

NAZAN BEKİROĞLU'NUN ROMANLARINDA AİLE

Yüksek Lisans Tezi

Saba Farshad

Eskişehir, 2021

NAZAN BEKİROĞLU'NUN ROMANLARINDA AİLE

Saba FARSHAD

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Ebru ÖZGÜN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Haziran 2021

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

ÖZET

Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarında Aile

Saba FARSHAD

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Haziran 2021

Danışman: Doç. Dr. Ebru ÖZGÜN

Bu çalışmada, çağdaş Türk romancılarından Nazan Bekiroğlu'nun bu zamana kadar yayımlanmış olan beş romanında aile konusu incelenmeye çalışılacaktır. Çalışmanın amacı ailenin görünümünün ve yazarın bu konuda bakış açısının nasıl olduğu, aile yapılarından hangilerinin daha fazla kullanıldığını sorgulamaktır. Nazan Bekiroğlu roman, öykü, deneme ve inceleme türünde toplam on altı eser vermiş bir yazardır. Bu zamana kadar Nazan Bekiroğlu üzerine yapılan çalışmalar arasında daha çok yapısal anlamda ya da onun eserlerindeki kaynaklar üzerine durulmuştur. Bu çalışma ise daha spesifik olarak, edebiyat sosyolojisini ilgilendiren bir konu olan ailenin sorgulanmasıyla Nazan Bekiroğlu'nun romanlarına yeni bir bakış açısı getirilme çabasına yöneliktir. Çalışmanın ilk bölümünde aile kavramı ile ilgili bilgi verilmiştir, ikinci bölümde yazarın hayatı ve edebî kişiliğinden bahsedilmiştir ve son bölümde ise Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında aile konusu “Aile Tipleri”, “Aile Bireyleri” ve “Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler” başlıklar altında incelenmiştir. Çalışmanın sonuç kısmında ise Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aileler üzerine yapılan tespitler ve yorumlamaların ardından hangi sonuçlara ulaşıldığı belirtilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Nazan Bekiroğlu, Aile, Aile tipleri, Aile bireyleri, Aile bireyleri arasındaki ilişkileri

ABSTRACT

FAMILY IN NAZAN BEKİROĞLU'S NOVELS

Saba FARSHAD

Department of Turkish Language and Literature

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, July, 2021

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ebru ÖZGÜN

In this study, the subject of family will be examined in five novels of Nazan Bekiroğlu -one of the contemporary Turkish novelists- that have been published up to this time. The purpose of the study is to enquire how the family's views and the author's perspective on this issue are, and which family structures are used more. Nazan Bekiroğlu is an author who has written a total of sixteen works in the genre of novels, stories, essays and reviews. Among the studies on Nazan Bekiroğlu until this time, it was mostly focused on the structural sense or the sources in her works. More specifically, this study will try to bring a new perspective to Nazan Bekiroğlu's novels by enquiring the family, which is a subject that concerns the sociology of literature. In the first part, information about the concept of family is given, in the second part, the life and literary personality of the writer are mentioned, and in the last part, the subject of family in Nazan Bekiroğlu's novels is examined under the headings "Family Types, Family Members, Relationships Between Family Members". In the conclusion part of the study, it is stated what conclusions are reached after the determinations and interpretations on families in Nazan Bekiroğlu's novels.

Keywords: Nazan Bekiroğlu, Family, Family types, Family members, Relationships between family members

İÇİNDEKİLER

Sayfa

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI.....	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	VI
TABLolar DİZİNİ.....	XI
1. GİRİŞ	1
2. Kuramsal Çerçeve.....	3
2.1. Aile Kavramı.....	3
2.2. Aileye Yönelik Tanımlar.....	5
2.3. Ailenin İşlevleri.....	9
2.4. Aile Tipleri.....	10
2.4.1. Hane Sayısına Göre Aileler.....	10
2.4.1.1. Büyük Aile.....	10
a. Kök Aile.....	10
b. Birleşik Aile	11
2.4.1.2. Küçük Aile.....	11
2.4.2. Otorite Durumuna Göre Aileler.....	12
2.4.2.1. Ana Ailesi (Anaerkil).....	12
2.4.2.2. Baba Ailesi (Ataerkil).....	13
2.4.2.3. Eşitlikçi Aile (Simetrik Aile).....	14
2.4.3. Yerleşim Yerlerine Göre Aileler.....	15
2.4.3.1. Kırsal Aile.....	15
2.4.3.2. Gecekondu Ailesi.....	15
2.4.3.3. Kentsel Aile.....	15
2.4.4. Alternatif Yaşam Biçimlerinden Doğan Aile Tipleri.....	16
2.4.4.1. Tek Anne ve Baba Aile (Tek Ebeveynli Aile).....	16
2.4.4.2. Üvey Aile.....	18
2.4.4.3. Birlikte Yaşama.....	18
2.5. Aile Bireyleri.....	18
2.5.1. Anne.....	19
2.5.2. Baba.....	19

2.5.3. Çocuk.....	20
2.5.4. Büyükanne/ Büyükbaba.....	21
2.6. Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler.....	22
2.6.1. Eşler Arasındaki İlişkiler.....	22
2.6.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri.....	23
2.6.3. Kardeşler Arası İlişkiler.....	23
3. Nazan Bekiroğlu'nun Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserlerine Genel Bir Bakış.....	24
3.1. Hayatı.....	24
3.2. Edebî Kişiliği ve Eserleri.....	26
3.3. Romanlarının Özetleri.....	29
3.3.1. Lâ: Sonsuzluk Hecesi.....	29
3.3.2. Yûsuf ile Züleyha.....	30
3.3.3. İsimle Ateş Arasında.....	31
3.3.4. Nar Ağacı.....	31
3.3.5. Mücellâ.....	32
4. Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarında Aile.....	33
4.1. Aile Tipleri.....	33
4.1.1. Hane Sayısına Göre Aileler.....	33
4.1.2. Otorite Durumuna Göre Aileler.....	37
4.1.3. Yerleşim Yerlerine Göre Aileler.....	47
4.1.4. Alternatif Yaşam Biçimlerinden Doğan Aile Tipleri.....	50
4.2. Aile Bireyleri.....	53
4.2.1. Ailede Kadın/Anne.....	53
4.2.2. Ailede Erkek/Baba.....	61
4.2.3. Ailede Çocuklar.....	66
4.2.4. Ailede Büyükanne/Büyükbaba.....	76
4.3. Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler.....	79
4.3.1. Eşler Arasındaki İlişkiler.....	79
4.3.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri.....	89
4.3.3. Kardeşler Arası İlişkiler.....	101
5. SONUÇ.....	106

KAYNAKÇA

ÖZGEÇMİŞ

TABLÖLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1.1. Yazıcıoğlu'nun aile ile ilgili tespit ettiği tanımlamalar	7

1. GİRİŞ

Edebiyatın toplumdan soyutlanamayacağı bilinen bir gerçektir. Çünkü her edebî eser toplumsal bir altyapı ve sosyal bir bağlamda yaratılır; böylece toplumun isteklerini ve hedeflerini farklı şekillerde ifade edebilir. Köksal Alver, edebiyatın toplumsal boyutunu edebiyat-sosyoloji ilişkisi bağlamında irdeler: “Edebiyatın sosyolojik imkânı, toplum sorunlarının incelenmesi, açıklanması ve yorumlanmasında edebiyatın göz önünde bulundurulması gerektiğini öne sürmektedir. Buna göre edebiyat, yalnızca duygu ve düşüncelerin güzel ve etkili bir biçimde ifade edilmesi biçiminde değerlendirilemez. Edebiyat aynı zamanda sosyo-kültürel ortama ait bir gerçekliktir. (...) Edebiyatın sosyolojik imkânı, temelde edebiyat-toplum ilişkisini kurcalamak ve her iki alan arasında kopmaz bağların mevcudiyetini dile getirmektedir” (Alver, 2006, s. 11).

Yazılı bir sanat eseri olan edebiyatın, toplumu harekete geçirmek, kitle kültürü yaratmak, bazı düşünceleri topluma aktarmak ve bu vasıtayla toplumda bazı şeyleri değiştirmek gibi amaçları vardır. Edebiyat, toplumu şekillendirdiği gibi toplumdan birtakım kavramları alarak kendini de şekillendirir. Böylelikle edebiyat ve sosyoloji arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu söylenebilir. Edebî metinlerde bir toplumun ekonomisini, sosyal sınıflarını, dinî inanışlarını, aile yapılarını ve ilişkilerini görmek mümkündür. Edebiyat ve toplum arasındaki karşılıklı ilişki sorgulanamaz. Bu durum sadece edebiyata özgü değildir. Dolayısıyla bu ilişkiyi diğer sanat dallarında da görmek mümkündür; ancak bu yönelim kimi sanatçılar tarafından özellikle edebiyatta daha belirgin hale gelmiştir.

Yukarıda da belirtildiği gibi edebiyatın toplum üzerindeki etkisi tek taraflı değildir ve bu etkileşim daima karşılıklı olmuştur. Bir edebî eser olarak bu etkiyi romanlarda da görmek mümkündür. Romanlar da yalnızca sosyal gerçekliğin içinden doğmakla kalmayıp, aynı zamanda bu gerçekliği etkileyebilirler. Şaban Sağlık, roman ve sosyolojinin ilişkisinden şöyle bahseder:

Edebiyat sosyolojisi denilince akla gelen ilk edebiyat türü hep “roman” olmuştur. Henry James, “Romanın ortaya çıkışının tek nedeni, hayatı yansıtmaya girişimidir.” derken, en başta sosyoloji ile roman ilişkisini kurmaktadır. Modern toplumun temel edebî türü olan romanın, insanı aile, siyaset ve devlet ile ilişkilerinin yeniden düzenlenmesi girişimini içerdiği

söylenabilir. Temelde roman, tarih boyunca bir biyografi ve toplumun yaşadığı tüm olayların kaydedildiği bir günlük olduğuna göre; böyle bir günlüğün az ya da çok dönemin toplumunu yansıttığını söylemek mümkündür (Sağlık, 2010, akt. Koçal, 2011, s. 13).

Toplumun en küçük birimi olan aile de edebiyatın ve özellikle roman yazarlarının konu edindiği bir kavramdır. Aile konusu kimi yazarlar tarafından bilinçli olarak ele alınmış kimine göre ise sadece belli bir düşünceyi topluma aktarmak üzere bir araç olarak kullanılmıştır. Sosyal bir yapı olarak aileyi, hem sosyolojinin alanına giren hem de edebiyatın içerisinde işlenen bir tema olarak nitelendirmek mümkündür.

Aile insanlığın başlangıcından beri var olan bir kurumdur. Ailenin tarihsel gelişimi ile ilgili düşünürlerin çeşitli bakış açıları ve araştırmaları vardır. Bunların bazıları düşünürlerin farklı araştırmalarına bazıları ise kutsal kitaplara dayanır. Canatan (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 21) kutsal kitapların ve yazarlarının ilk aile ile ilgili yazdıklarının dünya toplumlarını fazlasıyla etkilediğini düşünür. Ona göre, dinlerin kutsal kitaplarında “aile, ilkin Âdem ve Havva’nın yaratılması ve birlikteliği ile kurulmuştur. Demek ki aile ilk insan toplumunun temeli ve başlangıcıdır.” Kimi araştırmacılar ise ilkel toplumların farklı kabilelerden oluştuğunun kanaatindedirler. Klan ilkel toplumların meydana gelen çeşitli gruplarından birisidir ve Durkheim’in de dediği gibi, kendisinden daha küçük parçalara ayrılmayan bir toplumdur (Durkheim, 2004, s. 179).

Nazan Bekiroğlu’nun da romanları bu temayı anlamlandırma çözümleme noktasında önemli bir malzeme teşkil eder. Bu çalışmanın amacı, Nazan Bekiroğlu’nun romanlarında yer alan aile yapıları ve onu oluşturan bireyler, aile üyeleri arasındaki ilişki biçimi, etkileşim, birbirine davranış ve tutumları tüm özellikleriyle ele almak, onun beş romanındaki aile kavramını nasıl kullandığı ve nasıl yansıttığını göstermektir. Çalışmamızda, ayrıca Nazan Bekiroğlu’nun bu romanlarda hangi aile yapılarını daha baskın kullandığı ve farklı dönemlerde gerçekleşen bazı toplumsal şartları aileye nasıl yansıttığı üzerinde durulacaktır.

Bu çalışmada hem edebiyat sosyolojisi hem de aile sosyolojisi konusunda öne çıkan kuramcıların aile kavramları ve yapıları üzerinde ileri sürdükleri görüşlerinden hareketle metinlere yaklaşılarak Nazan Bekiroğlu’nun romanlarında aile kavramı anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

Modern Türk edebiyatının önemli isimlerinden olan Nazan Bekiroğlu'nun şimdiye kadar yayımlanan romanları üzerine yüksek lisans düzeyinde tezler ve farklı araştırmacılar tarafından hazırlanan çeşitli makaleler yazılmıştır. Örneğin Rabia Bostan, "Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarının Kaynakları" başlığı altında yazarın romanlarında klasik edebiyat, halk edebiyatı ve din gibi kaynaklardan faydalandığını tespit ederek bu konu hakkında ayrıntılı bir çözümlemeye girişmiştir. Meryem Doğan, "Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarında Yapı ve Tema" başlıklı çalışmasında yazarın romanları üzerine genel bir değerlendirme yaparak onları teknik ve tematik yönden incelemiştir. Zöhre Demir, "Nazan Bekiroğlu'nun Hayatı, Hikâye ve Romanlarının Çözümlemesi" isimli çalışmasında, yazarın hikâye ve romanlarındaki tahkiye unsurları üzerinde durmuş; ancak bu unsurlar üzerindeki postmodern etkiye yer vermemiştir. Nurhan Uzun'un, "Nazan Bekiroğlu'nun 'Nar Ağacı' Romanında Yapılarına ve İşlevlerine Göre Devrik Yapılar" adlı yüksek lisans tezinde ve Muharrem Uzun'un, "Nazan Bekiroğlu'nun 'Nar Ağacı' Romanında Bağdaşıklık ve Bağdaşıklık Ekseninde Bir Söz Varlığı Çözümlemesi" isimli doktora çalışmasında, yazarın *Nar Ağacı* romanı farklı yönlerden incelenmiştir. Bunların yanı sıra Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında şahıs kadrosu ya da kadın kahramanlar üzerine incelemeler yapıldığı görülse de bugüne kadar yazarın eserlerinde aile konusu ile ilgili bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Bu çalışmada Nazan Bekiroğlu'nun romanlarının kurgusundan yola çıkılarak genel aile olgusunu merkeze alıp farklı dönem, kültür ve şartlar altında bulunan aileler ve aile ilişkileri tespit edilmeye ve yorumlanmaya çalışılacaktır.

2. Kuramsal Çerçeve

2.1. "Aile" Kavramı

Edebiyatın toplumla olan ilişkisinin diyalektik bir ilişki olduğu söylenebilir: Edebiyat, toplumsal yapılardan doğar, ancak aynı zamanda bu yapıları sorgulayıp reddeder. Her roman yazarı, edebî yaratıcılıkta başarılı olmak için etrafındaki dünyaya dair bir görüşe sahip olmalıdır. Eğer yazar etrafındaki dünyanın kültürel engelleri veya kısıtlamaları içinde kalırsa, artık edebî yaratım yoluyla yeni ve farklı bir gerçeklik yaratamayabilir. Nazan Bekiroğlu ise bu engeller ve kısıtlamalar içinde kalmamış ki eserlerinde ve özellikle

romanlarında toplum ve edebiyat ilişkisini okura aktarmaktadır. “Nazan Bekiroğlu’nun Romanlarında Aile” başlıklı çalışmaya geçmeden önce ilk olarak aile kavramını açıklamakta fayda vardır:

Toplumun en küçük birimi olan aile, her insanın doğumundan itibaren karşılaştığı ilk ve en önemli sosyal kurumdur. Genellikle aile bir kadın bir erkek ve çocuklardan oluşmaktadır ve doğal olarak, bu çocuklar büyüdükçe ve zaman ilerledikçe, bu ailenin şekli de değişecektir. Dünyadaki insan varoluşunun başlangıcından beri erkekler ve kadınlar daima aile adı verilen bir merkez oluşturarak yaşamış ve çocuk veya çocuklarını yetiştirerek hayatlarını sürdürmüşler.

Tanımlamalarda genellikle ailenin ne olduğundan çok ne olması gerektiği dikkate alınır. Aile, farklı bakış açılarından tanımlanabilir. Türk Dil Kurumu’nun yayımladığı Türkçe Sözlük’te aile, “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik (TDK, 1998, s. 50)” olarak tanımlanır. İslam Ansiklopedisi’nde ise aile şöyle tanımlanır: , “Akrabalık ilişkisiyle birbirlerine bağlanan fertlerin bir araya getirdiği topluluk (Aydın, 1989, s. 196)”.

Murdock’ın (1949, s. 1) *Sosyal Yapı* adlı çalışmasında aile: “beraber yaşama, ekonomik işbirliği ve üretmeyle karakterize edilen sosyal bir grup, aralarında sosyal onay gören bir cinsel ilişkinin bulunduğu karşı cinsten iki yetişkini ve bunların kendilerinin veya evlat edindikleri bir veya daha çok çocuğunu içerir” şeklinde tanımlar.

Daha önce de belirtildiği gibi aile insanın üye olduğu ilk kurumdur. Sosyologlara göre ailenin özel bir önemi ve konumu vardır. Onlar bu sosyal grup ve kurumun durumunu farklı yaklaşımlarla analiz etmeye çalışırlar. Onlara göre, toplumun önemli kurumlarından ve temellerinden biri olarak ailenin statüsü, diğer sosyal kurumları ve toplumun genel durumunu etkiler. Her toplumdaki aile de bulunduğu toplumdan etkilenmektedir. Aile, çevresindeki sosyal, kültürel, ekonomik ve politik kurumlarla yakından ilişkilidir ve bu kurumların aile üzerinde doğrudan ve dolaylı olarak etkileri vardır.

Kurumlar dışında aile fertlerinin de birbirleri üzerindeki etkileri yadsınamaz. Her ailede o aileyi oluşturan üyelerin birtakım görevleri vardır. Aile içindeki iş bölümü,

üyelerinin sorumluluğunda önemli bir rol oynar ve meydana gelen işbölümüne göre, herkes onlara uymalı ve başkalarını sorumluluk almaya teşvik etmelidir.

Aile kavramını bulunduğu topluma göre farklı kategorilere ayırmak mümkündür. Dolayısıyla sosyologlar aileleri yaşam alanları, evlenme biçimleri, üye sayısı ve otoritenin kimde olduğu gibi durumlara göre gruplandırır. Bu çalışmada Nazan Bekiroğlu'nun romanlarının kurgusundan yola çıkarak, bu gruplandırılmalar ve yazarın aileleri nasıl ele aldığı değerlendirilecektir. Ancak ilk olarak aileye yönelik tanımlamalar, ailenin işlevleri ve farklı sosyologlar ve araştırmacıların aileyi nasıl gruplandırıdıklarına değinmekte fayda vardır.

2.2.Aileye Yönelik Tanımlar

Aile, gezegendeki ilk insan kadar eski bir tarihe sahiptir. İlk sosyal birim olan ailenin farklı görevleri ve işlevleri vardır. Aile, insanların eğitiminin ve sosyalleşmesinin gerçekleştiği ilk yerdir. Aile araştırmaları alanındaki düşünürlerin görüşlerine göre, aile oluşumundan aile ölümüne kadar geniş bir yelpazedeki fikirler, bu alandaki çeşitli, farklı ve bazen çelişkili yargıları içermektedir.

Ailenin tarihsel gelişimi ve insanların aile kavramı ile ilgili yargıları değiştiği için farklı tanımlamalar ortaya çıkmıştır. Örneğin daha önce anne-baba ve çocuklardan oluşan bir yapı olarak bilinen aile, artık bir karı-kocadan veya çocuk yetiştirme yurtları vasıtasıyla evlat sahibi olan bekar bir kadın ve erkekten de oluşabilmektedir.

Evrensel bir kavram olan ailenin dünya genelinde bulunan, sosyal, ekonomik, kültür vb. şartların sonucunda farklı tanımlamaları ve tipleri vardır. Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü* kitabında aileden şöyle bahseder: “Aile kan, cinsel ilişki ya da yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş, mahrem ilişkilerle örülü bir gruptur. Aile, zaman içinde ayakta kalmayı ve değişikliklere uyum göstermeyi başarmış, çok esnek bir toplumsal birimdir.” (Marshall, 1998/2005, s. 7) Ülken'e göre ise aile (famille):” Toplum şekillerine göre üyelerinin sayısı değişen cinsî bağlantı ve soy üzerine kurulmuş zümre”dir. (Ülken, 1969, s. 6) Görüldüğü gibi her iki düşünür tarafından da aile, topluma uyum sağlayan ve belli bir

ilişki üzerine kurulu olan bir grup olarak tanımlanmıştır. Bazı sosyologlara göre bu ilişki yasal ve din açısından meşru olursa bir aileyi oluşturur; oysa diğerlerine göre bir kadın ve erkek yasal olarak evlenmeden bile bir aile oluşturabilirler. Örneğin Cohen, aileyi doğum, evlilik, evlatlık edinme veya tercih yoluyla bir ilişkisi olan ve bir hanede birlikte yaşayan iki veya daha fazla kişinin oluşturduğu küme (Cohen, 2005, s. 6) olarak tanımlar. Burada Cohen, daha kapsayıcı bir tanımlama yaparak aile üyelerinin kan bağları olmadan ve ayrıca tercih yoluyla -sırf evliliğe bağlı olmadan- bir ilişki kurarak, iki ya da daha fazla kişinin bir aile oluşturabileceğini savunur. Cohen'in aile tanımlamasına yakın başka bir tanımlama ise Schaefer'e aittir. Ona göre aile “üreme ve toplumun üyelerinin bakımı için birincil sorumlulukları paylaşan, kan, evlilik ya da anlaşmaya dayanan diğer ilişki ya da evlat edinme üzerinden birbirleriyle bağlantılanan insan kümesi”dir (Schaefer, 2013, s. 312).

Toplumsal Yaşamda Aile başlıklı kitapta Yazıcıoğlu (2014, s. 5) farklı araştırmacıların yaptığı tanımlamaları bir araya getirerek genel kültürde ailenin nasıl olması gerektiği ya da sosyolojide nasıl görüldüğü hakkında bilgi vermiştir.

Tablo 1.1 Yazıcıoğlu'nun aile ile ilgili tespit ettiği tanımlamalar

Araştırmacının Adı	Aile Tanımı
Mac Iver ve Page	Çocuk dünyaya getirmek ve bu çocukları yetiştirme özellikleri gösteren bir grup
Summer ve Keller	En az iki neslin bir arada bulunduğu kan bağı ile karakterize edilen sosyal bir örgüt
Winch	Kuşak ilişkilerine göre ana-baba çocuklardan meydana gelen bir grup
Barnes	İnsan toplumlarının organize ettiği ve insanın ihtiyaçlarına çeşitli şekillerde cevap verecek, onları idare edip yönetecek bir sosyal yapı ve mekanizma
Kingsley Davis	Aralarında var olan kan bağı nedeniyle birbirlerine akraba olan bir grup insan
Nimkoff	Karı-koca ve çocuklardan veya sadece karı-kocadan kurulu az veya çok devamlılık gösteren bir birlik
Freyer	Bütün toplumsal yaşamın nüvesi olarak, doğa tarafından ortaya çıkarılmayan, fakat doğadan ilham alarak, bütün büyük sosyal yapıların örneğini teşkil eden en küçük grup
Gökçe	Ana-baba ve çocuklar ve tarafların kan akrabalarından (aile biçiminin gereklerinden) meydana gelmiş ekonomik ve toplumsal bir birlik
Ozankaya	İçinde insan türünün belli biçimde üretildiği, topluma hazırlanma sürecinin belli ölçüde ilk ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli bir biçimde düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar (ailenin biçimine göre başka yakınlar) arasında belli ölçüde içten, sıcak, güven verici ilişkilerin kurulduğu, yine içinde bulunan toplumsal düzene göre ekonomik etkinliklerin az ya da çok bir ölçüde yer aldığı toplumsal kurum

Tablo 1.1(Devamı) Yazıcıoğlu'nun aile ile ilgili tespit ettiği tanımlamalar

Araştırmacının Adı	Aile Tanımı
Wallerstein	Aynı çatı altında oturan ve akrabalık bağları ile birbirlerine bağlı olan, bir tüketim ve üreme birimi
Kıray	Toplumsal değişimde tampon kurum işlevi gören, yapısal değişmelerin getirebileceği kopuklukları şekil ve işlev değiştirerek karşılayan, bireylerin güvenlik gereksinmelerini değişik biçimlerde yerine getiren sosyal bir kurum
Fındıkoğlu	Sosyal normların bir sistemi olan kurum, sadece hislerin bir ürünü olmayıp, onların da içine girdiği daha karışık ve çözülmesi zor bir adetler ve kurallar toplamı/ akrabalık ilişkilerinin gerçekleştiği bir kurum/ kendilerini hısım sayanların toplamı

Bu tablodan da anlaşıldığı gibi sürekli olarak değişen aile tanımlamalarında ortaklıklar ve farklılıklar bulunmaktadır. Kimi araştırmacılar aile üyeleri arasında kan bağı olmasına dikkat çekerlerken, kimileri ise üyelerin sadece bir arada toplanarak ve ortak hedefleri olarak aile teşkil edebildikleri görüşünü öne sürerler. Bir başka konu ise çocuk meselesidir. Bazı araştırmacılara göre ailede çocuk önemli bir bireydir ve o olmasa bir aile şekil alamaz.

Daha önce de bahsedildiği gibi aile evrensel bir kurumdur. Farklı yer, zaman, kültürel, ekonomik vb. şartlara bağlı olarak ailenin yapısı ve işlevi sürekli değişmektedir. Bu yüzden aile için yalnız tek bir tanımlama yapmak mümkün değildir. Yukarıda da görüldüğü gibi araştırmacılar aile ile ilgili farklı tanımlamalar yapmışlardır. Bunların her biri farklı bir özelliğe dikkat çekerek kendi yerinde doğru tanımlamalardır ancak daha önce de belirtildiği gibi aile kurumuna olan bakış açısı tarihsel gelişim sürecinde sürekli değiştiği için bu tanımlamaların her birinin eksik olması tamamen doğaldır. Yine de bu tanımlamaları gruplandırmak konuyu daha iyi kavramaya yardımcı olacaktır.

Canatan (2011, s. 62-63) *Sosyoloji* adlı kitabında farklı ülkelerin aile tanımlarının üç gruba ayırabileceğinden bahseder. Bunlar analitik, sentetik ve normatif aile tanımlarıdır.

Analitik aile tanımlamasında bir kısım sosyal bilimci ya da ülke, ailenin ayırt edici bir özelliğini öne çıkararak buna sahip olan sosyal birimleri aile olarak tanımlamaktadır. Canatan buna örnek olarak Hollanda Aile Konseyinin yaptığı tanımlamayı verir. Bu tanımlamada “bir veya birden fazla çocuğun yetiştirildiği her yaşam ünitesine aile denilir”. (Akt. Canatan, 2011) Burada Distelbrink, ailenin ayırt edici özelliği olarak çocuklara vurgu yapmıştır ve ailenin diğer özelliklerinden bahsetmemiştir.

Analitik tanımlamanın zıddı ve ona göre daha kapsayıcı bir tanım olan sentetik aile tanımlaması aileyi dinamik ve holistik¹ bir yaklaşımla ele alır. Daha önce bahsedilen Cohen ve Schaefer’in tanımlamaları bu konuya örnek olarak gösterilebilir. Bu iki araştırmacı belli bir soyutlama yaparak kapsayıcı bir aile tanımını yapmışlardır.

Normatif aile tanımlamaları, ailenin “ne olduğu”ndan ziyade, “ne olması gerektiği” fikrinden hareket etmektedirler. Canatan bu tanımlamaların bilimsel olmadığı görüşünü savunur. Ona göre bu tanımlar bilimsel tanımlara bir şekilde sızmıştır ve onlardan kurtulmak mümkün değildir (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 63).

Her ne kadar aile kavramı için doğru ve eksiksiz bir tanımlama yapmak zor olsa da belli soyutlamalar sonucu evrensel bir tanım yapılabilir. Böylece kapsamlı bir tanımlama olan analitik aile tanımlamaları evrensel aile tanımlaması olarak görülebilir.

2.3. Ailenin İşlevleri

Aile ilk sosyal birim olarak bilinmesine rağmen, birçok karmaşıklığa sahiptir. Böylelikle tanınması, önemi, etkileri ve işlevleri araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Bu doğrultuda çeşitli tanımlar verilmiş ve çeşitli kişisel, sosyal vb. alanlarda önemi ve farklı işlevleri vurgulanmıştır. Bu işlevler farklı toplumlarda, kültürel, dini, sosyal, ekonomik ve hatta politik ve coğrafi nedenlerden dolayı ayrılık gösterir. Dolayısıyla sosyologlar, evrensel

¹ Bütünsel

bir kavram olan ailenin işlevlerinin çeşitli sınıflandırmalarını yapmışlardır. Biyolojik, psikolojik doyum sağlama/ sevgi, toplumsallaştırma ve eğitim, ekonomik, dini, boş (serbest) zamanları değerlendirme, ailenin işlevleri konusunda en çok öne çıkan konulardır. (Köse vd, 2012, s. 58-60).

2.4.Aile Tipleri

2.4.1. Hane Sayısına Göre Aileler

Aile, çeşitli ihtiyaç ve koşullara göre farklı türlere ayrılmıştır. Ailede ilk olarak dikkat çeken husus onu teşkil eden bireylerinin sayısıdır. Gökçe (1976, s. 62) aileleri büyüklüğüne göre şöyle ayırmaktadır:

Büyük Aile:

- Kök Aile
- Birleşik aile

Küçük Aile

2.4.1.1. Büyük Aile

Büyük aile “aynı çatı altında oturan veya birbirine bağlı küçük evler topluluğunda yaşayan birçok özel veya ‘çekirdek’ ailelerden kurulmuş zümredir.” (Ülken, 1969, s. 7) Bu aile tipini, “ana baba ve evli oğullarının eşi ve çocukları” (Yazıcıoğlu, 2014, s. 10) teşkil eder. Böylelikle büyük aile en az iki nesilden oluşur.

Genellikle geçimini topraktan sağlayan büyük aile, kırsal alanlarda görülen bir aile biçimidir. Büyük ailede akrabalık bağları güçlüdür. Böylece bazı toplumlarda aile, anne akrabalığına, bazılarında ise baba akrabalığına dayanır. Ailenin reisi ve aile sorumluluklarını üstlenen ise en yaşlı üyedir (Özkalp, 2011, s. 124).

Büyük ailenin değişik kültürlerdeki iki ana şekli kök ve birleşik aile olarak görülmektedir (Gökçe, 1976, s. 62).

a. Kök Aile

İlk defa Fredric Le Play tarafından kullanılan *famille souche* (kök aile), ana, baba, çocukları ve evlenmiş tek oğul ile onun eşi ve çocuklarından meydana gelir. Kök ailede baba ailenin reisi olduğu için aile sorumluluğu babaya aittir ve baba öldükten sonra bu sorumluluk ailenin büyük oğluna geçer. Böylece şimdi artık aile reisi olan büyük oğul, erkek kardeşleri büyüyünce ve kız kardeşleri evleninceye kadar onlara bakmakla yükümlüdür (Gökçe, 1976, s. 62).

b. Birleşik Aile

Birleşik aile, “tüm erkek kardeşleri ve eşlerini, bunların evli erkek çocuklarını ve torunlarını kapsar.” (Timur, 1972, s. 20) Bu aile tipi, “iki veya daha çok erkek kardeşin ailelerinin birleşmesinden doğabilir. Bu zümrenin ortak bağı erkek kardeşler arasındaki kandaşlıktır.” (Ülken, 1969, s. 7) Böylece aile erkek evlat yönünden genişler ve buna göre erkek torunlar da evlendikleri zaman bu aile içinde otururlar. Birleşik ailede otorite en yaşlı erkektedir. Mülkiyet ise ortaktır (Gökçe, 1976, s. 62).

2.4.1.2. Küçük Aile (Çekirdek Aile)

Küçük aile literatürde dar aile, çekirdek aile, modern veya çağdaş aile olarak da geçer. Bu aile, karı-koca ve evli olmayan çocuklardan meydana gelir. (Özkalp, 2011, s. 125) Ancak bazen aynı cinsiyetten ve tek ebeveynli aileleri de kapsar (Parsons, 2015, s. 301). Bazı kültürlerde çocuklar evlenmeden bile fiziksel ve ekonomik açıdan gelişimleri tamamlandıktan sonra evden ayrılırlar. Böylece aile sayı bakımından tekrar küçülür ve başlangıç noktasına döner (Gökçe, 1976, s. 63).

Sanayileşmenin sonucunda ortaya çıkan çekirdek aile, toplumsal ve coğrafi hareketlilik sonucu geniş ailenin yerine geçmiştir (Bahar, 2009, s. 152). Böylece modern hayatta en fazla yaygınlaşan aile tipi haline gelmiştir.

“Akrabalarda ilişkisi büyük ölçüde zayıflamış olan çekirdek ailede üyeler arası daha eşitlikçi ilişkiler söz konusudur.” (Parsons, 1959 akt. Özbay, s.37) Bu bağlamda Ozankaya, (1991, s. 343) sanayileşmenin aile kurumuna etkilerinden bahsederken çekirdek ailede karı koca ve çocuklar arasındaki güç dağılımını değiştirdiğine de dikkat çeker.

Zeybekoğlu, (2012, s. 46) küçük ailenin özelliklerini kısaca şu şekilde sıralar:

Küçük aile;

- Kentsel alanlarda yaşayan,
- Hane halkı sayısı sınırlı,
- Sanayi, ticaret ya da hizmet sektöründe çalışan,
- Akrabalık bağlarının görece önemini yitirdiği,
- Karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında paylaşıldığı ve geleneksel yaşam tarzından uzaklaşan aile tipidir.

2.4.2. Otorite Durumuna Göre Aileler

Herhangi bir sosyal yapıyı veya kurumu incelerken dikkate alınması gereken önemli ölçütlerden biri o yapıda bulunan güç ve otoritedir. Sosyal bir yapı olarak bilinen ailede de otorite, bireylerin davranışlarından ve ilişkilerinden yola çıkarak gözlemlenen bir kavramdır. Buna göre aile yapıları otorite açısından genel olarak üç gruba ayrılır:

2.4.2.1. Ana Ailesi (Anaerkil Aile)

Göçebe hayatından yerleşik hayata geçiş sırasında klan yerini anaerkil aileye bırakır. İlkel toplumlarda erkek avcı, kadın ise toplayıcıdır. Kadın toparlayıcı olarak ve çocuk doğurarak hem soyun devam etmesine hem de ailede üretim ve onun beslenmesine katkı sağlar. Bunun sonucunda toplum ve ailede sosyo-kültürel önem ve değer kazanarak anaerkil aile yapısını oluşturur.

Anaerkil ailede ailenin annesi babaya göre ailenin gelirine katkı sağlamak konusunda daha önemli bir yere sahiptir. Bunun nedenini Ozankaya (1991, s. 359-360) şöyle açıklar:

Erkek çoğunlukla rastlantıya bağlı olan ve oturma yerinden uzaklara yürütülmesi zorunluluğu bulunan avcılık işini yapmaktadır; kadın ise, bir yandan çocukların soğuğa, sıcağa, yırtıcı hayvanlara karşı korunması, bakım ve beslenmesi işini yerine getirmekte; konuta yakın olup, onun koruyuculuğunu yapmakta; ayrıca avlanmadan daha güvenli bir geçim kaynağı olan bitki toplayıcılığını yerine getirmektedir. Yiyecekleri hazırlamakta, yaralıları bakmakta, hayvan evcilleştirmekte, geleceği düşünmekte, çocukları büyötmektedir.

Anaerkil ailede egemenlik ailenin yaşlı kadınında olur. Böylece ailenin diğer üyeleri onun hakimiyetinin altında olarak onun buyurduklarına uyarlar. “Engels, bazı 19. yüzyıl antropologlarının eserlerini izleyerek, insan toplumunun ilk biçimlerinin anaerkil -kadın egemen olduğunu ileri sürmüştür” (Giddens, 2010, s. 153). Böylelikle anaerkil ailede annenin dini ve kültürel değerlerine uymak gerekir.

Ana ailesinde; ananın kız ve erkek kardeşleri, çocukları ve ananın diğer akrabaları aynı evde birlikte yaşarlar. (Gökçe, 1976, s. 58) Anaerkil aile genellikle annenin akrabalarından oluşmaktadır. Evin reisi ise yaşlı kadın veya annenin erkek kardeşidir. Böylece evin babası eşinin evine misafir gibi gider. Çünkü onun da evi aslında annesinin, kız kardeşlerinin ve yeğenlerinin yanındır. Bu durumda ise anaerkil ailelerde dayılar babalık görevini üstlenirler. Günümüzde pek yaygın olmayan anaerkil aile tipi, Eskimolar, Amazonlarda yaşayan kabileler gibi avcı ve toplayıcı sosyalliklerde görölmektedir (Eşsizoglu, 2017, s. 8).

2.4.2.2. Baba Ailesi (Ataerkil Aile)

Avcılık ve toplayıcılıktan sonra insanoğlu tarıma geçiş yapmıştır. Zamanla tarımın başlaması ve teknolojinin gelişmesi, yeni tarım araçlarının çıkmasına sebep olmuş ve dolayısıyla bu araçlarla çalışmak güç ve bazı fiziksel özellikleri gerektirmiştir. Bu konuda avantaj sahibi olan erkek, zamanla önem kazanmış ve toplumun anaerkil yapıdan ataerkil yapıya dönüşmesine sebep olmuştur.

Geleneksel ataerkil toplumlarda kadın ve erkek arasında kesin bir işbölümü vardır. Kadın, genellikle ev işleri ve çocukların yetiştirilmesiyle meşgul olurken, erkek dışarıda üretim ve yönetim işleriyle uğraşıyordu (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 21). “Toplayıcılık ve avcılık dönemi geride kalıp çobanlık, tarımcılık oluşunca, bakır, demir, bronz bulunup madenden araç-gereçler ve silahlar yapılmaya kadın ile erkek arasındaki eski iş bölümü de tarihe karışır” (Ozankaya, 1991, s. 361). Bu yüzden erkek bu dönemde ekonomik güce sahip olarak önem kazanır.

Anaerkil ailede otoritenin en yaşlı kadınında olduğu gibi ataerkil ailede de otorite ailenin en yaşlı erkeğindedir. Erkek ekonomik güce sahip olarak önem kazanmıştır. Böylece ailenin nerede yaşayacağına, üretim ve gelirin nasıl sağlanacağına, çocukların nasıl bir eğitim alacaklarına ve buna benzer yaşamsal ve temel kararları alan erkekler iken, kadın ev işleri ve çocuk bakımından sorumludur. Ailede bulunan herkes evin reisi olan en yaşlı erkek veya babanın dini ve kültürel değerlerine uymak zorundadır. Günümüzde ataerkil aile modeli, toplulukçu kültürlerde, geleneksel toplumlarda ağırlığını devam ettirmektedir. (Zencirkıran, 2016, s. 165)

2.4.2.3. Eşitlikçi Aile (Simetrik Aile)

Simetrik aile olarak da bilinen eşitlikçi aile, “Peter Willmott ile Michael Young’ın 1970’lerin başlarında ortaya attıkları ve giderek yaygınlaştığı belirtilen, ev içi işbölümünün daha az belirgin olduğu ve sosyal yaşam ile toplumsal kimliklerin karşısında evin daha merkezi bir rol oynadığı aile biçimi”dir. (Marshall, 2005, s. 658)

Sanayileşmenin sebep olduğu teknolojik ve ekonomik alanlardaki değişimlerle birlikte ailenin ihtiyaçları da değişir, dolayısıyla kadın ve erkeğin ikisi de çalışmak ve ailenin gelir ve ekonomisine destek sağlamak zorundadır. Böylece sanayi devrimiyle birlikte kadının aile içerisindeki konumu da değişmiş olup eşitlikçi ailenin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yıldırım, (bkz. Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 125-126) kadın erkek rollerinin eşitliği hakkında düşüncelerini şu şekilde ifade eder:

Kadın modernleşen toplumlarda erkek ile çalışma, eğitim, toplumsal ve siyasal katılım konularında eşitlenmektedir. (...) kadının aile içindeki rolü “erkeklerle eşit haklara sahip olma”

ilkesi doğrultusunda yeniden yapılanmaktadır. Şüphesiz modern kültürün kadını toplum, siyaset ve kamusal alanda daha etkin kılma isteği, bunu pekiştirmektedir. Böylece kadın ailede erkek ile eşitlenerek, aynı roller içinde konumlanmaya başlar. Kadın sadece anne olarak statülenmez; aynı zamanda çalışan, karar veren meslek sahibi olabilen, bireysel çabalarıyla para kazanabilen bir varlık haline gelir. Evin geçiminde ve kararlar alımında eşit haklara ve sorumluluklara kavuşur. Erkek ve kadın işleri biçimindeki farklılaşmaları gittikçe ortadan kalkar. Baba erkil aile biçimi önemini kaybetmeye başlar.

2.4.4. Yerleşim Yerlerine Göre Aileler

Ailenin yaşadığı yerin biçim ve özellikleri onun yapı ve ilişkilerine yansımaktadır. Buna bağlı olarak çeşitli aileler ortaya çıkmıştır. Aileler, yerleşim yerlerine göre sosyologlar tarafından farklı türlere ayrılmışlardır. Bu başlık altında aile, “kırsal aile”, “gecekondu ailesi” ve “kentsel aile” şeklinde genel olarak üç kategoride incelenecektir.

a. Kırsal Aile

Literatürde köy ailesi olarak da geçen bu aile tipinin kavramlaştırılması özellikle şehirleşme ile birlikte kent-köy ayrımına gidilmesiyle vücut bulmuştur. Genel itibarıyla bir geniş aile tipolojisi olan köy ailesi, genellikle geçimini tarım ve hayvancılıkla sağlar. (Aydın vd., 2013, s. 99) Bu ailede gelirin ortak olmasından dolayı aile üyeleri bir arada yaşarlar. Bu nedenle kırsal kesim ailesinde ataerkil yapı uzun yıllar varlığını korumuştur. (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014, s.27)

b. Gecekondu Ailesi

Köy ile kent ailesi arasında bir geçiş olarak görülen bu aile, sanayileşme ve göç olgusu sonucunda ortaya çıkar. Böylece köyden kente göç, tarımdan sanayiye ve hizmetlere geçiş anlamını taşır. Çekirdek aile tipi egemen olan bu ailede üyeler her ne kadar geleneksel geniş aileye oranla daha çok özgürlüğe sahiptirler de babanın bu ailede denetimi son derece güçlüdür ve bütün önemli kararlar baba tarafından verilir. (Özkalp, 2011, s. 138-139)

c. Kentsel Aile

Sanayileşmeyle birlikte yaşanan sosyolojik bir olgu olan kentleşme (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 130) sonucu olarak kentsel aile ortaya çıkmıştır. Bu aile, “Sosyoloji literatürde kabaca kent ailesi, tarımdan kopmuş, işçi, bürokrat, serbest meslek sahipleri ve esnafın oluşturduğu” bir aile tipidir. (Aydın vd., 2013, s. 97)

Kentsel aile çekirdek aile yapısına sahip ve bir tüketim birimi olarak örgütlenmiştir. Kentlerde farklı kültür gruplarının bulunması farklı aile yapılarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ailenin geleneksel işlevlerinin çoğunu artık bu alanda hizmet veren kurum ve kuruluşlar üstlenmektedirler (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2014, s.29). Aile bireyleri arasında iş bölümü yaygın olan bu ailede artık kadınların da ev dışı işlerde çalışmaya başladığı dolayısıyla aile içi egemenliğin genel olarak kadın ve erkeğin arasında paylaşıldığı görülmektedir.

2.4.5. Alternatif Yaşam Biçimlerinden Doğan Aile Tipleri

Modern toplumda endüstrileşme ve kentleşme ile birlikte geleneksel geniş ailenin çözülmesiyle modern çekirdek aileler ortaya çıkmaktadır. “Günümüz toplumlarında hızlı bir değişim yaşanmasına rağmen gelecekte çekirdek ailenin süreceği tahmin edilebilir. Özellikle gelişmiş ülkelerde çekirdek aile yapısı parçalanmaktadır” (Köse vd., 2012, s. 51). Bu parçalanmayla birlikte yeni aile türleri ortaya çıkmaktadır. Alternatif yaşam biçimlerinden doğan aile tipleri başlığı altında tek anne ve baba aile, babasız aile, üvey aile ve birlikte yaşama ile ortaya çıkan aileler yer almaktadır.

2.4.5.1. Tek Anne ve Baba Aile (Tek Ebeveynli Aile)

Tek anne ve baba aile isminden de belli olduğu gibi bir erkeğin veya kadının çocuğu veya çocuklarına eşi olmadan tek başına baktığı yani ebeveynliğin tek kişi tarafından yürütüldüğü bir ailedir. “Artan boşanma oranları, eşlerden birinin kaybı, artan evlilik dışı

birliktelikler ve bu birlikteliklerden doğan çocuklar, evliliğin sorumluluklarından kaçma isteği” (Köse vd., 2012, s. 53) tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkmasında etkili olan nedenlerdendir. Tek ebeveynli ailelerde anne veya baba çalışmakla beraber evin yönetimini de ele almaktadır (Aydın, 2013, s. 112). Böylece çocuğu büyütmede ve onun terbiyesinden de tek kişi sorumlu olmaktadır.

Fiili durum gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocuğu ile birlikte yalnız yaşayan reisi kadın olan ailelerin sayısı artmaktadır (Kasapoğlu vd., 2011, s. 38). Bununla beraber tek başına çocuk büyütme ve evin geçimini sağlamak kadın tarafından gerçekleşir ve bu durum kadının toplumsal ve ekonomik konumuna da bağlı olarak birtakım zorlukları da beraberinde getirir. Bu doğrultuda Güneş (Kasapoğlu vd., 2011, s. 38) kadını hane reisi olarak şöyle değerlendirir:

Sayıları az olsa da evlenmeden veya bir erkeğin yardımı ve desteği olmadan çocuk sahibi olan kadınlar da vardır. “Tek anne olmayı seçme” kavramı aslında kadının toplumsal ve ekonomik konumuyla da ilgili bir durumdur. Gelir sahibi, eğitilmiş ve kentli kadınlar arasında tek anne olmayı seçme eğilimi daha fazladır. Ayrıca “tek anne olmayı seçme” içinde bulunan toplumun sosyolojik yapısıyla, toplumsal ve kültürel değerleriyle de ilişkilidir. (...) Çocuklarıyla yalnız yaşayan ve hane reisi kadın olan hanelerin yoksullaşma riskleri daha fazladır. Evli kadınlarla karşılaştırıldıklarında, tek ebeveynli hanelerde kadınlar aileyi tek başına geçindirmek zorunda kalmaktadır. Bu hanelere gelen ortalama gelir miktarı düşmekte, kadın tek başına çocukların bakım işlerini üstlenmekte ve iş gibi kaynaklara ulaşmakta zorluklarla karşılaşmaktadır. Kadınların çocuklarına bakmak zorunda kalması tam zamanlı iş bulmalarını zora sokmaktadır.

Pekçok araştırma kaynağında “babasız aile” kavramı ayrı başlık altında ele alınsa da bu çalışmada, romanlardaki kullanım sıklığı ve “tek ebeveynli aile” tipi ile olan yakın bağı nedeniyle bu başlık altında ele alınması uygun görülmüştür.

Ailenin batı toplumlarında yaşadığı baş döndürücü değişimler sonucu babasız aile tipi ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı yıllarında genellikle babaların çoğu savaşa katıldıkları için çocuklarını nadiren görebiliyordu. Savaşın akabinde anneler evde çocuklarla ilgilenirken babalar yoğun bir şekilde çalışıyorlar ve ancak akşam ve haftasonları çocuklarıyla vakit

geçirebiliyorlardı. Dolayısıyla batı toplumlarında 1930’lar ile 1970’li yıllar, “babasız” yıllar olarak bilinmektedir (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 79).

Günümüzde babasız aile artık boşanma veya babanın ölümü sonucu çocukların anneye birlikte yaşaması anlamına gelmektedir. Bu aile tipinde de anne ev işleri ve çocuk bakımıyla beraber maddi ihtiyaçları karşılayabilmek için aynı zamanda dışarda çalışmak zorundadır.

2.4.5.2. Üvey Aile

Boşanan veya eşlerini kaybeden çiftler, yeni evlilikleriyle birlikte çocuklarını bir araya getirerek üvey aileyi oluşturmuş olurlar. Burada üvey anne, üvey baba ve üvey kardeş gibi yeni ilişkilerin ortaya çıkması söz konusudur.

Üvey aile aynı zamanda, anne ve babası ölmüş veya terkedilmiş bir çocuğun kendi kanından olmayan bir anne babanın çocuk esirgeme kurumları vasıtasıyla sahiplenmesi sonucu oluşan aile tipidir (Aydın, 2013, s. 112).

2.4.5.3. Birlikte Yaşama

“‘Birlikte yaşama’, evlenmeksizin ya da başka bir deyişle resmi bir nikâh olmaksızın beraber yaşama olarak tanımlanmaktadır” (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 80). Boşanmaların artmasıyla birlikte çiftler evlenme sorumluluğunu üstlenmek istemeyerek bu beraberliği tercih etmektedirler. Aynı zamanda 1960’lı yıllarda başlayan cinsel özgürlük hareketleriyle birlikte sanayileşmenin beraberinde getirdiği rahatlama, kadınların istihdamının artmasıyla ekonomik bağımsızlık kazandığı ve gebeliği önleyici yöntemlerin geliştiği görülmektedir (Doğan, 2009, s. 151). Bu gelişmeler sonucu boşanma ve çiftlerin birlikte yaşamaları konusunda artış görülmektedir.

2.5. Aile Bireyleri

Ailenin her üyesi birbiriyle karşılıklı etkileşime girer ve her üyenin davranışı diğer bireyler üzerinde etki sağlayarak onları da uygun şekilde tepki vermeye zorlar. Aile üyelerinin birbirleriyle bu türden etkileşimleri vardır.

En temel sosyal kurum olarak aile, üyeleri üzerinde en derin psikolojik etkileri yaratabilir ve karşılığında toplumda büyük değişikliklerin kaynağı olabilir, toplum da aile içinde sosyal değişime neden olabilir. Dolayısıyla aile bireylerinin bu etkileşimleri doğru bir şekilde yönlendirebilmesi için ailede bazı sorumlulukları üstlenmesi gerekmektedir. Bu konunun daha iyi anlaşılması için aşağıda aile üyelerinin ailede ne tür roller üstlendiği veya üstlenmeleri gerektiği ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir.

2.5.1. Anne

Anne, ailenin en önemli direklerinden biridir ve önemli rolü ile ailenin tüm üyelerini etkilemektedir. Marshall, (2005, s. 31) annelik terimini ele alarak bu terimin anne olmanın pratik gerçekliklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim olduğunu açıklar ve sosyolojinin anneliğe 1970'lerden önceki odak noktasının çocuk yapma veya yetiştirme üzerine olduğuna dikkat çeker. Ancak anneliği bunlarla sınırlandırmak doğru değildir.

Daha önce de belirtildiği gibi avcı ve toplayıcı toplumlarda kadınlar üretim sürecindeki iş bölümünde önemli roller üstlenmişler bunun üzerine çocuk yapmak ve onun ihtiyaçlarını karşılamak da annelik sorumluluğunu da beraberinde getirmiştir. Sanayi devrimiyle beraber “önceleri kadınlar tarafından evde yapılan bazı ürünler sanayi ürünler olmuştur; bazı ev işlerinin makineleşmesi bu işlere verilen zamanı azaltmıştır; böylece kadınlardan başka işler için yararlanmak olanağı doğmuştur” (Ergun, 197, s. 151). Dolayısıyla kadınların hem evde hem de çalıştığı işe bağlı ev dışında da bazı görevler üstlendiği görülmektedir. Ailede annenin eş ve çocuklarına karşı sorumluluklarından sürekli bahsedilir ancak şu da unutulmamalıdır ki “ailede çocukla asıl ilgilenmesi gereken kişi olmasının yanı sıra ayrıca aileyi toparlaması gerektiği düşünülen kişi de annedir” (Örüng ve

Feyzioğlu, 2011, s.70). Bu nedenle onun yerini başka birisinin dolduramayacağı düşünülmektedir.

Sosyolojik açıdan anne, toplumun ilerlemesinde etkili bir rol oynayan önemli bir unsurdur çünkü anneler genellikle çocuklarıyla daha fazla vakit geçirirler ve toplumu da etkileyen yeni bireyler yetiştirirler. Böylece hemen hemen tüm toplumlarda bir kadını, eş ve anne olarak bir ailede ev içi işler ve çocukların bakımından sorumlu bir birey olarak görmek mümkündür.

2.5.2. Baba

Birçok toplumda baba, aile reisi olarak algılanmaktadır. Dolayısıyla aileyi fiziksel dış etkenlerden korumak, ailenin maddi ihtiyaçlarını karşılamak ve aile bireylerinde güç ve güven duygularını sağlamak gibi sorumluluklara sahiptir. Aynı zamanda babanın, annenin çocuk yetiştirme konusunda daha fazla beceriye sahip olmasına rağmen, çocuklarını yetiştirmede etkili bir rol oynayabileceğine ve çocukların yetiştirilmesi ve gelişimine dahil edilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Buna göre “babanın hem anne hem de babalar tarafından evin direği ve reisi olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Aileden birinci derecede sorumlu kişi baba olarak algılanmaktadır (...) Buna göre aileye sahip çıkmak ve kol kanat germek babanın görevidir” (Örüng ve Feyzioğlu, 2011, s. 77-78). Bu nedenle baba tüm aileye karşı önemli bir sorumluluğa sahiptir.

Toplumsal bazı değişimler aile bireylerini ve onların sorumluluklarını da etkilemiştir. Mercan ve Tezel’e göre (2017, s. 4), “erken zamanlarda ahlak öğretmeni olarak rol üstlenen babalar, sonrasında evi geçindiren, para kazanan, disiplin ve otorite sağlayan, cinsiyet rolüne model olan, çocuğun bakımına ve eğitimine/hayatına katılan babalar olmak gibi çok farklı roller üstlenmişlerdir”. Buna göre babalık rolünün sanayileşmeyle birlikte tarihsel süreçte değiştiği ve zamanla aile içinde daha etkili hale geldiği görülmektedir .

2.5.3. Çocuk

Aile tanımlarında en yaygın olan, anne-baba ve çocuktan oluşan bir grup olarak bilinmektedir. Dolayısıyla sosyolojide yaygın olan tanımlamalardan da anlaşıldığı üzere çocuk sadece aile için değil toplum için de değerli bir bireydir. “Çocuk” terimi iki yaygın anlamda kullanılmaktadır. Birincisi anne-babanın evladı olarak aile üyeleridir ki hangi yaşta olurlarsa olsunlar o ailenin çocuklarıdır. İkinci anlam ise yaş itibarıyla yetişkin durumuna gelmemiş toplum bireyleridir (Aydın, 2013, s. 196). Buna göre çocuklar, neslin devamını sağlayan, yetişkinlik yolunu takip eden, ailelerin ve sosyal kurumların kültürünü, maddi ve somut olmayan mirasını aktarmaktan sorumlu olan nesiller olarak dikkat çekerler.

Çocukların karşılaştığı ilk sosyal kurum ailedir. Buna göre çoğunlukla çevrelerine bağlı ilk sosyal deneyimleri aile içinde gerçekleşir. Çocuklar, genellikle sosyal düzende bir yeri olması ve onun inşasında bir rolü olması beklenen gelecekteki yetişkinler olarak görülüyor. Zencirkıran’a göre (2016, s. 96) çocukluk dönemi, “hayata dair ilk keşiflerin, ayırtımların (doğru-yanlış, iyi-kötü, önemli-önemsiz, istenen-istenmeyen) yapıldığı süreçtir. Zamanla toplumsal roller öğrenilmeye başlar. (...) içinde bulunan çevreler genişler. Okul, arkadaş çevresi, kitle iletişim araçlarının etkisi artar. Toplumsal cinsiyet rolleri yerleşmeye başlar”. Böylece çocuklar aileye olduğu kadar topluma da kazandırılacak önemli üyelerdir. Dolayısıyla unutulmamalıdır ki çocuğun gelişiminde, sosyal deneyimlerinin kazanmasında, doğru ve yanlış öğrenmesinde ve kişiliğinin şekillenmesinde ailenin rolü çok büyüktür.

Ailede anne ve babanın hem birbirine hem de çocuklarına karşı gerek sosyal gerekse yasalarla da belirtilen görev ve sorumlulukları vardır. Anne ve babanın esas sorumluluğu; çocuğa mutlu ve huzurlu aile ortamı yaratmaktır. Bu aile ortamında ona hayata dair temel şeyleri öğretmektir. Ayrıca aile içinde yalnızca anne ve babanın görev ve sorumlulukları yoktur. Çocukların da yaş, cinsiyet, kişilik ve yetenekleri doğrultusunda görev aldıkları görülmektedir.

2.5.4. Büyükanne/ Büyükbaba

Geçmişte bir evde aile bireyleri arasında yer alan büyükanne babalar hâlen de birçok ailede aile büyükleri olarak yer almakla beraber diğer üyeler gibi bazı sorumluluklar da üstlenmektedirler. Büyükanne/ büyükbabalık, anne babanın evladının çocuk sahibi olmasıyla başlar. Bu dönem çocuğun anne babası için olduğu kadar büyükanne ve büyükbaba için de onları etkileyen, yeni sorumluluklar üstlenmelerini gerektiren ve beraberinde mutluluk ve çatışmaları getiren yeni bir dönemdir. Bunun dışında çocuğun anne ya da baba kaybı ya da uzun süreli ayrılığı yaşadığı durumlarda da büyükanne büyükbabaların rolü önemlidir (Eşsizoglu, 2017, s. 24). Buna göre çocuklar büyüdükçe büyükanne ve büyükbabanın varlığı onlar için önemli bir bilgi ve tecrübe kaynağı haline gelir. Öyle ki büyük ebeveynler önceki nesil ile yeni nesil arasında bir köprü kurarak geçmişin kültür ve değerlerini yeni nesillere aktarır ve bu vesileyle onlarla iletişim sağlarlar.

2.6. Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler

Aile yaşamının anlaşılmasında diğer etkenler kadar aile içi ilişkiler de yardımcıdır. Aile işlevlerinin sağlıklı olup olmadığını bu ilişkiler gösterir. Bu nedenle aile içinde bulunan iletişim ve bireyler arası ilişkiler, onların birbirleri üzerinde olan sorumluluk ve etkileşimi de göz önünde bulundurarak, aile için önemli bir husustur. Sağlıklı aile ilişkileri kurmak, o ailenin gelişmesine, çatışmaların azalmasına ve sorunları çözme yolunda bireylerin adım atmasına sebep olur. Dolayısıyla, “çatışmaların en aza indirilmesi, uyum ve uzlaşmanın sağlanabilmesi, sorunların zamanında fark edilip, uygun çözüm yollarının geliştirilebilmesi ancak iletişim ile gerçekleşebilir” (Yazıcıoğlu ve Kayhan, 2011, s. 114). Demek ki ailede bireylerin iletişim kurmakta başarılı olmamaları durumunda birbirini anlamamakla kalmayıp, o ailede de uyum sağlayamamalarına da sebep olabilir.

2.6.1. Eşler Arasındaki İlişkiler

Karşı cinsten iki insanın evlilik yoluyla kurdukları ilişki, onlar için yeni bir durum, ortam ve yaşam tarzını beraberinde getirir. Bu yeni duruma uyum sağlamak için, eşlerin

birbirlerini anlaması, güvenmesi, sorumlulukları paylaşması ve sorunları için çözümler üretmesi gerekmektedir. Dolayısıyla eşlerin ilişkilerinde sorun çözme ve beklentileri karşılamak için birbiriyle doğru iletişim kurmaları beklenmektedir. “Sağlıklı bir iletişim, tarafların birbirini anlamaya çalışması ve kendilerini birbirinin yerine koyması ile kurulabilir” (Yazıcıoğlu ve Kayhan, 2011, s. 114). Bu nedenle eşler arasındaki ilişkiler ailenin geleceğini de doğrudan etkilediği için önemli bir husustur.

Yıldırım’a göre, (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 145) eşler arası iletişimde evliliği başarıya götüren çeşitli faktörler bulunmaktadır:

- a) Evliliğe karar vermeden önce bu konuya dair bilgi sahibi olmak.
- b) Evliliğe karar verdikten sonra evlilik için seçilen kişinin uygun olup olmadığını araştırmak.
- c) Egoizmden uzak olmak.
- d) Sorumlulukları dengeli bir şekilde paylaşmak.
- e) Eşlerin yeterli düzeyde psiko-sosyal ergenliğe ve olgunluğa ulaşmış olması.
- f) Eşlerin birbirini sevmesi, yani duygusal birlikteliği istemesi.

Böylece bu faktörlerin dikkate alınması ve uygulanması sonucu eşler arasında sağlıklı bir ilişki ve iletişim kurulabilir ve bununla beraber ailenin geleceği de bu ilişkiye bağlı olarak doğru yönde hareket edebilir.

2.6.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri

Aile, toplumun en önemli ve temel eğitim kurumudur. Çocukların genellikle karşılaştığı ilk sosyal kurum kendi aileleridir. Bu yüzden ebeveynlerin onları doğru bir şekilde eğitmesi ilerde toplum için faydalı bireyler olmalarına sebep olacaktır. “Hiç kuşkusuz, ailenin geleceğine yönelik ana unsuru ve tüm kültürel ekonomik faaliyetlerinin amacı çocuklardır” (Ortaylı, 2012, s. 136). Dolayısıyla çocuklarla kurulan ilişkiler hem ebeveynlerin hem de kendilerinin geleceğini etkileyebilmektedir.

Ebeveynlerin çocuklarıyla bir bağ kurabilmeleri ve eğitim rollerini yerine getirebilmeleri için gerekli bilgi ve becerilere sahip olmaları gerekmektedir. Çünkü anne ve

babanın çocuğa karşı olan davranışları çocuk üzerinde bebeklikten itibaren derin ve kalıcı izler bırakabilir. Örneğin çocuğa gösterilen sevgi ve koruma duygusu çocukta güven hissinin gelişmesine sebep olur (Yazıcıoğlu ve Kayhan, 2011, s. 26). Oysa ona gösterilen şiddet, üzerinde gelecekteki hayatını etkileyen izler bırakabilir.

2.6.3. Kardeşler Arası İlişkiler

Kardeş kan bağıyla bağlı olan anne babanın diğer bir evladıdır. Yeni çocuğun doğmasıyla birlikte ilk çocuk için de abilik veya ablalık gibi yeni sorumlulukları beraberinde getirir. Bununla beraber aralarında kardeşlik bağı denilen yeni bir ilişki başlar. Yıldırım, (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 142) kardeşlik bağının önemli katkılarını şöyle açıklamaktadır: “Bu bağ aracılığıyla kardeşler birbiriyle kaynaşırlar, örnek olurlar ve sorunlarla başa çıkmak için birbirlerine destek olurlar. Anne ve babanın dışında ilk kardeşlerle dayanışmayı tecrübe ederler. Paylaşma tutumunu kardeşlikle benimsemeye başlarlar.” Ancak kardeşler arasındaki ilişki her zaman olumlu yönde değildir. Kardeşler arasında gerçekleşen rekabet ve kıskançlık hissi de aralarındaki ilişkiyi etkilemektedir. Yalnız “bu duygunun negatif sonuçlar verip vermemesi ebeveynlerin tutumlarına bağlıdır” (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 142). Bu durum her ne kadar anne babanın tutumuna bağlı olsa da bazen kişinin bulunduğu çevre ve kendi hırs ve rekabet duygusu kardeşlik ilişkisini etkileyebilir.

3. Nazan Bekiroğlu’nun Hayatı, Edebî Kişiliği ve Eserlerine Genel Bir Bakış

3.1. Hayatı

Nazan Bekiroğlu’nun kaynaklardan edinilen bilgilere göre kendi hayatı ve aile yaşamıyla ilgili bilgi vermenin bu çalışmanın konusu açısından önemli olduğu ve ona katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Türk edebiyatının önemli kadın yazarlarından biri olan Nazan Bekiroğlu, 3 Mayıs 1957’de kendi tabiriyle “suyun kıyısına kurulmuş bulutu, yağmuru, denizi, dalgası, ufku bol bir kent” (<http://www.nazanbekiroglu.com/2001/01/01/turk-edebiyati-genel/>, erişim

tarihi: 13.04.2021) olan Trabzon’da, entelektüel bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. İki ağabeyi vardır. Nazan Bekiroğlu’nun “*ehl-i kalem ve kelam*” olarak nitelendirdiği babası, tarihe ilgi duyan ve basılmamış pek çok şiir ve romanları olan bir zattır. Aynı zamanda Trabzon’da yerel bir gazete olan “Hedef”in sahibiydir. Annesi ise Azeri asıllı, eğitilmiş ve çocuklarının eğitimi üzerinde oldukça duyarlı ve özen gösteren bir kadındır. Bekiroğlu bir söyleşisinde annesinin bu konudaki titizliğini şöyle ifade eder:

Annem titizdi. Türkçe’ m bozulmasın diye sokağa, diğer çocukların arasına asla bırakmazdı. En ufak bir telaffuz hatası anında uyarılırdı. Mahalli kültürü en yoğun alabileceğim alan olan dil böylece tıkanınca, mahalli kültür kanalı da bende tıkanmış oldu. Yalnızdım, çok. Evde büyük bir kütüphane vardı. Sonra tahmin edebileceğiniz kalıplar işte: Babasının kütüphanesi (www.nazanbekiroglu.com/2001/01/01/timas-sanal-sohbet-genel/, erişim tarihi: 13.04.2021)

Dolayısıyla Nazan Bekiroğlu’nun çocukluğu diğer çocuklardan tam olarak ayrı olmasa da arkadaşları ailesi tarafından seçilmiş ve bu durum onun yalnız bir çocukluk geçirmesine neden olmuştur. Hal böyle iken Bekiroğlu zamanının çoğunu “*dört duvarı kitaplar, haritalar, merak kurcalayıcı bazen de ürkütücü tablolarla kaplı o loş ve uçsuz bucaksız gibi görünen, benim de içine bir kez gömülüp bir daha çıkamadığım yer*” (Bekiroğlu, 2011, s. 223) olarak tasvir ettiği babasının kütüphanesinde ve onun kitaplarıyla geçmiştir. Ancak bu durum onu yalnızlaştırırsa da hayal gücünün geliştirilmesine ve ilerde edebiyat alanında önemli eserler ortaya çıkarmasına sebep olmuştur.

Nazan Bekiroğlu, altı yaşına kadar bahçesinde yabani incir ve nar ağacı ile birlikte filbahri çiçekleri bulunan, çok odalı, iki katlı bir konakta yaşamıştır. “Çini dolap tutamakları, billur kapı kolları, vitraylardan süzülen efsunlu hava, kapı yanında açan filbahri çiçekleri, taş duvarlardan fişkıran yabani incir dalı, kocaman halının göbeğine düşen sarı ikinci güneşi, geceleri yatağa uzanan dalga sesleri ve bu seslerle karışan martı çığlıkları” (<http://www.nazanbekiroglu.com/>, erişim tarihi: 13.04.2021) ile birlikte bu ev, onun aşırı hassasiyet sonucu dış dünyadan ayrı olarak yalnızlığını özgürce yaşadığı ve sanatçı ruhunu besleyen bir mekân hâline gelmiştir. Ancak kısa bir süre sonra bu çok bahçeli konaktan ayrılıp küçük balkonu olan bir apartman dairesine yerleşmeleri onun “sosyal ve içsel yaşam

rengi”ni adeta kesintiye uğratmıştır. (www.nazanbekiroglu.com/2001/01/01/timas-sanal-sohbet-genel/, erişim tarihi: 13.04.2021). Böylelikle yazar, eserlerinde kentleşme olgusunu da işleyerek bu konuya dikkat çekmiştir. Aynı zamanda, Bekiroğlu’nun romanlarında, kahramanların bahçelerinde birkaç çeşit ağaç bulunan evlerde yaşaması, onun gerçek yaşamında da apartman dairelerinden çok bu tarz evleri tercih etmesinden kaynaklı olsa gerektir.

Babasına bağlı bir kız çocuğu olarak on dört yaşında onu kaybetmesi, Nazan Bekiroğlu üzerinde derin izler bırakmıştır. Öyle ki *Nar Ağacı* ve *Mücella* adlı romanlarında, “Zehra”, “Mücella” ve “Filiz” karakterleri de kendisi gibi babasız büyüyen kızlar şeklinde verilmiştir.

Babasının ölümüyle birlikte, aile ekonomik ve sosyal durum açısından değişime uğrar. Hal böyle iken Bekiroğlu küçük yaşlardan itibaren aile içinde bazı sorumluluklar üstlenmesi gerektiğini, kendisinde aileye karşı bir duyarlılık duygusunun uyandığını fark eder.

Babamın ölümü, on dört yaşındaydım. Bütün aileye yüklenen acıları tek başıma taşımaya niyetlenirdim. Birilerinin yerine kefaret olarak. Niye böyle yapardım bunu da bilmiyorum ya. Aslında bütün çocukların yaşadığı türden acılar. (www.nazanbekiroglu.com/2001/01/01/timas-sanal-sohbet-genel/, erişim tarihi: 13.04.2021)

İlk ve orta öğrenimini Trabzon’da bitirdikten sonra yazar, üniversite eğitimi için Erzurum’a gider. Orada Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi’nde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nü bitir (Yalçın, 2010, s. 203). 1979 yılında üniversite eğitimi bitirdikten sonra, Trabzon’a döner ve tekrar bahçeli bir eve taşınırlar. Böylece Bekiroğlu orada kendisini tekrar bulma fırsatına sahip olur.

Fakülteyi bitirdiğim yıl oldu büyük uyanış. 79’ yazı. Uyanışımın refakatinde bir filbahri fidanı vardır. O yıl bahçeli ve iki katlı eski bir Trabzon evine taşınmıştık. Biraz viraneydi ama ağabeylerimin merakıyla köpeklerimiz vardı ve apartmanda bakımları çok meşakkatliydi, o yüzden (Dursun, 2002).

Nazan Bekiroğlu üniversite eğitimi bittikten sonra 1980 yılından itibaren dört yıl boyunca Trabzon Endüstri Meslek Lisesi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. Bir ara resim ile ilgilenir. 1987 yılında hocası olan Orhan Okay ile birlikte karar verdiği “Halide Edip Adıvar’ın Romanlarının Teknik Açısından Tahlili” adlı çalışmasıyla doktor, 1995’te ise “Şair Nigar Hanım” çalışmasıyla doçent olur (Tonga, 2019). 1998’den beri öğretim üyesi olarak Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde görev yapan Bekiroğlu, 2001 yılında profesör olmuştur.

3.2. Edebî Kişiliği ve Eserleri

Çocukluktan beri babasının kütüphanesinde okumaya merak saran Nazan Bekiroğlu, ilk şiir ve hikaye çalışmalarını *Dolunay* dergisinin sahibi Bahaeddin Karakoç’a gönderir. Karakoç’un da desteğiyle karşılanan bu eserler dergide yayımlanır. Ardından *Türk Edebiyatı* ve *Dergah* dergilerinde eserlerini yayımlar. Bu arada yazıları Mustafa Kutlu’nun da dikkatini çeker ve onun da tam zamanında -şiirlerinin hikayelerine zarar verdiği dolayısıyla şiiri bırakması gerektiği- uyarısıyla şiiri bırakır. Ancak bu durum, Bekiroğlu’nun şiire dayalı bir nesir inşa etmesinin önüne geçemez (Yardım, 2000, s, 12). Böylece Nazan Bekiroğlu’nun yazım hayatı ilk olarak farklı dergilerde yayımladığı eserleriyle başlar. Daha sonra ise *Milli Kültür* ve *Yedi İklim* dergilerinde ve *Zaman* gazetesinde eserler yayımlamaya devam eder.

Bilindiği üzere Nazan Bekiroğlu, çocukluğunda zamanının çoğunu babasının kütüphanesinde geçirir. Babasının da tarihe ve Osmanlı medeniyetine duyduğu ilgiyi de göz önünde bulundurarak, Bekiroğlu’nun okuduğu kitapların genellikle tarihi kitaplar olduğunu anlamak güç değildir. Dolayısıyla Bekiroğlu’nun tarihe olan ilgisi ve Osmanlı döneminin kültür ve sanatına beslediği sevgi erken yaşta başlar ve ilerde yazacağı pek çok esere yansır.

Nazan Bekiroğlu, geleneğe dayalı ve sağlam dil örgüsüyle yazılan eserlerinde sürekli bir arayış içinde, geçmişini sorgular. Tarihe ve geçmişe bağlı eserlerinde geçmişte kalmayıp, tasavvuf ve çağ insanı arasında bir bağ kurmaya çalışır. Kabaklı, Bekiroğlu’nun edebî kişiliği ile ilgili düşüncelerini şöyle ifade eder:

Kısacası Nazan Bekiroğlu, hem hayat, hem tarih hem masal olsun istiyor. Gerçek ile gerçeküstüyü kucak kucağa getiriyor. Hiçbir şeyi tam ve açık söylememeye dikkat ediyor. (...) Yeni

hikâyenin, roman ve denemelerinin, kendi değişiyle “teknik ve tematiğin” getirdiği bütün unsurları kullanıyor (Kabaklı, 1997, s. 883).

Şemsettin Kuzucular (2015) ise Bekiroğlu’nun sanatını şu sözlerle değerlendirmektedir:

Kendi deyimiyle “zor anlaşılan”ı yazan olan yazar, elit ve estetik değerleri önde tutan üslupçuluğu ve mistik düşüncelerle yoğrulmuş, girift ve zengin kültürel birikimi ile elit bir kesite hitap eden bir yazar oldu. Hayat ve varoluş hakkında doğu kültürü ekseninde gelişen düşüncelerini dile getirdi. Tasavvuf edebiyatından aldığı sentezleri çağının görüşleri ile bağdaştırmaya çalışan fikişsel bir zemin üzerinde yoğunlaştı.

Anlaşıldığı üzere Nazan Bekiroğlu’nun hayata karşı olan bakış açısı onun eserlerinin üslubunu belirtir. Daha çok şiire yaslanan nesri ile bilinen Bekiroğlu, eserlerinde klasik edebiyatın nesir geleneğini modern edebiyata taşıyarak kendine has bir üslubunun oluşmasına sebep olmuştur. Şiir, hikaye, roman ve deneme gibi farklı kategorilerde eser üreten Nazan Bekiroğlu’nun şimdiye kadar yayımlanmış olan iki inceleme, iki hikâye, beş roman, yedi deneme kitabı bir de söyleşi kitabı bulunmaktadır:

Nun Masalları (Hikâye, Dergâh Yay., 1997)

Şâir Nigâr Hanım (Biyografi, İletişim Yay., 1998)

Halide Edib Adıvar (Biyografi, Şule Yay., 1999)

Yûsuf ile Züleyha (Roman, Timaş Yay., 2000)

Mor Mürekkep (Deneme, İyi Adam Yay., 2001)

Mavi Lâle Yitik Lâle (Deneme, İyi Adam Yay., 2001)

İsimle Ateş Arasında (Roman, Timaş Yay., 2002)

Cümle Kapısı (Deneme, Timaş Yay., 2003)

Cam Irmağı Taş Gemi (Hikâye, Timaş Yay., 2006)

Lâ : Sonsuzluk Hecesi (Roman, Timaş Yay., 2010)

Nar Ağacı (Roman, Timaş Yay., 2012)

Yol Hâli (Deneme, Timaş Yay., 2012)

Mimoza Sürgünü (Deneme, Timaş Yay., 2013)

Kelime Defteri (Deneme, Timaş Yay., 2014)

Mücellâ (Roman, Timaş Yay., 2015)

Hikmet Aksoy Kitabı : Karınca İzleri (söyleşi Nazan Bekiroğlu) (Röportaj, Timaş Yay., 2015)

Yerli Yersiz Cümleler (Deneme, Timaş Yay., 2017)

Göründüğü gibi Nazan Bekiroğlu'nun roman, öykü ve deneme gibi farklı dallarda eserleri mevcuttur. Ancak bu çalışmada yazarın romanları ele alınacağı için daha çok bu yazılar üzerinde durmak tercih edildi. Çalışmanın temel noktasını ise romanlarındaki aile görünümleri oluşturmaktadır.

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında ele aldığı olaylar ve kahramanlar sadece kendi toplumundan değildir. Yazar, romanlarında farklı toplumları ve de farklı dönemleri ele almıştır. Ayrıca bu dönemlerin yarattığı koşullarla birlikte farklı toplumlarda ailelere ve bulundukları döneme ilişkin bilgi vermektedir.

3.3. Romanlarının Özetleri

3.3.1. Lâ: Sonsuzluk Hecesi

Lâ: Sonsuzluk Hecesi romanında yazar, kutsal kitaplarda yer alan bir hikâyeyi kendi üslubu ve yorumunu da katarak anlatır. Bu romanda, ilk olarak dünyanın varoluşu ve Âdem'in yaratılışından bahsedilir. Âdem'in yaratılışından sonra Tanrı cennet sakinlerine ona secde etmeleri için emreder. Bu emri herkes yerine getirir, bir kişi hariç. O, şeytandır. Şeytan, insanın üstünlüğünü bir türlü kabullenemez; bu sebeple Tanrı'dan kıyamete kadar süre isteyip, insanoğlunun yoldan çıkarılabilen âciz bir varlık olduğunu göstermek ister. Bu süre ona verilir.

Âdem, yaratıldıktan bir süre sonra cennette yalnız olduğunu ve onu tamamlayan başka birisinin de yanında olmasını ister. Bunun üzerine Tanrı Havva'yı yaratır. Âdem ve Havva bir bütün olurlar. Onlar ilk aileyi oluşturmuş olurlar; ancak Şeytan bu birlikteliğin fazla sürmesine izin vermez. O, Âdem ile Havva'nın yasak ağacın meyvesini yemelerine sebep olur. Böylece Âdem ve Havva ilk günahı işleyerek cennetten kovulup dünyaya indirilirler. Yıllarca birbirini bulamayan Âdem ile Havva, sonunda kavuşurlar ve bir süre sonra iki erkek çocuk sahibi olurlar. Böylelikle dünya üzerindeki ilk çekirdek aile oluşmuş olur.

İlk başta hiçbir sorun olmayan bu ailede zamanla sorunlar kendini gösterir. Âdem ve Havva'nı ilk erkek çocukları Habil ile Kabil arasında kıskançlık duyguları başlar. Kabil, kardeşi Habil'i kıskanıp, onu öldürmeyi düşünür. Babası Âdem, onu ikna etmeye ve bu duyguya Şeytanın sebep olduğuna ikna etmeye çalışır; ancak onun çabaları boşunadır. Kabil, kardeşini öldürür. Daha sonra yaptığından pişman olsa da artık iş işten geçmiştir.

3.3.2. Yûsuf ile Züleyha

Yûsuf ile Züleyha romanında yazar yine kutsal metinlerde bulunan bir hikâyeyi kendi bakış açısıyla yorumlar. Yûsuf, kalabalık bir ailede dünyaya gelir. O, babası, annesi, on bir kardeşi ve onların anneleriyle birlikte yaşamaktadır. *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* romanında da olduğu gibi burada da kardeşler arası kıskançlık söz konusudur. Yûsuf'un ağabeyleri onu babalarından kıskanırlar bu sebeple ilk fırsatta onu aileden uzaklaştırmak için bir plan yaparlar. Yûsuf'u gezdirmeye çıkarmak için babalarından izin alan kardeşler, onu bir kuyuya atıp geri dönerler ve babalarına Yûsuf'un öldüğünü söylerler. Ertesi gün Yûsuf'u attıkları kuyuya giden kardeşler oradan geçen bir kervanın onu çıkardıklarını öğrenirler. Yûsuf'un kardeşleri Yûsuf'u köleleri olarak tanıttıktan sonra, onu köle yerine kervanbaşına satar. Böylece Yûsuf kervanla birlikte Mısır'a gider.

Mısır'da Mısır'ın azizi Potifar o sırada eşi Züleyha için bir köle aramaktadır. Mısır'ın en güzel kadınına sahip olan Potifar, Mısır'ın en güzel kölesine de sahip olmak ister; böylelikle Yûsuf'u köle olarak satın alır. Yûsuf, kısa bir sürede sarayda ilgi görmeye başlar. Züleyha ona kendi çocuğu gibi bakar; ancak yıllar sonra Yûsuf genç bir erkek olunca

Züleyha'nın ona karşı duyguları değişir. Yûsuf'un bu duyguların farkına varması için Züleyha elinden geleni yapar; ancak Yûsuf'tan bir tepki almayınca onu suçlayıp hapse girmesini sağlar.

Yıllar boyunca hapiste kalan Yûsuf, sonunda özgürlüğüne kavuşur ve doğru çıkan rüya tâbirleri sayesinde Mısır azizi olur. Artık yaşlanmış olan Züleyha, Tanrı'nın isteği üzere gençleşir ve Yûsuf ile evlenir.

Artık Mısır azizi olan Yûsuf bir şekilde kardeşleriyle karşılaşır. Kendisi kardeşlerini tanır ancak onlar Yûsuf'un Mısır azizi olmasına ihtimal bile vermedikleri için onu tanımazlar. Yûsuf kardeşlerinden ilk olarak öz kardeşi Bünyamin'i getirmelerini ister. Daha sonra ise babasının Mısır'a gelmesini sağlar. Böylece babası yıllar sonra evladına kavuşur. Yıllarca ağabeylerinin kızkançlık duygularından dolayı ailesinden uzak kalan Yûsuf ise sonunda ailesine kavuşur.

3.3.3. İsimle Ateş Arasında

İsimle Ateş Arasında romanında Numan adında bir yeniçeri, başka birisinin esamesini satın alarak onun hayatını yaşamaya başlar. İlk olarak esamesini satın aldığı Mansur'un buhur dükkânına giden Numan, orada ilk bakışta Mansur'un eşi Nihâde'ye âşık olur. Numan, aşkından kör olur ve eşini tekrar evlenmek için ikna etmeye çalışır; ancak eşi buna izin vermez ve boşanmak istediğini öne sürer. Hem evli hem de bir kızı çocuğu sahibi olan Numan, Nihâde için eşinden boşanıp, evi ve ailesini terk eder ve Nihâde ile evlenir.

Başta aşkından Nihâde'nin kendisine âşık olmadığını farkedemeyen Numan, Nihâde'nin çocuk isteğini reddetmesiyle gözü açılır. Duygularını Nihâde ile paylaşır; ancak Nihâde onu terk eder. Bu sırada kızının hasta olduğunu öğrenen Numan, kızının yanına gider; fakat kızı sabaha doğru ölür. Böylece Numan, evi ve ailesini terk ederek, kızının kalbinin rahatsız olmasına ve bu rahatsızlığın sonunda ölmesine sebep olur. Böylece Numan'ın ailesi ilk başta küçülür, daha sonra ise tamamen dağılır.

3.3.4. Nar Ağacı

Nar Ağacı romanında, yazar-anlatıcı kendi büyükanne ve büyükbabasının hayatlarının izini sürer. Dedesi Settarhan, halı ticareti ile uğraşan İranlı zengin bir aileden gelmektedir; kendisi de ahlî taciridir. O, halasının kızı Azam'a âşık olur. Bu durumu fark eden babası, onu iş seyahatine gönderir. Döndükten sonra onları evlendireceğini belirtir. Ancak bu durumdan habersiz Azam, Settarhan döndükten sonra başka birisine âşık olur ve birlikte kaçarlar. Settarhan'ın babası ona baskı uygulayarak onları öldürmesi gerektiğini söyler; ancak Settarhan bunu beceremez. Bu sebeple ülkeyi terk eder ve Batum'a gider. Bu sırada Bolşevik ihtilali patlar ve bu yüzden İran'a geri dönemez. Orada bir süre arkadaşı Sofya'nın kitapçılık dükkanında çalışır. Bir süre sonra ülkenin durumu karışınca Settarhan bir tekne ile Trabzon'a gider. Trabzon'da bir çay ocağında çalışmaya başlayan Settarhan, etraftakilerin onu evlendirme isteğiyle karşılaşır. Trabzon'da ona uygun bir kız bulunur. O kız Büyükhanım'ın torunu Zehra'dır.

Zehra annesini ve babasını kaybetmiş, büyükanne, büyükbaba ve ağabeyiyle birlikte yaşayan bir kızdır. Çocukluktan beri aile bireyleri tarafından ilgi odağı olan Zehra, şımartılarak büyümüştür. Ağabeyi İsmail, Trabzon Sultanîsi'nin son sınıf öğrencisidir. Balkan Harbi başladığında gönüllü olarak cepheye gider. Ondan yıllarca haber alamayan ailesi sonunda tıfûsten öldüğünü öğrenir.

Romanda Balkan Harbi seferberliği ilan edildiğinde, Büyükhanım torunu ve yardımcılarıyla muhacirliğe çıkar ve eşi Hacı Bey'i sakat bacağıyla muhacirliğe çıkamadığından evde yalnız bırakır. İki yıl İstanbul'da bir tanıdıklarının evinde kalan Büyük Hanım, derferberlik bitince Trabzon'a geri döner. Böylece her ne kadar İsmail'in boş yeri gönüllerini acıtsa da Zehra'nın ailesi normal hayatına devam eder. Bu sırada Zehra'ya talip olan Settarhan, onunla görüşür ve Zehra'nın ailesinin onayını da aldıktan sonra evlenirler.

3.3.5. Mücellâ

Yazarın son romanı olan *Mücellâ*'da hayatı annesinin baskıları yüzünden etkilenen bir kızın hikâyesi anlatılmaktadır. Mücellâ, daha doğmadan babasını kayberder. Böylelikle

annesi ve ağabeyi yanında büyür. Ağabeyi Fahir, evlendikten sonra annesi ve eşinin aynı evde yapamayacağını anladıktan sonra İstanbul'a taşınır. Tek başına kız çocuğu büyütmenin zor olacağını düşünen Neyyire Hanım, kızı Mücellâ'ya korumak amaçlı baskılar uygular. Bu baskılara boyun eyen Mücellâ, annesinin bir dediğini iki etmez ve hiç ses çıkarmaz. Annesinin baskıları günden güne artan Mücellâ'nın artık okula bile devam etmeyeceği kararı alınır.

Neyyire Hanım, söylentilerden korumak için kızını Akşam Sanatı'na göndermez ve kendisi kızına dikiş ve el sanatlarını öğretir. Bu sırada Mücellâ'nın kuzeni Filiz, okulunu bitirir. Yıllar geçtikten sonra üniversiteden mezun olur ve iş sahibi olur. İş yerinden tanıştığı birisiyle evlenen Filiz, bir süre sonra çocuk sahibi olur. Tüm bunlar olurken Mücellâ hâlâ annesinin egemenliği altındadır. O, annesinin belirlediği sınırlardan öteye gidemez. Yıllar geçer ağabeyi torun sahibi olur; ancak Mücellâ bir aile kuramaz ve yaptığı tek şey evde dikiş dikmek ve başkalarına çeyiz işlemek olur. Bir gün alışveriş için dışarı çıkan Mücellâ, eve döndüğünde annesinin öldüğünü görür. O, bu olaydan etkilenir ve bir süre kendine gelemmez. Ağabeyi Fahir, annesi vefat ettikten sonra bir kere kardeşine uğrar; biraz para verir ve yine kardeşini yalnız bırakır. Bu sırada artık kendine gelen Mücellâ, etraftakilerin der ortağı olur; ancak onun derdini anlayan kimse yoktur. Mücellâ, bir gün yolun sonuna gelir ve annesi gibi yalnız başına son nefesini verir.

4. Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarında Aile

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında farklı dönemleri ve toplumları ele aldığı daha önce belirtilmişti. Bu romanlar arasında kutsal metinlere dayalı olaylar da ele alınmıştır. Örneğin yazarın *Lâ Sonsuzluk Hecesi* ve *Yusuf ile Züleyha* romanları bu metinler arasında yer almaktadır. Bu bölümde Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aile tipleri, aile bireyleri ve bireyler arasındaki ilişkiler -romanların vaka zamanını da göz önünde bulundurarak- kronolojik bir sıralama ile ele alınacaktır.

4.1. Aile Tipleri

4.1.1. Hane Sayısına Göre Aileler

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aileler genellikle küçük ve çekirdek ailelerdir. Olaylar ise bu çekirdek ailelerin üyeleri etrafında geçer. Genellikle romanlarında az üyeli aileleri tercih eden yazar, bunu bir fırsat olarak değerlendirip, o ailedeki fertler ile ilgili detaylı bir şekilde bilgi verir.

Nazan Bekiroğlu'nun *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanı, dünyanın, insanlığın ve ilk ailenin ortaya çıkışının hikâyesini anlatmaktadır. Bu romanda yazar, kutsal metinlere dayalı bir olayı ele alıp, masalsi ve şiirsel bir üslupla onun farklı açılarına dikkat çeker.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında ilk ailenin oluşumu anlatılmaktadır. Romanda ilk olarak Âdem'in yaratılışı betimlenir: Tanrı Âdem'i topraktan yaratır, onun doğasına farklı özellikler katar, doğru ve yanlış ayırt edebilmesi için akıl, aklın kavrayamadıklarını kavrasın diye kalbi yaratır. En sonda ise ona kendi ruhundan katar ve böylece ilk ailenin ilk üyesi yaratılmış olur:

Toprak bedeninin üzerinden tatlı bir ürperti geçti. Şöyle bir silkindi yerinden Âdem, derin bir uykudan sahici bir rüyaya uyanır gibiydi. Hayatın içindeki cennet bağına muazzam bir göz aydınlığı, umulmadık bir sevinç kaynağı gibi geldi (s. 25).

Âdem'in yaratılışından sonra Havva'ya sıra gelir. Havva'nın yaratılış sebebi ise romanda Âdem'in can sıkıntısını gidermek amaçlı olduğu şeklinde verilmektedir. Böylece ailenin ikinci ferdi olarak Havva, Âdem'in sol yanından yaratılır:

Rüyasında sol yanının birdenbire boşaldığını duydu. Uyandığında, boşluğunu dolduracak olan az ilerde duruyordu (s. 60).

Romanın ilerleyen bölümlerinde bu iki kişilik aileye çocuklar da eklenir:

Fazla uzun sürmedi doğumların bu ilki. Canından can, teninden ten, etinden et koparken, Havva artık tek çılgıktı. Tek avazda kurtuldu. (...) korkunç sancılarla bedeninden kopan şeyi kucağına aldı. Saracak sarılacak ne varsa onunla sardı (s. 220-221).

Her ne kadar daha önce çekirdek ailenin kentsel alanda yaşadığı, modern toplumlarda daha fazla görüldüğü ve buna benzer romanda görülmeyen özellikleri taşıdığı belirtilmiş olsa

da yine de romanın kurgusundan yola çıkarak *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanındaki ailenin bir çekirdek aile olduğu sonucuna varılmıştır. Romanda portresi çizilen ailenin sınırlı olan hane sayısı ve de ilerde de bahsedilecek olan aile üyeleri arasındaki karar alma mekanizmasının paylaşıldığı durumu bu iddiayı savunur.

Yûsuf ile Züleyha romanında, Yûsuf'un on bir kardeşi olduğu bilgisi verilmiştir. Ayrıca kardeşlerinin Bünyamin dışında baba bir, anne ayrı oldukları da “Düşüncesinde, Yûsuf'un ve Bünyamin'in, on büyük kardeşe baba bir-ana ayrı oluşunun yeri yoktu” (s. 30) cümlesinden anlaşılmaktadır. Dolayısıyla Yûsuf'un ailesi, annesi, babası, on bir kardeşi ve on kardeşinin annelerinden oluşmaktadır.

Romanda Yûsuf'un ailesi ile ilgili pek fazla detaya yer verilmemiştir. Ancak eserin sonlarında Yûsuf evlenmiştir ve kıtlık nedeniyle Mısır'ın azizi olan Yûsuf'tan tahıl istemeye gelen ağabeylerini tanır ve onların vasıtasıyla da babasının yanına gelmesini sağlar. Bu durumu yazar, “Topladı oğullarını, karısını. Yola koyuldular. (...) Yakub'u ve ailesini Mısır'ın kapısında ailenin yitik parçası olan Yûsuf karşıladı. (...)Yûsuf azizlik sarayına götürdü onları, ailesini” (s. 202) şeklinde aktarır. Dolayısıyla Yûsuf, romanın sonlarında eşi, annesi, babası ve büyük ihtimal o zamana kadar evlenen ağabeyleri ile birlikte yaşar. Böylece anne, baba, kardeşler ve onların eşlerinden oluşan bu aile büyük aile kategorisine girmektedir.

İsimle Ateş Arasında romanında, İstanbul'da geçen iki ana olay zinciri vardır. Biri romanın başkahramanı denilebilecek yeniçeri olan Numan'ın hikâyesi, diğeri ise Yeniçeri Ocağı'nın kuruluşundan yıkılışına kadar anlatılan hikâyedir. Bu çalışmada ise Numan'ın ailesi incelenmeye uygun görülmüştür.

Numan, Mansur adlı bir başka yeniçerinin esamesini satın alarak onun hayatını yaşamaya başlayan bir yeniçeridir. Hikâye, Numan'ın Mansur'un işini devam ettirmek amacıyla onun eşi olan Nihade'den iş öğrenmesi, bu arada da ona âşık olması üzerine kurulur. Romanda ilk olarak Numan'ın Nihade'ye âşık olduğu andaki duygularından onun zaten evli ve bir kız çocuk sahibi olduğu bilgisi verilir: “Buhur ateşe düşüp de kokusunu saldıği anda onsuz yapamayacağımı anladım. Evde karım. Nur, çocuğum” (s. 23). Ancak bu ikilemde kalan Numan, sonunda Nihade'yle evlenme kararı alır. Numan, Nihade'yle evlenmeden önce

ilk olarak bu durumdan eşine bahseder ve evlenmesine izin vermesini ister. Eşi izin vermeyerek başka bir çare bulup boşanmalarını teklif eder:

Bana izin vermedi. Bu izni benim istemeye hakkım olduğu kadar onun da vermemeye hakkı vardı. Başka çarem yok diye yineledim ümitsizlikle, görmüyor musun? Son çareden de çare varmış. Ben görmüyordum da o gördü. Beni boşa dedi (s. 32).

Böylece ortak bir karar alarak boşanırlar. Bu durumda ailede karar alma mekanizmasının Numan ile eşi arasında paylaşıldığı dikkat çeker.

Eserde ilk olarak Numan'ın, eşi ve çocuğundan oluşan bir ailesinin olduğu açıklanır. Numan, ailesini terk ederek yeni bir aile kurar. Bu durumda Numan'ın kurduğu her iki aile, sayı olarak sınırlı ailelerdir. Romanda, olayların İstanbul'da geçtiği daha önce belirtilmişti. Bunun üzerine bu ailelerin bir kentte yaşadığı açıktır. Böylece hem kentte yaşayan, hem karar alma mekanizmasının bireyleri arasında paylaşılan ve hem de onu teşkil eden fertlerinin sayısının az olması sebebiyle Numan'ın kurduğu her iki ailenin, küçük aile tipinin özelliklerini taşıdığı sonucuna varılabilir.

Nar Ağacı romanında yazar, daha çok Settarhan ve Zehra karakterinin ailelerine dikkat çeker. Roman, bu iki karakterin aileleriyle beraber yaşadıkları macera ve tüm olayların sonucu birbiriyle tanışmaları ve evlenmeleri üzerine kurulmuştur. Annesini doğar doğmaz yitiren Zehra, daha altı aylıkken babasını da kaybeder. Böylece kendisinden üç yaş büyük olan ağabeyi İsmail ile anneannesi ve dedesinin yanında, Trabzon'da büyür. Dedesi Hacıbey, Trabzon Sultanîsi'nin malûlen emekli hendese muallimidir. Anneannesi Büyükhanım ise ev hanımıdır ve hayatını torunlarını büyötmeye adanmış bir kadındır.

Settarhan ise halı tüccarı olan babası Mirza Han, ev hanımı olan annesi Hengâme, üç abla, bir ağabey ve onun eşi ve çocukları, aynı zamanda babasına halasının emaneti olan Azam ile beraber Taht-ı Süleyman'da yaşamaktadır. Ancak halı ticareti ile uğraştığı için ara sıra farklı şehirlere ve hatta ölkelere yolculuk yapmaktadır. Romanda aynı zamanda Settarhan'ın Tebriz'den Taht-ı Süleyman'a döndüğünde iki ablasının ve çocuklarının da yanlarında yaşadığına dair bilgi verilir: "Yol yorgunu Settarhan'ı annesi Hengâme, ablalarından ikisi, sayısını bilmediği kadar yeğen, ağabeyi Sehend ve Azam kapıda karşıladı." (s. 153).

Eserde Zehra'nın ailesi dikkate alındığında, aile bireyleri arasında daha çok eşitlikçi bir iletişimin hâkim olduğu görülmektedir. Oysa Settarhan'ın ailesinde baba karakteri diğer aile bireylerin düşüncesini almadan karar alır. (Bu konu bir sonraki başlık altında daha detaylı bir şekilde açıklanacaktır.) Buna göre Zehra'nın ailesinin, yukarıda da verilen bilgilere dayanarak kentsel alanda yaşadıkları, hane sayısının sınırlı olduğu ve ailede eşitlikçi bir iletişim hâkim olduğu için küçük aile özelliklerini taşıdığı söylenebilir. Settarhan'ın ailesi ise hane halkı olarak daha geniş bir ailedir; öyle ki aynı çatı altında iki nesil, yani Settarhan'ın anne babası, ablaları ve abisi, onların eşleri ve çocukları, bir yandan da halasının kızı ile birlikte yaşamaktadırlar. Bu durumda her ne kadar aile kentsel alanda yaşayıp gelirini topraktan değil de ticaretten elde etse de yine de ailede tek kişinin yani Mirza Han'ın diğer bireylere danışmadan karar alması ve hane halkının iki nesilden oluşması, bu ailenin büyük bir aile olduğunu gösterir.

Nazan Bekiroğlu'nun son romanı olan *Mücellâ*'da, hane halkı sınırlı bir aile tipine rastlanmaktadır. Mücellâ'nın annesi Neyyire Hanım'ın bir erkek ve bir kız çocuğu vardır. O, kızı Mücellâ'ya hamile iken eşini kaybeder. Böylece oğlu ve kızı ile aynı çatı altında yaşamaya devam eder. Çocuklar büyüyünce Neyyire Hanım'ın oğlu Fahir, evlenir. Ancak eşi ve annesinin arasında kalan Fahir, bir süre sonra İstanbul'a gider. Bu durumda ailenin, hane halkı olarak sayısı azalır ve aile küçük aile tipi şeklini alır.

Mücellâ romanında, Mücellâ'nın ailesi kentsel alanda yaşamaktadır. Böylece geleneksel yaşam tarzından uzak bir aile tipi olmakla birlikte modern hayatta yaygınlaşmış - hane sayısının sınırlı olduğunu da göz önünde bulundurarak- küçük aile tipinin özelliklerini taşıyan bir ailedir.

Yazarın romanlarında ele aldığı aileler dikkate alındığında, *Yûsuf ile Züleyha* ve *Nar Ağacı* romanlarında Yûsuf ve Settarhan'ın ailelerinin Büyük aile tipinin özelliklerini taşıdığı görülmektedir. Ülken'e göre (1969, s. 7) büyük aileler, baba ve oğullarının aileleri gibi ya da anne ve kızlarının aileleri yahut da birçok karılı aileler bu tipi temsil etmektedir. Buna göre *Yûsuf ile Züleyha* romanında Yûsuf'un ailesi bu özellikleri taşımaktadır. *Nar Ağacı* romanındaki Settarhan'ın ailesi ise anne, baba ve çocuklarının ailelerinden oluşan büyük bir aile tipidir.

Lâ: Sonsuzluk Hecesi romanında Âdem'in ailesi, Özkalp'in (2011, s. 125) Küçük aile tanımlamasına, yani karı-koca ve evli olmayan çocuklardan meydana gelen aile tipine uyduğu görülmektedir. Aynı zamanda daha önce çalışmanın kuramsal çerçeve bölümünde Zeybekoğlu'nun (2012, s. 46) sıraladığı küçük aile özelliklerini de dikkate alarak, *İsimle Ateş Arasında*, *Mücellâ* ve *Nar Ağacı* romanında Zehra'nın ailesinin aynı özellikleri taşıdığı, bu ailelerin küçük aile olduğu söylenebilir.

4.1.2. Otorite Durumuna Göre Aileler

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aileler, genellikle eşitlikçi ailelerdir. Bu ailelerde kararlar ortak bir şekilde ve üyelerin düşünceleri de değerlendirilerek alınır. Romanlarında yazar az da olsa otoritenin erkekte olduğu ailelere yani ataerkil ailelere de yer verir. Bu ailelerde ise egemenlik erkekte olup evin üyeleri ona tabi olurlar. Ailede kadından ve diğer üyelerden üstün olarak görünen erkek, diğerlerine sormadan kendi doğru bildiği kararları alır.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında otoritenin Âdem ve Havva arasında eşit bir şekilde paylaşıldığı görülmektedir. Bu konu romanda Âdem ile Havva'nın birbirini tamamladığı ve hiçbirinin diğerine üstün olmadığı şeklinde verilmiştir:

Havva Âdem için, benim değildi ben'di. Ben değil sen'di. Hasılı bu insan çiftinden hiçbirisi bir tek ve kendisi için değildi.

Ne Havva Âdem'e eşit.

Ne Âdem Havva'dan üstün.

Eşitliğin muteber ölçü olmadığı bir her zaman endazesinde eşit değil denklerdi (s.74)

Dolayısıyla Havva Âdem'in sol kaburgasından yaratılmış olsa da romanda Âdem ondan daha üstün değildir. Yaptığı pek çok şeyde Havva da yanındadır ve ona yardım eder. Romanın ilerleyen bölümlerinde ise çocukların her birinin bir işle (tarım ve hayvancılık) uğraştığı, dolayısıyla ailenin beslenme gibi ihtiyaçlarını karşıladığı görülmektedir. Böylece ailede işbölümü sağlandığı için *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanında eşitlikçi bir aile tipi kurgulanmaktadır.

Yûsuf ile Züleyha romanında, her ne kadar Yakub'un mesleğiyle ilgili bilgi verilmemiş olsa da, bu eserin de kaynağı olan dini metinlere dayanarak, Hz. Yakub'un tarım ile uğraştığı sonucuna varılır. Aynı zamanda yazarın Yakub için kullandığı "sağ olduğu müddetçe hâlâ bütün ailesinin yükünü taşıyan bir baba" (s. 196) tabiri, onun aile reisi olduğu ve ailenin gelirinde büyük bir rol oynadığı hakkında bilgi vermektedir.

Eserde otorite, ailenin babası olan Yakub'un elindedir. Öyle ki kardeşler Yûsuf'u gezdirmeye karar verince ailenin annesinden değil de babadan izin almaya çalışırlar, zaten romanda da ailenin annesi ile ilgili pek fazla bilgi verilmediği görülmektedir. Romanın sonlarında ise kıtlık dönemi yaşandığı bilgisi verilmektedir. Bu durumda aile reisi olan Yakub çözümü Mısır azizinden tahıl istemede bulur. Böylece kendisi ailenin başında olarak oğullarını tahıl istemeye gönderir. Bu durumu ise yazar şöyle aktarmaktadır: "Yakub oğullarını dualarla Mısır yoluna koydu. Haydi, dedi, burada ölümün kıyısında ürperen insanlara bol tahılla dönersiniz, dua ve ümit ederim" (s. 196). Dolayısıyla bu bilgilere de dayanarak bu ailede otoritenin babada olduğu ve ailenin ataerkil bir yapıya sahip olduğu söylenebilir.

Romanda, Yûsuf ile Züleyha'dan oluşacak ailede ise durum farklıdır. Romanın başlarında Züleyha'nın "Mısır'ın en zengin en soylu saraylarından birinde" yetiştirildiği hakkında bilgi verilmektedir. Güzelliğiyle dikkat çeken bu kız, aynı zamanda güç ve iktidar sahibidir. Öyle ki "yüzlerce cariye, yüzlerce köle. Tümü. Bir sözüyle. Züleyha'nın emrine âmade"dir (s. 60). Bu güç Züleyha'nın Mısır azizi olan Potifar ile evlenmesinden sonra artar çünkü o artık "Nil ülkesinin ikinci adamı"nın eşidir. Bir başka tarafta ise Yûsuf vardır. Ağabeyleri tarafından kervancılara, sonra da esir pazarında Potifar'a satılan köledir Yûsuf. Ancak herkesi etkisi altına alan bu köle, zamanla efendisi olan Züleyha'yı da kendisine esir eder. Bu durumu ise yazar Züleyha'nın dilinden şu cümlelerle aktarır: "Gör kölenin nasıl efendi olduğunu, bil efendinin nasıl bir anda köleye dönüştüğünü" (s. 105).

Romanın ilerleyen bölümlerinde Firavn, Yûsuf'u Mısır'ın azizi olarak ilan eder ve artık Yûsuf'un tanrısına inanan Züleyha ile onu evlendirir. Yûsuf, Züleyha ile evlendikleri gecenin sabahında ona duygularını ifade ederken, şimdi artık Mısır'ın azizi olmasına rağmen yine de boynundaki künyede Züleyha'nın kölesi vasfını taşıdığını belirtir. Başka bir yerde

ise tekrar ona karşı olan hislerini açıklarken sözlerine, “ey benim kölesi olduğum kölem, efendisi olduğum efendim” (s. 184) cümlesiyle sözlerine başlar. Böylelikle romanda Yûsuf, kendisini hala Züleyha’nın tutsağı olarak görür. Ancak bütün bunlara rağmen Yûsuf, Mısır azizi olmasının dışında bir peygamberdir. O, her ne kadar Züleyha’ya “efendim” şeklinde hitap etse de kendisine Tanrı tarafından verilen bu vasfı, onu eşinden ve diğerlerinden üstün görmek için kullanmamıştır. Aynı zamanda Züleyha, Yûsuf ile evlendikten sonra Tanrı’dan servetinin geri verilmesini ister. Bu serveti de Yûsuf’un azizi olan Mısır halkına dağıtır. Böylece yedi yıl kıtlıktan sonra servetini, eşinin hükmettiği toprakların insanlarına ve yardıma muhtaç olan halkına dağıtır. Dolayısıyla eşinin yani Yûsuf’un yaptığı göreve bir nevi katkı sağlayıp ona yardım eder.

Yûsuf, daha çocukken bir gece rüyasında ay, güneş ve on bir yıldızın ona secde ettiğini görür. Romanın dördüncü bölümünde bu rüya gerçekleşir. Annesi, babası ve kardeşleri onun karşısında eğilirler. Ancak bu eğilme “Yûsuf’a değil ama Yûsuf’un manasına”dır. Tam o sırada Yûsuf ‘un eşi Züleyha gelir. Romanda Züleyha’nın Yûsuf’a secde ettiği konusunda bir bilgi verilmemiştir. Dolayısıyla tekrar aralarında bir eşitlik durumu dikkat çeker. Bu eşitlik ise Züleyha’nın peygamberlik derecesine eşit olduğu anlamına gelmez ancak Yûsuf için özel bir yere sahip olduğu ve ailesi gibi ona secde etmesi gerekmediğinin göstergesidir: “(...) eğildiler, selam verdiler. Rüya gerçek oldu, Yûsuf’un Yûsufluğu zahir. Tam o sırada. Kapı açıldı usulca. Züleyha. Maviler giymişti. Saçlarının üzerinde mavi tül den bir su çiçeği. Yusuf’un gerçekleşen rüyasına katıldı” (s. 203).

İsimle Ateş Arasında romanında, iki modern aile tipine rastlanıldığı belirtilmişti. Numan’ın ilk eşi ve çocuğundan oluşan ailesinde güç ve otoritenin paylaşıldığı görülmektedir. Bu ailede bir karar alınmadan önce, aile bireylerinin düşünceleri ve o konuyla ilgili görüşleri alınır. Böylece otorite bireyler arasında paylaşılır ve karar alma aşamasında bireyler birbirlerine saygı gösterir.

Numan, Mansur’un esamesini satın aldıktan sonra eşinin yani Nihade’nin işlettiği tütüsü-buhur dükkanına gider ve orada çalışmaya başlar. Dükkanda Nihade’yi yakından tanıma fırsatı bulan Numan, zamanla ona âşık olup evlenir. Böylece ikisi de aynı iş yerinde

çalışmaya başlarlar. Nihade bu süreç içerisinde Numan’a işine dair pek çok bilgi verir. Bu işte daha fazla tecrübe sahibi olan Nihade, onun ustası olur:

Onu, her ayrıntıya sirayet etmiş çiçek, baharat ve koku bilgisini bana öğretirken, onun yanında ben bir çırağa dönüşürken sevdim. (...) Dükkânın karanlığında karşılaştığımız ilk gün, gül buhurunu ateşe atmadan biraz önce bana, ben olmasam bu dükkânda hiçsin, demişti. Haklıydı (s. 75).

Görüldüğü üzere Numan’ın Nihâde ile evlenme sonucu kurdukları ailede, hem kadın ve hem erkek meslek sahibi ve ikisi de ailenin gelirine destek sağlamaktadır. Aynı zamanda romanda, Numan’ın bir süre sonra tekrar baba olmak istemesi üzerine bu konuyu Nihâde ile paylaşp kararı ona bırakması da, bu ailede kararların ortak bir şekilde alındığının göstergesidir. Dolayısıyla eşlerin ikisinin de çalışması ve karar alma sürecinde birbirine danışması, bu ailenin eşitlikçi bir aile tipi oluşturduğunu gösterir.

Nar Ağacı romanında, Zehra’nın ailesinde Hacıbey ailenin en yaşlı üyesidir. Ailenin gelirini ise Hacıbey temin etmektedir. Böylece ailede Hacıbey’e hem aile büyüğü hem de ekonomik gücü elinde bulundurduğu için saygı duyulmaktadır. Bu durum aile bireyleri sofrada başındayken göze çarpmaktadır. Hacıbey sofradan kalkar kalkmaz Zehra ve İsmail rahat bir şekilde davranırlar, bunlara şahit olan anlatıcı durumu şu şekilde ifade eder: “Hacıbey sofrada fazla kalmadı, (...) diğerleri hâlâ sofrada başındaydılar. Hacıbey gidince daha bir şen şakrak davrandıkları gözümünden kaçmadı” (s. 48).

Eserde otorite Hacıbey’de olduğu kadar Büyükhanım’ın da elindedir. Öyle ki İsmail ve Zehra buldukları köpeği evde beslemek istediklerinde ilk olarak Büyükhanım’dan izin alırlar. Bu durumda ise Büyükhanım da Hacıbey’in onayını bekler ve yine bir anlaşma sonucu bir karara varılır: ““Ya sabır’ çekti Büyükhanım. Hiç olmazsa eve girmesini engellemiş, sözünü geçirmişti! Hacıbey’in bıyık altından güldüğünü görmese bu kadarına da razı gelmezdi” (s. 56).

Romanın ilerleyen bölümlerinde Zehra resim yapmaya merak sarınca İsmail yine ilk olarak kardeşine resim öğretmeni tutmadan dedesine danışması gerektiğini, o teyit ederse hocayla konuşacağını belirtir:

“Sana bir resim öğretmeni tutalım.”

“Tutalım.”

“Büyükhanım bile ilk kez “Lâhavle” çekmedi ama İsmail, “Önce büyükbabamla konuşalım. Eğer o izin verirse Celil Hikmet Bey’le konuşuruz” dediğinde irkildi (s. 68).

Böylece romanda Zehra’nın ailesinde bir karar alınmadan önce büyüklere danışıldığı ve son olarak ortak bir karara varıldığı dikkat çekmektedir.

Romanda 1912 yılında seferberlik ilan edildiğinde İsmail, gönüllü olarak Balkan Savaşı’nda 87. Alay Komutanlığını oluşturan orduyla beraber cepheye gitmek ister. Ancak gitmeden önce bu konuyu ailesiyle paylaşır:

Bir hafta önce İsmail dalgın dalgın demişti ki: “Trabzon’da 87. Alay’ın hazırlıkları görülüyor pekâlâ ama bir de gönüllü taburu kuruluyor.” (...) İsmail sözü uzatmaya gerek duymadı. “Yükümlü olmayanlar da gidiyor.” Bir çırpıda söyledi söyleyeceğini: “Halis Efendi bile gidiyor. On sekiz yaşımı doldurdum, gönüllü yazılabilirim. Ben de gideceğim.” Biraz durdu, “İzin verirsiniz. Tabur iki gün sonra hareket ediyor” (s. 195-196).

Bu durumda ailede yine ortak karar ve danışma söz konusudur. İsmail aldığı kararı ailesiyle paylaşır ve onların onaylamasını bekler. Gerçi romanda ailesi onaylamasa da kendisinin cepheye gideceği anlaşılmaktadır. Ancak ailede her zaman kararlar bireyler arasında ortak bir şekilde alındığı için İsmail de buna uyar. Böylece aile bireyleri de her ne kadar bunu onaylamasalar da son kararı İsmail’e bırakırlar.

Göründüğü üzere Zehra’nın ailesinde egemenlik eşit bir şekilde aile üyeleri arasında paylaşılmaktadır. Ancak yine de aile büyüğü olan Hacıbey ve Büyükhanım’ın onayı aile bireyleri için önemlidir. Böylece bir karar alınmadan önce onlara danışılır. Karı koca aralarında fikir alışverişi yaptıktan sonra bir sonuca varıp aile için en uygun olan kararı alırlar. Bu durum muhacirlik emri çıkınca daha belirgin bir şekilde okura aktarılır. Romanda Balkan Harbi bittikten dört yıl sonra bu defa aile, Rusların şehri işgal edeceği haberini alır. Hâl böyle iken başka aileler gibi Zehra’nın ailesi de Trabzon’u terk edip uzak diyarlara gitmek zorunda kalır. Bu durumda Hacıbey ve Büyükhanım kafa kafaya verip ailelerinin geleceği için en önemli kararı birlikte alırlar:

“Hacıbey ne yapacağız?” diye sordu Büyükhanım bir kez daha. “Ben” dedi Hacıbey, “O kadar yolu yürüyemem.” (...) “Yürümek nedir bilirim ben Büyükhanım. Yürüyemem.” “İyi ama” dedi sıkıntıyla Büyükhanım “Urus gâvuru geliyor. Rum ve Ermeni çeteleri iyice azıttı,

baksana evler şimdiden bayraklandı. Bu şehirde durulmaz artık. Hem herkes gidiyor. Biz onlardan daha mı cesuruz, daha mı fazla bilgimiz var ki gitmeyelim? Hacıbey görmüyor musun, her şey olabilir.” Güngörmüş kadın bu "her şey" ihtimalinde Allah biliyor, Hacıbey’le kendisini hesaba katmamıştı (s. 282).

Böylelikle son karar, Büyükhanım’ın aileyi de alıp şehirden kaçması olur. Eşini yalnız bırakmak istemeyen Büyükhanım, ailesi için en uygun kararın bu olduğunu düşünerek kendi küçük kafilesini de alıp yola koyulur:

“Ben size gidin demiyorum ki” dedi. “Kaçın diyorum, kaçın.” (...) Kolay olmadı ama sabah uykusuzluktan ve ağlamaktan kuytuya kaçmış gözlerle sofraya indiğinde Büyükhanım ister istemez razı olmuştu, Hacıbey kalacak, onlar gidecekti (s. 283).

Bu durumda evin kararlarında eşlerin ikisinin de rolü olması, çocukların özgürce isteklerini ebeveynleriyle paylaşması ve eğer sakıncası yoksa isteklerinin kabul edilmesi, bu ailenin eşitlikçi bir aile olduğunu gösterir.

Eserde bir diğer aile de Settarhan’ın ailesidir. Bu ailede ise hakimiyet Settarhan’ın babasındadır. Settarhan, bir beyzadedir. Babası Mirza Han, İran’ın meşhur halı tâcirlerinden birisidir. Böylece kendisi aynı zamanda ekonomik güce de sahiptir. Ancak işlerini hafifletmek için artık küçük oğlunun kendi yerine işleriyle ilgilenmesini ister. Romanda Mirza Han’ın otoriter karakteri ilk olarak oğlu Settarhan Tebriz’den gelince okura aktarılır. Settarhan eve varınca aile bireyleri onu karşılamak için kapıya doğru giderler. Ancak Mirza Han otoriter bir karakter olduğu için diğerleri gibi oğlunun da ayağına gelmesini ister. Bu durum romanda şu şekilde aktarılır:

Yol yorgunu Settarhan’ın annesi Hengâme, ablalarından ikisi, sayısını bilmediği kadar yeğen, ağabeyi Sehend ve Azam kapıda karşıladı. Heybetli gövdesiyle Çiçek Hala da yanlarındaydı. Mirza Han içeride bekliyordu, gelen canından aziz bildiği oğlu bile olsa o karşılamaya çıkmaz, kendisine gelinmesini beklerdi (s. 153).

Romanın ilerleyen bölümlerinde Mirza Han, oğlunun düşüncesini almadan onun bir iş seyahatine çıkacağını haberini verir. Burada Mirza Han bir aile reisi olarak oğlunun bu seyahate gitmek isteyip istemediğini bile sormadan, bu seyahati yapacağı haberini verir:

“Hazırlığını yap. Yezd’e gidiyorsun. Öbür gün sabah vakti yola çıkacaksın.” Mirza Han kokulu bir elmayı gürültüyle ısırırken tok, buyurgan, itiraz kabul etmez bir sesle anlatmaya

başladı. (...) Mirza Han “Hem” dedi hazır ol. “Yezd’den döndükten sonra da Batum, Tiflis ve Bakü’ye gideceksin. Yıllık hesaplar çıkarılacak. Yeni siparişler alınacak” (s. 158).

Mirza Han oğlu’nun iş ile ilgili kararlarını kendisi ona sormaksızın alırken aynı zamanda onun geleceği için en önemli kararlarından biri olan eş seçimini de kendisi yapar. Böylece Settarhan iş seyahatından döndükten sonra onu yeğeni Azam ile evlendirmek ister, ancak bu karardan ne Settarhan’ın ne de Azam’ın haberi vardır. Mirza Han sadece kararını eşi Hengâme ile paylaşır ki burada da yine bir danışma değil, sadece eşini bu karardan haberdar etme söz konusudur:

Elmanın çöpünü sofraya bırakırken hafif bir gülümsemenin ışığı geçti yüzünden Mirza Han’ın; şu evlilik meselesini Hengâme’ye daha geçen yaz açmış, (...). Settarhan döndükten sonra mesele ona açıklanacak, hale yola koyulacaktı (s. 158-159).

Romanın ortalarında her şeyden habersiz Azam, Settarhan’ın Yezd’de tanıştığı ve evlerine gelen Piruz ile kaçır. Bunu duyan Mirza Han aile reisi olarak aile onurunu temizlemek için Azam’ı sevmesine rağmen onun öldürülmesini ister. Bu durumu yazar romanda şu şekilde ifade eder: “Bir ailenin reisinin kalbinde muhabbetle onur karşı karşıya durduğunda, o reis, onur duygusuna verdiği değeri ancak ondan daha büyük bir muhabbeti feda ederek gösterebilirdi” (s. 346). Böylelikle Mirza Han, aile reisi olarak kültürel değerlerine dayanır ve bu işi yapması için Settarhan’ı görevlendirir: “Mirza Han gözlerini Settarhan’a diktğinde bir cevap beklemiyordu. Sadece ‘Artık git ve zaman kaybetme’ diyordu, ‘Bu lekeyi temizle’ (s. 347). Görüldüğü üzere Mirza Han yine kimsenin düşüncesini almadan sadece emir verir ve Settarhan’ın bunu gerçekten yapmak isteyip istemediğini önemsemez. Sonuç olarak Settarhan kimseyi öldürmek istemez ve babasının isteğini geri çevirdiği için de artık eve dönmez. Settarhan’ın ailesinin özellikleri dikkate alındığında egemenliğin Mirza Han’da olduğu görülür. Çünkü aile ilk olarak geleneksel bir ailedir ve aile reisi olan Mirza Han’ın dini ve kültürel değerlerine herkesin tâbi olması gerekmektedir. Bir diğer dikkat çeken husus da Mirza Han’ın diğer aile bireylerine danışmadan kararlar verip başkalarının ona uymasını istemesidir. Dolayısıyla bu aile ataerkil bir yapıya sahiptir.

Mücellâ romanında, otorite Neyyire Hanım’ın elindedir. Bu ailede ailenin babası vefat ettikten sonra Neyyire Hanım ailede hem anne hem baba olarak sorumluluk almaktadır. O, oğlu Fahir ve kızı Mücellâ üzerinde baskılar uygulayarak bir hakimiyet kurmuştur.

Neyyire Hanım, onlarla aynı çatı altında yaşamamasına rağmen rahmetli kardeşinin eşi Mümine Hemşire üzerinde de bir hakimiyet kurmuştur. Ancak bu hakimiyeti oğlu evlendikten sonra gelini Keriman'a uygulayamamış, gücü ona yetmemiştir. Yazar-anlatıcı, Neyyire Hanım'ın otoriter kişiliğini her ne kadar Keriman tarafından kabul edilmese de şu şekilde anlatmaktadır:

Neyyire Hanım'ın çatısı altında, başkaldırana yer olmasa da bir tek Keriman'a yetmemiştii gücü. Mümine Hemşire'ye hiç benzemiyordu bu asi gelin. Daha nişanlıyken, Neyyire Hanım'a bir kez elini kaptıranın ondan kolunu kurtaramayacağından adı gibi emin olan Keriman, bu eve telli duvaklı geldiği günün sabahından itibaren boyun eğemeyeceğini göstermişti kayınvalidesine. Keriman'a göre Neyyire Hanım, bir köşede otursa bile her şeyi dikkatle izleyen, her şeye karışan, gençlerin her hevesini kursağında bırakan, huysuz ihtiyaçlardan biriydi (s. 30).

Anlaşıldığı üzere, Neyyire Hanım kendi çocukları üzerinde baskılar uygulamış, onların hayatlarına karışarak onların adına kararlar vererek tavrını ortaya koymuş ve kendi kültürel değerlerini çocuklarına da aşılamıştır. Ancak gelini bu durumu kabullenemediğinden eşini İstanbul'a gitmeye ikna eder. Bu durumda ailede Neyyire Hanım'ın üzerine hakimiyet kuracağı tek kişi Mücellâ'dır.

Neyyire Hanım, eşi vefat ettikten sonra iki çocuğunu tek başına büyüttmüş bir kadındır. O, ailenin gelirini eşinin eski terzi dükkanından sağlamaktadır. Ayrıca çocuklarının beslenme, korunma ve sağlığından da sorumludur. Bu sebeple ailede önem ve değer kazanmıştır. Yukarıda da belirtildiği üzere o, ailede otoriteyi ele almıştır. Bu sebeple ailede bireyler onun buyruklarına uymak zorundadır. Ailede bu duruma çocuklar da alıştığından bir sorun yaşanmamaktadır. Ancak ailenin gelini tepki verince ve eşiyle evi terk edip başka bir şehre gidince geride bir tek Mücellâ kalır. Neyyire Hanım bu defa kendi geleneksel düşüncelerini ve kültürel değerlerini Mücellâ üzerinde uygular. Evde Neyyire Hanım'ın dediği olur ve Mücellâ onun emirlerine baş eği.

Evde Neyyire Hanım'ın kurduğu düzene uymak gerekmektedir. O hatta evinin eşyasının bile -kızı da dahil olmak üzere- başkası tarafından değiştirilmesine izin vermez. Ona göre kimse onun usulüne karışmamalıdır. Böylece kızı evdeki eşyanın yerini

değiştirmek istediğinde bile ona bu izni vermez, verse de tekrar evi eski düzenine koyar. Bu durumda Mücellâ evin halılarının yerini değiştirmeyi önerdiğinde tepki görür:

Aslında Mücellâ'nın sesinde teklif etse de kabul göremeyeceğine dair bir teslimiyet vardı. Bilirdi ki Neyyire Hanım bir eşyayı bir yere koyduysa o artık oraya çiviyle çakılmış, tutkalla yapışmış gibi sabitlenir, bir daha yerinden kıpırdamazdı. Bu kez de yanılmadı.

“Bilir bilmez yere konuşma kızım” diye tersledi Mücellâ'yı Neyyire Hanım. (...) “Dur hele kızım” dedi Neyyire Hanım onun yüzüne dik dik bakarak. “Benim usulüme karışma.” Bir an durdu. “Kendi evin olduğunda istediğin gibi dizersin eşyanı.” (s. 130-131)

Ancak Neyyire Hanım'ın karıştığı ve en son kendi sözü olması gerektiği tek durum eşyaların sabit kalması değildir. O her ne kadar oğluna İstanbul'a gitme konusunda mani olamasa da, kızının hayatındaki en önemli kararları kendisi vererek onun hayatını da ele almıştır. Mücellâ, annesinin baskılarından dolayı okuluna devam edememiş, arkadaş edinememiş, evlenememiş ve annesinin belirlediği sınırlar içerisinde, dışardaki hayattan tamamen kopmuş bir şekilde hayatına devam etmiştir.

Yazarın romanları dikkate alındığında genellikle eşitlikçi aile tipine yer verdiği görölmektedir. Örneğin, *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* romanında otorite aile bireyleri arasında paylaşıldığı görölmektedir. *Yûsuf ile Züleyha* romanında, Yûsuf'un Züleyha ile oluşturduğu aile de tıpkı Âdem ile Havva'nın ailesi gibi simetrik bir ailedir. Bu ailede de iş bölümü ve karar alma mekanizmasının aile üyeleri arasında paylaşıldığı dikkat çekmektedir.

İsimle Ateş Arasına romanında ve *Nar Ağacı* romanında Zehra'nın ailesi ise Yıldırım'ın (bkz. Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 125-126) kadın-erkek rollerinin eşitliği hakkındaki görüşlerini destekleyen simetrik veya eşitlikçi aile tipidir. Oysa *Yûsuf ile Züleyha* romanında Yakup'un ailesi ve *Nar Ağacı* romanında Settarhan'ın ailesi ataerkil bir aile tipidir. Bu ailelerde kadın ve erkek arasında kesin bir işbölümü vardır. Kadın, genellikle ev işleri ve çocukların yetiştirilmesiyle meşgul olurken, erkek dışarıda üretim ve yönetim işleriyle uğraşıyordur (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 21). *Mücellâ* romanında ise durum farklıdır. Romanda Mücellâ'nın ailesinde anne karakteri ailenin gelirinde katkı sağlamakla birlikte aile bireylerinin onun dini ve kültürel değerlerine uymaları gerekmektedir; aynı zamanda evde onun egemenliğe sahip olduğu görölmektedir. Bu sebeple bu aile modern bir aile olmasına rağmen yine de anaerkil bir aile tipidir.

4.1.3. Yerleşim Yerlerine Göre Aileler

Yazar romanlarında hem kırsal aileye hem de kentsel aileye yer verir. Yazarın dini metinlere dayalı olan romanlarında yani vaka zamanı daha eski olan romanlarında, kırsal aile öne çıkar. Ancak yazarın vaka zamanı günümüze daha yakın olan romanlarında kentsel aileler işlenir. Yani Bekiroğlu'nun romanlarında çağdaş olup da kırsal alanda yaşayan bir aile görülmemektedir.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında Âdem ve Havva cennetten ayrılınca “Serendip” diye geçen dünyaya yolcu olurlar. Orada onları hayvanlar ve bitkiler beklemektedirler:

Beklenmedik Şeylerin Ülkesi, ama orada Âdem yedi iklim dört bucağı, hayvanları, bitkileri, maddeyi, ilkeleri, bilgiyi kendisini bekler buldu (s. 159).

Böylece Âdem zamanla tarım ve hayvancılıkla ilgili bilgi sahibi olup ailenin beslenme ihtiyaçlarını oradan karşılamaya başlar:

Bahçe kurmayı, önüne çit çekip çevirmeyi. Kırmızı gövdeli kırmızı yapraklı tarçın ağacını o bahçeye dikmeyi. Hayvanları ehlileştirmeyi. (...) Tarla sürmeyi, toprağı işlemeyi, tohum ekmeyi. Ektiğini biçmeyi, bu işlerde kullanılacak âletleri, saban ve üç dişli yaba yapmayı, ağaç oymayı, toprağın madeni olan bakırı dövmeyi, eğip bükmeyi (...) Hepsini öğrendi (s. 191-192)

Âdem'in tarım ve hayvancılıkla ilgili bilgi sahibi olmasından sonra o bunları çocuklarına da öğretir. Böylece Kabil tarımla, Habil ise hayvancılıkla uğraşırlar:

Kabil, ben, diye başladı. (...) Ben tarımla uğraşırım. Toprağı aidiğim, toprak ve onun üstünde yetişen de benimdir. (...) Habil de kendisini tanımlayarak başladı: Ben, dedi, hayvancılıkla uğraşırım. Toprağın hiçbir yeri bana ait değildir. Gezer göçerim. Kalmam, uğrar geçerim. Kök salmam. Çünkü hiçbir yere ait değilim (s. 292-293).

Romanın kurgusunda daha bir uygarlık kurulmadığından dolayı kent-köy ayrımı yoktur. Ancak aile, kırsal bir alanda yaşamakta ve ekmeğini toprak ve hayvancılıktan çıkarmaktadır. Durum böyle iken aile bireyleri de bir arada yaşarlar ve böylece kırsal bir aile tipini oluşturmuş olurlar.

Yûsuf ile Züleyha romanında, yazar hikâyeye başlamadan önce “Çöl ile Başlasın Bu Hikâye” başlığı altında Yakub’un yaşadığı çöl ile ilgili bilgi verip onu betimler. Yazar bu kırsal alan ile hikâyesine başlamasının nedenini şu şekilde açıklar:

Çünkü çölün merhametli kalbinde su her şey anlamına gelir de, yemin, on biri Yûsuf’un rüyasına gire yıldızın üzerine edilir. Ve Yûsuf, Züleyha’nın düşüne de gerçeğine de çölden gelir. Ve Yakub da Yûsuf’a çölden gelir.

Susuzluğuyla çöller gezer âşık; öyle ki, Yûsuf da Züleyha da, Yakub da, hepsinin yolu çölden geçmektedir. Kervanın da ceylânın da yolu, çölden geçmektedir (s. 18).

Böylece çöl ile başlayan bu hikâyede kırsal bir aile söz konusudur. Daha önce de belirtildiği gibi Hz. Yakub tarım ile uğraşmaktadır. Kırsal alanın da oluşturduğu şartlar üzere bu ailede geçim toprak üzerinden sağlanmaktadır. Aynı zamanda genellikle kırsal ailede görünen geniş aile tipolojisi de Yakub’un ailesinde görülmektedir. Yakub, romanda da belirtildiği gibi eşi, ve on iki çocuğuyla beraber yaşamaktadır. Romanda verilen bilgilerden yola çıkarak yıllar sonra bile çocuklarıyla aynı alanda yaşayan bu baba, aile egemenliğini ele alıp, ataerkil bir aile yapısını oluşturur. Romanın kurgusundan da anlaşıldığı üzere bu ailede gelir ortak bir yerden sağlandığı için kırsal ailenin bir özelliği olan bireylerin bir arada yaşaması da romanda belirtilmiştir. Çünkü romanın sonlarında Hz. Yakub ailesiyle birlikte yani eşi, çocukları ve onların ailesiyle beraber tahıl almak üzere Mısır azizinin huzuruna çıkar.

Bu eserde Yûsuf kuyudan kurtulduktan sonra köle olarak Mısır’a gider. Kendisi kentsel bir ailede büyür ve yıllar sonra Mısır’ın azizi olarak iş başına geçer. Yûsuf aynı kentte evlenir ve ailesini kurar. Yûsuf’un kurduğu aile ise kendi ailesinden farklı olarak kentsel bir ailedir. Çünkü ilk olarak geçimini tarım ve hayvancılık gibi kırsal alan işleriyle değil de Mısır’ın ikinci adamı olarak sağlamaktadır. İkincisi ise Züleyha ile olan ilişkisinde aralarında bir iş bölümü ve ondan doğan bir egemenlik paylaşımı vardır. Öyle ki Züleyha yıllar sonra Tanrı’dan istediği eski serveti vasıtasıyla Mısır’ın azizi olan Yûsuf’a bir nevi destek çıkar ve servetini halkına yardım yolunda harcar.

İsimle Ateş Arasında romanında, olaylar İstanbul’da geçmektedir. Dolayısıyla romanda kentsel aile tiplerine rastlanmaktadır. Daha önce belirtildiği üzere romanın başkahramanı olan Numan, diğer iki romanda olduğu gibi tarım ile değil de kentin yarattığı

şartlar sebebiyle serbest bir meslekte çalışmaktadır. Numan'ın ikinci evliliğinden oluşan ailesinde ise eşi Nihade tekrar aynı sebeple çalışarak ailenin gelirine katkı sağlar. Böylece eşlerin ikisi de çalışarak aralarında belli bir iş bölümünü gerçekleştirirler ve bunun sonucunda ailede egemenliğin paylaşılmasına sebep olurlar.

Nar Ağacı romanında, Zehra'nın ailesi Trabzon'da yaşamaktadır. Daha önce de belirtildiği üzere Nazan Bekiroğlu da aynı şekilde Trabzon'da doğup büyümüştür ve hâlen aynı kentte yaşamaktadır. Bu sebeple romanlarında kendi ailesine benzeyen ailelerin yaşadığı kenti Trabzon olarak seçtiği söylenebilir.

Zehra'nın ailesi dikkate alındığında Bu Ailenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan Hacıbey, emekli hendese muallimidir. Büyükhanım ise daha önce belirtildiği gibi ev hanımıdır. Eşitlikçi bir yapıya sahip olan bu ailede, bireyler birbirine danışarak karar alırlar. Dolayısıyla da modern bir aile yapısını oluştururlar.

Romanın bir diğer ailesi yani Settarhan'ın ailesi, Taht-ı Süleyman ikamet etmektedirler. Romanda yazar-anlatıcı Taht-ı Süleyman'ın nerde olduğunu sorunca Tikap'ta bir sit alanı olduğu cevabını alır.

Settarhan'ın ailesinde ailenin babası ticâret ile uğraşmaktadır. Anne ise ev hanımıdır. Ailede her ne kadar ataerkillik hâkim olsa da babanın mesleğinden ve bulundukları alandan da yola çıkarak, ailenin -Zehra'nın ailesinin de olduğu gibi- kentsel bir aile olduğu söylenebilir.

Mücellâ romanında, olaylar Trabzon'da yaşayan bir ailenin etrafında geçmektedir. Yazar bu romanda *Nar Ağacı*'nda olduğu gibi kendisinin doğup büyüdüğü kenti mekân olarak seçmiştir. *Mücellâ* romanında, diğer aileler kentleşmeye yeni yeni alışmakla birlikte kent hayatının getirdiği yeni kültürü de kabullenmeye başlarlar. Ancak Mücellâ'nın annesi katı bir ahlak anlayışına sahip olmakla birlikte modern ve kentleşmiş hayata alışamaz ve eski terbiye ve görgü kurallarından vazgeçemez. Bu durumda Neyyire Hanım'ın ailesi kentsel bir alanda yaşasa da, kentsel hayatın oluşturduğu hayata alışmak onun için zor olmuştur. Bu sebeple kentsel hayatın sebep olduğu egemenlik paylaşımı, kadının evin dışında çalışması ve genellikle kentsel aile tiplerinde görünen buna benzer özellikler Neyyire Hanım'ın ailesinde kendisini gösteremez.

Genel olarak yazarın beş romanına bakıldığında, *Lâ: Sonsuzluk Hecesi* ve *Yûsuf ile Züleyha* romanında Yakup'un ailesi kırsal aile tipidir. Özellikle Yakup'un ailesi, Gökçen'in (bkz. Aydın vd., 2013, s. 99) geniş aile tipolojisi olarak tanımladığı ve de geçimini tarım ve hayvancılıkla sağladığı kırsal bir ailedir. Oysa *Yûsuf ile Züleyha* romanında Yûsuf'un kendi kurduğu aile kentsel bir ailedir.

Daha önce belirtildiği üzere kentsel aile, sanayileşmeyle birlikte yaşanan sosyolojik bir olgu olarak ortaya çıkan kentleşme sonucu meydana gelmiştir (Canatan ve Yıldırım, 2011, s. 130). Buna göre *İsimle Ateş Arasında*, *Nar Ağacı* ve *Mücellâ* romanındaki aileler, sanayileşmeyle birlikte daha önce kentleşmiş veya yeni kentleşmiş aileler olarak, kentsel bir aile tipini oluşturmuşlar.

4.1.4. Alternatif Yaşam Biçimlerinden Doğan Aile Tipleri

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında daha önce bahsedilen alternatif yaşam biçimlerinden doğan aile tiplerinin hepsine rastlamak mümkündür. Bu romanlarda genel aile tanımını olan anne, baba ve çocuktan oluşan aile şekli daha az görülmekle birlikte, hep bir yanı eksik olan ailelere yer verilmiştir. Romanlarda, kendi ailesinden uzak bir yerde üvey denilebilecek bir ailede yaşayan çocuklar, annesi veya babasını kaybetmiş tek ebeveynli bir ailede yaşayan çocuklar, dolayısıyla tek başına çocuğunu büyütmek zorunda kalan anne veya babalar karşımıza çıkmaktadır.

Lâ: Sonsuzluk Hecesi ve *Nar Ağacı* romanında alternatif yaşam biçiminden doğan bir aile tipine rastlanmadığından dolayı bu başlık altında sadece *Yûsuf ile Züleyha*, *İsimle Ateş Arasında* ve *Mücellâ* romanlarında yer alan aileler incelenmiştir.

Yûsuf ile Züleyha romanında, kardeşleri Yûsuf'u kendi ailesinden uzaklaştırıp, kuyuya atarlar. Oradan geçen kervancılar Yûsuf'u bulurlar sonra ise kardeşleri onu köle olarak kervancılara satarlar. Böylelikle Yûsuf'un anne babasız yaşamı başlar. Yûsuf, köle olarak satıldığı Mısır'ın ikinci adamı olan Potifar'ın eşi Züleyha'nın yanında büyür. Ancak Züleyha Yûsuf'a hiç kıyamaz ve o diğer kölelerden farklı bir yere sahip olur. Adeta Potifar

ve Züleyha'nın çocuğu olarak o ailede büyür. Züleyha'nın Yûsuf'a karşı olan tutumu, romanda onun kendi çocuğu yerine koyduğu şeklinde verilmiştir:

Züleyha, kendi içinde mevcut çocuğun masumluğuyla, kendisine köle olarak getirilen Yûsuf'a hiç kıyamadı. Yûsuf incinmesin, Yûsuf üzülsün. Aman Yûsuf yorulmasın. Bir masal anlatayım Yûsuf bak sana. (...) Bak Yûsuf sana ipek bir gömlek aldım, hah şöyle, şu inciyi de takalım saçlarının gecesine. (...) Otur haydi dizimin dibine Yûsuf, bak şu nar şerbeti senin için, için serinlesin. Canın mı acıdı, ver parmağını öpeyim de geçsin (s. 72).

Böylece Züleyha, Yûsuf'a bir köle gibi değil de kendi çocuğuymuş gibi davranır. Yûsuf ise kendi öz ailesinden uzak, üyeleriyle kan bağı olmayan üvey bir ailede büyümüş olur.

İsimle Ateş Arasında romanında, Numan Nihâde ile evlendikten sonra arkasında eşi ve kızından oluşan tek ebeveynli bir aile bırakır. On yıllık evliliğinden sonra eşinden boşanma kararını alan Numan, “içimde on yıllık hayatıma arkadaş olamayana dair ne bir öfke, ne bir vefasızlık duygusu” (s. 32) cümlesiyle, aileyi terk etme sebebini eşinin evlilikleri boyunca ona arkadaşlık edemediği şeklinde ifade eder. Böylece Numan ailesini terk etmekten mutsuz değil ve pişmanlık duymamaktadır. Nur ise babasının aileyi terk edeceğini öğrendikten sonra bu duruma her çocuğun verebildiği bir tepki verir: “belli ki her şeyi duymuştu. Yüzünde bütün çocukların korkularıyla aynı adı taşıyan korku” (s. 32)

Romanda ismi dahi verilmeyen Nur'un annesi, artık tek başına kızını büyütme ve aileyi çekip çevirmekle sorumludur. Numan ise eşini nasıl bir durumda bıraktığının farkında bile olmadan boşanarak aileyi terk eder ancak çocuğunu hala sevmektedir ama Nihâde'ye olan aşkı ondan başka birisini düşünmesine izin vermez. Bu durumun farkında olan Numan'ın duygularını yazar şu şekilde aktarır:

Nur, demek istedim Nihâde döküldü ağzımdan, şelâle. Kelâm hangi perdesinden kopuyordu ki kalbin, sözü taşıyan nefesime artık Nihâde'den başka izin verilmeyecek olduğunu acıyla fark ettim. İçimden, Nur dedim, dol, bütün boşluklarını doldur tek başına ne olursun! (...) Nihâde içimde cinnetti. Bütün boşluklarım ezelden bu yana ne birikmişse onunla doldu. Dolsaydı boşluklarıma Nur. Ne olurdu (s. 35).

Böylece Numan, Nihâde'nin onun tüm boşluklarını Nur'a bile yer bırakmadan doldurduğunun farkına varır. Ancak yine de akli kızı Nur'da kalır.

Romanda Nur'un annesinin bundan sonra tek başına aileyi nasıl yöneteceği konusuyla ilgili bilgi verilmemekle birlikte, aynı zamanda Numan'ın onu yalnız bırakınca kendisine karşı olan hislerine de yer verilmemiştir. Numan, böyle bir durumda sadece çocuğunu düşünmektedir. O, kızının babasız büyümesine ve küçük yaşında böyle olayları yaşamasına sebep olduğu için kendini suçlar:

Bir kader ki yazılışı benim sorumluluğum. Sonucu benim son-ucum. (...) Onu, yedi yaşında kaybolan ve bir daha asla bulunamayan bir çocuğun kaderiyle karşı karşıya kaldığı ve biliş sınırında bir anda büyüyerek gerçeği kavradığı anın cinnetine kendi ellerimle terk etmiştim. Bunun dayanması yoktu (s. 244-245).

Tüm bunlara rağmen Numan yine de ailesine dönmez. Nur ise kalbi anne babasının ayrılığına ve babasının onları terk edişine dayanmaz. Üç yıl sonra çocuğunun iyi olmadığı haberini alan Numan, bu süreç içerisinde yalnız bıraktığı kızının yanına gider ancak artık her şey için geçtir. O günün sabahında Nur ölür. Böylece parçalanmış bu aileden geriye bir tek Nur'un annesi kalır.

Mücellâ romanında, romanın başkahramanı olan Mücellâ daha annesinin karnındayken babasını kaybeder. Bu durumda annesi onu ve ağabeyi Fahir'i tek başına büyütmek zorunda kalır. Ebeveynliğin tek kişi tarafından yürütülen bu ailede, Neyyire Hanım evin gelirini sağlamakla birlikte, evdeki işleri, çocuk bakma, onların besleme ve koruma gibi genellikle iki kişi arasında paylaşılan sorumlulukları tek başına yerine getirmektedir. Eşinin vefatıyla birlikte tek başına iki çocuğu nasıl büyüteceğini düşünen Neyyire Hanım'ın kaygıları şu şekildedir:

“Ben nasıl büyütüp ortaya çıkaracağım bu iki çocuğu?”

On dördündeki Fahir bile çocuk sayılırdı. Ama erkekti nihayetinde. Kendini çekip çevirir, korur kollardı. Ama ya öteki? Daha ana karnında. Hem aşermeleri ve diğer alâmetler gibi rüyaları da Neyyire Hanım'a öyle gösteriyordu ki bu kız olacaktı. Ah keşke bu da oğlan olsaydı! (s. 43)

Neyyire Hanım için en önemli şey ahlaklı bir kız yetiştirmek ve onun adının kötüye çıkmaması için elinden geleni yapmaktır. Böylece oğlu Fahir de evden ayrılmaya karar verdikten sonra Neyyire Hanım için zor günler başlayacaktır. Bu durum “omuzlarına hayatın en büyük yükü binmişti. ‘Kız çocuğu yetiştirmek! Hem de babasız kız çocuğu!’” (s. 36)

cümlesinden anlaşılmaktadır. Hal böyle iken Neyyire Hanım kızının ahlakına fazlasıyla düşkün olmakla birlikte, babasız kız çocuğu olduğu için başkalarının söylentilerinden de korkmaktadır. Bu sebeple ona göre, “Mücellâ’nın namusuna gelecek bir lekenin, gerçekleşmesine gerek yok söylentisi bile, Neyyire Hanım’ı öldürebilirdi” (s. 39).

Babasız bir ailede dünyaya gelen Mücellâ, babasını hiç görmemiştir. Bu sebeple onun fotoğraflarına bakınca, “Siyah beyaz fotoğrafta sevimli fakat kendisine bütünüyle yabancı bir adam” (s. 34) görür. Böylece Mücellâ için baba tamamen yabancı bir kelime ve yabancı bir karakterdir. Onun hayatında yalnızca annesi ve arada eğer varlığını hissettirirse ağabeyi vardır.

Anlaşıldığı üzere, “Alternatif Yaşam Biçimlerinden Doğan Aile Tipleri” başlığı altında, bir üvey ve iki tek ebeveynli aileye rastlanılmıştır. Yûsuf ile Züleyha romanında, Yûsuf’un kendi ailesinden koparıldığı ve başka bir aileye köle olarak gönderildiği; ancak yeni ailesinde adeta onların çocuğu olarak karşılandığı, bu ailenin üvey bir aile olduğunun göstergesidir. *İsimle Ateş Arasında* ve *Mücellâ* romanlarındaki ailelerde ise evin geliri ve yönetiminden tek kişinin sorumlu olduğu görülmektedir. “Artan boşanma oranları, eşlerden birinin kaybı, artan evlilik dışı birliktelikler ve bu birlikteliklerden doğan çocuklar, evliliğin sorumluluklarından kaçma isteği” (Köse vd., 2012, s. 53) gibi tek ebeveynli ailelerin ortaya çıkmasına sebep olan durumlar, bu iki romanda yer alan tek ebeveynli ailelerin de oluşmasında etkili olmuştur.

4.2.Aile Bireyleri

4.2.1. Ailede Kadın/Anne

Nazan Bekiroğlu’nun romanlarında kadın kahramanlar ve anneler önemli bir yere sahiptirler. Romanların kurguları genellikle kadın ve annelerin etrafında geçer. Dolayısıyla yazar romanlarında farklı dönemlerden ve toplumlardan kadın ve annelere yer vermiştir. Böylece yazarın romanlarında, şefkatli ve merhametli annelerden muhafazakar ve tutucu annelere, ekonomik özgürlüğü olan kadınlardan psikolojik ve çocukluğuna dayalı nedenlerden dolayı eve hapsolmuş ve hayatının sonuna kadar evlenmeyen kadınlara kadar birçok tipte kadına rastlanır. Ancak bu kadınlar ve anneler arasında ortak olan özellik, onların

zor hayat şartları karşısında bile güçsüz düşmemeleri ve her şeye rağmen yine de güçlü adımlarla hayatlarına devam etmeleridir.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında ilk kadın ve anne olarak Havva görülmektedir. Romanda Havva daha yaratılmadan önce bile Âdem'e tanıdık bir isim gibi gelir. Yaratıldıktan sonra ise Tanrı ilk olarak onun suretini şeytana gösterir. Şeytan onu görünce güzelliği karşısında sersemler ve kadını meleklerle benzetip, onun Tanrı'yı en fazla hatırlatan kişi olduğunu ifade eder:

Birkaç adım attı. Döndü, bir O'nun makamına bir kadının suretine baktı.

Gördüğü karşısında sersemledi. Neydi bu, nasıl bir şeydi?

O bile esrimişti.

(..) Bir meleğe en fazla o benziyordu. Fark edene de etmeyene de bu güzellik en fazla Seni hatırlatıyor. O baş döndürücüye her bakan, bilse de bilmece de, Âlemlerin Yaratıcısı'nın kudretini seyrediyor. (s. 55)

Böylece romanda ilk kadından, Tanrı'nın gücünü yansıtan bir varlık olarak bahsedilir. Romanın ilerleyen bölümlerinde Âdem ve Havva cennetten dünyaya indiklerinde beraberlerinde getirmek için üç şey seçerler. Bunlardan biri Havva'nın yanına aldığı annelik duygusudur.

Annelik duygusu?

Havva'nın cennet duygusu.

Gönül evinde, kadın bedeninde, tastamam duruyordu. (s. 153)

Dolayısıyla annelik duygusu, Havva için o kadar değerli ve önemlidir ki dünyaya getirebileceği üç şey arasında yer alır. Sadece Havva için değil, yazara göre Kelimeler Kitabı'nda da “ana” kelimesi önem taşır: “Ana: İnsan olmanın isimlerini sıralayan Kelimeler Kitabı'nda taç sayfa oydu. Daha yükseği yoktu” (s. 216).

Bütün kadınların ve erkeklerin annesi olan Havva, bir süre sonra hamile kalır. Tüm dünya nimetlerinden tiksindir ancak canı elma çeker. Romanda ilk anne olarak Havva farklı yollardan değil de sevmediği elmaya aşerdiği zaman hamile olduğunu ve tek değil iki can taşıdığını anlar. Böylece karnını okşar ve çocuklarıyla ilk iletişimini bu şekilde kurar:

“Okşadı karnını. Elinin değdiği yerde gül bitti. Okşadı karnını bir kez daha, canına diken değdi” (s. 217). Burada ilk annenin annelik duygusu o kadar güçlüdür ki daha çocukları karnında iken bir şeylerin ters gittiğini anlar. Dolayısıyla romanda tekrar anne ve onun annelik duygusu yüceltilir. Bu duygu o kadar yüceltilir ki romanın ilerleyen bölümlerinde Tanrı Havva için cennetten meyveler ve yemişler gönderir ve böylece annelerin ilkini değerli kılar.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında annelik kutsallaştırılır. Dünyaya gelen ilk çocukla birlikte ilk anne de dünyada var olur. Annelerin ilki çocuğunu ilk emzirdiği anda “başı arş-ı Rahmana” varır. Cennetin annelerin ayaklarının altında olma sebebini ise yazar romanda Havva’nın anne olmasıyla birlikte ruhunun göğün en yüksek katına vardığı an olarak açıklar. Romanın ilerleyen bölümlerinde yani çocukların büyüdülerinde ve Kabil’in kardeşini öldürme düşüncesini aklından geçirdiğinde Havva karakterine ve onun duygularına yer verilmemiştir. Yazara göre bir anne olarak çocuğunu kaybetme duygusu o kadar ağırdır ki bu his anlatılamaz. Bu yüzden romanın devamında yazar sadece Havva’nın o kutsal annelik duygusuyla olacıklardan haber veren rüyalarına yer verir. Bu konuyu ise şu cümlelerle açıklar: “Bu kalem, Havva kalbinin bu hikâyedeki gerçeğini çekmez. Bu yüzden bu hikâyeye Havva’nın halleri sığmadı, sadece rüyaları kaldı” (s. 287).

Yûsuf ile Züleyha romanında, anne karakterine pek rastlanmamaktadır. Yazar, sadece romanın başında Yûsuf’un rüyasında ve de sonunda gerçekleşen rüyada anneye yer vermiştir. Yûsuf’un rüyasında anne bir ay şeklinde görülür ve rüya gerçekleşince eşiyle beraber Yûsuf’a secde eder. Yazarın romanda anne karakterine yer vermemesinin sebebi, *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanında da olduğu gibi, bir annenin çocuğuna yapılmış bunca zulme karşı olan hislerinin romana sığmayacağından dolayı olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Bunun dışında romanda ailede bir tek kadın olarak Züleyha ile karşılaşmaktadır. Züleyha, romanın başlarında da bahsedildiği gibi zengin ve saraylarda yaşamış bir kadındır. O, döneminin diğer kadınlarından farklı olarak şan, şöhret, güç ve servet sahibidir. Öyle ki, Züleyha yazarın tabiriyle, “kaç gönle tuğ diken genç ece. Kaç ülkenin hakanı olup da henüz düşmemiş kale, ele geçmeyen ülke, fethedilmeyen şehir. Adı, Hint’ten Yemen’e uzayıp giden efsane” dir. (s. 59).

Bir gün Züleyha'nın babası, Mısır'ın ikinci adamının ona talip olduğunu söyler. Züleyha Potifar'ın rüyasında gördüğü, onu tamamladığı şahıs olduğunu zannedip onunla evlenir. Ancak bu evlilik ve kurdukları aile onun beklediği gibi olmaz. Züleyha Potifar için sadece Mısır'ın en güzel kızı ve nadide elmasıdır, ama sadece o kadar. Züleyha bu durumda hayal kırıklığına uğrar ancak sözünden caymaz: “anladı ki Züleyha Mısır'ın ikinci adamı olan Azizle yapılan bu evlilik ‘sözde’ kalacaktır. Kalsın, dedi, bir kere söz verdim. Sözüm sözdür benim” (s. 65). Böylece umduğunu Potifar'da bulamayan Züleyha, bu evlilikte güç ve serveti yerinde olmasına rağmen mutsuz bir hayat sürdürür. Ancak Potifar'ın eşi için Mısır'ın en güzel kölesini satın almasıyla birlikte bu ailede bazı şeyler değişir. Züleyha'nın eski mutluluğu, Yûsuf'un gelmesiyle geri döner. Züleyha, Yûsuf ile ilk başta bir anne gibi ilgilenir. Ona diğer kölelerden farklı davranır çünkü Yûsuf güzelliğiyle Züleyha'yı büyüler.

Yûsuf'un saraya gelmesi üzerinden yıllar geçer. O, şimdi genç bir adamdır. Züleyha ise Potifar'da aradığı sevgiyi bulamamış, hep bir yanı eksik kalmış bir kadın. Bu durumda Züleyha Yûsuf'u fark eder. Ancak Potifar ile evli olduğu halde Yûsuf'a âşık olmasını ve onun aşkına sahip olmak için elinden geleni yapmasını kendince küçümser. Züleyha, kendi kaderine boyun eğer ve gelecek zamanların kadınlarına seslenerek yazgısının bu olduğu ve onlardan farklı olduğu konusunda şu sözleri sarf eder: “Bir ben gibisi olmayacak aranızda, hiçbirinize benzemediğim kadar hiçbiriniz benzemeyeceksiniz bana. Hepiniz düz yollarda, sakın ve güvenli bir yaşamın kollarındasınız, bense derin ve karanlık bir kuyunun başındayım” (s. 81). Bu ifadelerden de anlaşıldığı üzere Züleyha eşinden başka birisine âşık olduğu için doğru yolda olmadığını ve uçurumun başında olduğunu sanır. Züleyha, bu aşkın farkına varınca, bu yoldan geri dönmek, vicdan azabından kurtulmak ister; dolayısıyla çaresizce eşine onu bu durumdan kurtarması için seslenir: “Potifar, dedi Züleyha, Potifar çağır beni. Dipsiz kuyularda yitirme beni” (s.85). Ancak tüm bunlara rağmen Züleyha yazgısından kaçamaz ve kaderine boyun eğer.

Yıllar sonra Züleyha'nın eşi Potifar ölür. Züleyha ise artık yaşlanmıştır. Ancak Tanrı'nın buyurduğu üzere Yûsuf onu eşi olarak seçer ve evlenirler. Züleyha ise yeni ailesinde artık eski kadın değildir. Romanda servetini Yûsuf'tan haber getirenlere dağıtan bu kadın, yıllar sonra serveti Tanrı tarafından geri verilince, bunu eşi ile beraber yoksullara yardım amacıyla kullanır. Dolayısıyla Züleyha, Yûsuf için uygun bir eş, toplum için ise

iktidar sahibi, yardımsever bir kadın olarak görülür. Böylece hem ailesi hem de halkı için maddi manevi yardımlarını esirgemez.

Daha önce de belirtildiği gibi *İsimle Ateş Arasında* romanında, anne karakterinden çok az bahsedilir. Eserde adı bile verilmeyen karakter Nur'un annesi olarak yer alır. Nur'un annesi, çilekeş, ancak buna rağmen kocasıyla olan on yıllık müşterek hayatında ona arkadaş olamayan bir kadındır. Bundan dolayı da Numan için Nur'un annesi olmaktan öteye geçmez. Bu durumu yazar Numan'ın ağzından şu cümlelerle açıklar: “Nur'un annesiydi o. İçimde onu yaşattığım bir isim yoktu. Sadece Nur'un annesi. Onun bana mukabele eden bir hayatı yoktu ki bir isim olarak kalsındı aklımda” (s. 31). Dolayısıyla romanda Numan'ın evi terk etmesi ve başka bir kadınla evlenmesinde, Nihâde kadar Nur'un annesinin de rolü olduğu düşünülmektedir.

Nur'un annesi, her ne kadar çilekeş bir kadın olarak görünse de yine de gururlu bir kadındır. Öyle ki Numan'ın Nihâde'yle evlenmek için ondan izin aldığında bunu gururuna yediremez ve eşinin onunla evli iken yeniden başka birisiyle evlenmesi yerine boşanmayı tercih eder.

Romanda Nur'un annesi, daha çok annelik yanıyla yani çocuk yapma ve onu yetiştirme yönüyle değerlendirilir ve yüceltilir. Numan için de Nur'un annesi daha çok bu yönüyle dikkat çeker. Ona göre, “Nur'un annesi olduğu için, ayaklarının altında cennet, çiğnenip geçilmiyordu” (s. 31). Eserde aynı zamanda Nur'un annesinden de yola çıkarak, anne olmanın ve bir çocuk dünyaya getirmenin zorluklarından bahsedilirken, bu eylemin yaşamın güçlü sırlarından olduğu da belirtilir: “Onu benim bedenimden benim hazzımla alarak kendi bedeninden acıyla koparan kadın, yaşamın en güçlü sırrıyla doluydu” (s. 33). Ancak Numan'ın gözünde Nur'un annesi her ne kadar ideal bir anne olsa da kendisi için ideal bir eş olamamış ve ailenin parçalanmasından sorumlu kişi olarak görülmüştür.

İsimle Ateş Arasında romanındaki diğer kadın karakter Nur'un annesine nazaran daha güçlü ve özgür bir kadındır. Nihâde, eşinin vefatıyla paraya ihtiyaç duyduğunda her şeyi göze alarak ocağa kadar gider ve eşinin esamesini satışa çıkarır:

Kocasının ölümü üzerine beş parasız kalmak yerine bin bir türlü korkuyu göze alarak ocağa kadar yaklaşmış, kirli bir silsile kurarak esameyi satışa çıkartanların elinden biraz tehdit, biraz

ricayla bu payı almak ona uygun bir yol gibi gelmiş. Biraz acıma biraz korku hissetmişler ona karşı böyle böyleymiş (s. 20).

Böylece romanın başından itibaren Nihâde, cesur ve güçlü bir kadın olarak tanıtılır. Numan'ın tütsü-buhur dükkanında Nihâde'yle tanışması üzerine onun cesaretine hayran kalır ve bir süre sonra aşkını itiraf ederek evlenirler. Bu evlilik ile birlikte işine de devam eden Nihâde, o dönemde hem evde hem de işte çalışan böylece ailenin gelirine katkı sağlayan bir kadın olarak dikkat çekmektedir.

Numan, her ne kadar Nihâde'ye karşı olan duygularını ona açıkça gösterse de Nihâde bu ilgiye karşılık vermeyen, duygularını ifade etmeyen ve hep bilinmeyen bir yanı varmış gibi görünen bir kadındır:

Örtü değil, perde değil, sır değil, sadece mahiyetti Nihâde'nin taşıdığı. Karanlıktı. O kadar karanlık ki sanki benden önce bir hayatı yoktu. Ne sorsam susuyordu. Ve bu suskunluk, benden önceki hayatını yaşamamış sayan bir kadının bulmuşluğu gibi de olmuyordu. Yani o hayatı yok sayma değil, sadece o hayatı susma oluyordu (s. 140).

Böylelikle Nihâde'nin gizemli davranışlarının ve suskunluğunun onun kendi karakterinden kaynaklı olduğu görülmektedir. Onun “karanlık kalan yanları masumiyeti anlamına gelmekteydi” (s. 192). Nihâde, kendi yalnızlığına o kadar alışmıştır ki Numan'ın hayatına girmesi onda bir şeyi değiştirmez. Buna göre Numan'ın kendisinden çocuk istemesine karşı çıkar. Çünkü Nihâde kendi çocuğuna bile bağlı kalmak istemeyen özgür bir kadındır. Hal böyleyken Numan Nihâde'yi kendisine bağlayan bir çocuğun olmamasından korkmaya başlar: “İlk kez korkuyordum gideceğinden. Çünkü kendisini bana bir kuvvetlice bağla bağlamıyordu. (...) Ya kendisinden anneliği ya benden babalığı esirgiyordu. İkisi de korkutucuydu” (s. 136).

Nar Ağacı romanında, ailede eş ve anne olarak Hengâme karakteri okurun karşısına çıkmaktadır. Hengâme, ailede şefkatli ve sevecen bir kadındır. Ayrıca yazarın tabiriyle “yerinden kıpırdaması bile hadise olan devlet kapısı gibi” bir kadındır. Aile üyelerine yemek yaparak sevgisini gösteren Hengâme, çocuklarını nazlandırarak büyütmüş şefkatli bir anne, Mirza Han için ise ideal bir eştir. Oğlu Settarhan'ın geleceğini öğrenir öğrenmez evde hizmetkârların olmasına rağmen kendisi oğlu için yemekler yapmaya başlamış bu vesileyle de oğluna sevgisini göstermek istemiştir:

Nazlamaya niyazlamaya gerek kalmadığından bu yana yemek pişirmek onun için sevgi göstermenin en kestirme yoluydu. Settarhan'ın geleceğini bildiren telgraf şu evde okunalı beri Hengâme, mutfaktaki hizmetkârlara dünyayı dar etmiş, ne hüneri varsa döküp saçmış, işte o sofra şimdi halılar üzerinde Nuşirevan sofrası gibi açılmıştı (s. 154).

Hengâme, “devlet kapısı” gibi bir kadın olmasına rağmen hem hayatın acısını da tatlısını da tatmış, “dilinden dökülen onca nazlama ve ninniyle çocuklarını büyütmüş, çille masalları, tekerleme ve hikâyelerle onların hayalhanelerini kurmuş, atalar sözü ve lâtifeli sözlerle” dünyalarını inşa etmiş[tir]” (s. 154). Dolayısıyla Hengâme, eşi ve özellikle de çocukları için yaşamış ve onların mutlu oldukları an tüm sıkıntılarını -buna fiziksel rahatsızlıkları da dâhil olmak üzere- unutmıştır. Yazar bu durumu Settarhan'a alınan evlilik kararı sonrasında şu şekilde ifade etmektedir: Hengâme, “bu isabetli karara pek sevinmiş, sevincinden o hafta ayaklarının bacaklarının ağrısını bile unutmıştu ve geçen yazdan bu yana bu ümitle yaşamıştı” (s. 159).

Romanda ailede âdeta torunlarına bir anne gibi davranan bir başka kadın ise Büyükhanım'dır. Ancak çalışmada Büyükhanım'ın, büyükanne/büyükbaba başlığı altında incelenmesi uygun görülmüştür.

Mücellâ romanında, Mücellâ'nın annesi Neyyire Hanım, ailede önemli bir yere sahip iki çocuk sahibi bir kadındır. O, eşinin vefatından sonra çocuklarını tek başına büyütmele birlikte onları korumuş, kendi hayatını çocuklarına adanmış bir annedir. O, kocasının eksikliğini kendisi kapatmak isteyerek evdeki otoriteyi ele alıp, ailede sert bir tutuma sahip olmuştur. Neyyire Hanım bu sebeple çocuklarını özellikle de kızı Mücellâ'yı korumak adına bir sınır çizmiştir. Bu sınır ise karayemiş ağacıdır. Romanda karayemiş ağacı Neyyire Hanım'a göre erkek eksikliğini gideren bir değere sahiptir:

Duvar, ona göre bir evin hicap perdesiydi. Gel gör ki koca duvarın yıllar önce zelzelede yıkılıp da bir türlü onarılmamış bu köşesi –ereksiz ev işte- Neyyire Hanım'ı sürekli tedirgin ederdi. Allah'tan yaprakları yaz kış yeşil bir karayemiş fidanı da o köşeyi beklerdi. Üçgen çatı alınlığındaki ayet ve nazarlık kadar karayemiş fidanının da evi koruyup kolladığına inanırdı Neyyire Hanım. Bahçesine bu kadar titizken, mevsimi gelince ağaçların dallarını yapraklarını usulünce budamayı severken kara yemişin dallarına fazla dokunamazdı bu sebeple (s. 21).

Neyyire Hanım ilk çocuğu Fahir'den on dört yıl sonra kızı Mücellâ'ya hamile kalınca, her ne kadar tüm sevgisini ilk Fahir'e adanmış olsa da, içi içine sığmamış, bu durumdan oldukça mutlu olmuştur. Ancak mutluluğu yarım kalmış ve kızı doğmadan eşini kaybetmiştir. Böylece “Bir yanı Cumhuriyet öncesinde kalmış eski kadınlardan” olan Neyyire Hanım, geleneğe bağlı katı ahlak anlayışıyla çocuklarını özellikle de Mücellâ'yı yetiştirmeye çalışmıştır. Neyyire Hanım'ın anneliği romanda şu şekilde açıklanmıştır:

Fakat yine de dikkatli olmak gerekti. “Kız dediğin iffetinden tanınır” derdi Neyyire Hanım. Ortalıkta fazla görünmemeliydi kız kısmı. Onun için tedbiri elden bırakmamalı, dizgini en baştan sıkı tutmalı, düğümünü sıkı atmalydı şimdiden. Bir kızın yarınını -bir yuva kurmak-garanti altına almanın yolu onun bugününün sınırlarını çizmekle mümkün olabilirdi en fazla ve o da bahçedeki karayemişin işaret ettiği sınır taşından öteye geçemezdi (s. 41).

Bir süre sonra kızının yaşı ilerledikçe Neyyire Hanım, kızını fazla sıkıldığını anlar; fakat kendini bu davranışının onu korumak için olduğuna inandırır:

Çok mu sıkıydı bunca yıl Mücellâ'yı? Göz açtırmamış mıydı kendi kızına? Yaş yirmiye dayanmıştı. Vakit geçiyordu. İçinde bir huzursuzluk hissetmedi değil Neyyire Hanım. Ama bağımlı gevşek tutsaydı da Mücellâ elin günün ağzına sakız mı olsaydı (s. 89).

Neyyire Hanım, her ne kadar katı disiplinli bir kadın olsa da hayatta çocukları için yapamayacağı şey yoktur. Oğlu İstanbul'a gitmek istediğinde, onun paraya ihtiyacı olduğunu anlayan Neyyire Hanım, rahmetli eşinin dükkânını bile satmaya razı olur. Hâlbuki o dükkân onların gelir kaynağıdır ve oğlu eşinin annesiyle anlaşmadığından evden ayrılmak istemiştir. Bu sebeple Neyyire Hanım, herkesin hayatına karışıp bir söz söylese de çocukları ne yaparsa yapsın onlara karşı fedakârca davranan bir annedir. Böylece romanda anne karakteri disiplinli bir kadındır. Onun disiplininin ise toplumsal ahlakla oluşmuş yaşam tarzından kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Dolayısıyla o, toplumsal baskının da sebep olduğu bazı kaygıları çocukları için yaşamakta ve onları tüm gereksiz laflardan korumak için elinden geleni yaparak güçlü bir kadın ve anne imajını sergilemektedir.

Romanlardaki ailelerde yer alan anne ve kadınlara genel olarak dikkat edildiğinde, - Nar Ağacı romanında yer alan Hengâme karakteri dışında- bu kadınların hep güçlü bir kadın portresi çizdikleri görülmektedir. Bununla beraber bu kadınlar farklı karakterlere sahip oldukları dikkat çekmektedir. *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanında, Havva ilk kadın ve ilk anne

olarak okuyucunun karşısına çıkmaktadır. O, Tanrı'nın gücünü yansıtan bir kadındır. Aynı zamanda aile içerisinde şefkatli bir eş ve annedir. *Yûsuf ile Züleyha* romanında Züleyha, ekonomik özgürlüğe sahip aynı zamanda güçlü bir kadındır. *İsimle Ateş Arasında* romanında Nihâde de Züleyha gibi ekonomik özgürlüğe sahip bir kadındır. Bu romanda yer alan diğer kadın yani Nur'un annesi her ne kadar ekonomik anlamada bağımsızlığa sahip olmasa da karakter olarak özgür bir kadındır; bu sebeple eşinin onunla evliyken başka bir kadınla evlenmesine izin vermemektedir. *Nar Ağacı* romanında Hengâme karakteri, şefkatli bir eş ve annedir. O, yemek yapmayı sevgisini gösteren bir yöntem olarak benimsemiştir. Son olarak *Mücellâ* romanında yer alan Neyyire Hanım, ailede son derece muhafazakâr ve katı disiplinli bir annedir. Bu disiplin, onun toplumsal ahlaka uygun olma kaygısından oluşmuş hayat bakışından kaynaklandığı görülmektedir.

4.2.2. Ailede Erkek/Baba

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında erkekler, özellikle babalar kadınlara göre biraz daha arka plandadır. Bu erkekler genellikle aileye karşı merhametlidirler. Kimi bu duyguyu dışa yansıtır kimi ise ataerkil bir aile tipini oluşturduğu için bunu yansıtamaz. Ancak yine de aileyi bir arada tutmak için elinden geleni yapmaya çalışır ve özverili davranışlar sergilerler.

İlk erkek, ilk eş ve ilk baba olarak *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanında, kutsal metinlerde de geçen Hazreti Âdem ile karşılaşılır. Âdem, yaratılan ilk insandır, dolayısıyla etrafını tanımaya çalışmakla birlikte sürekli bir arayış içindedir. Tanrı ona kelimeleri öğretir, böylece etrafındaki her şeyin adını Kelimeler Kitabı'nda bulur. Yaratılıştan bir süre geçtikten sonra yalnızlığının farkına varır. Havva'nın yaradılışı ile birlikte Âdem'in içinde hissettiği boşluk dolmaya başlar ve Havva'yı da çözmeye çalıştığı diğer mahlukat gibi anlamaya çalışır.

Romanda, dünyaya indirildikten sonra Havva'yla birlikte seçtikleri üç şey arasında bir de kelimeler vardır: kelimeleri taşımak Âdem'e kalır. Böylece romanda ilk ailenin bilgiyi elinde tutan kişisi erkektir. Âdem, çocukları dünyaya geldikten sonra babalığı ona verilen bilgiler üzerinden anlamaya çalışır, ancak evlat olmayı anlayamaz:

Âdem kendisine öğretilen kelimelerin arasında, bu kez tam da kendisine ayrılmış sayfada, baba'yı ayırdı da oğul'u tam kestiremedi.

Ne de olsa Âdem, babaydı da oğul değildi. Baba olmayı bildi de oğul olmak, onda sadece ilimdi (s. 223).

Âdem, böylece evlat olmayı tatmadan babalık duygusunu ilk kez tadar. Baba olduktan sonra dünya onun için cennet olur. Ailesi için gerekenleri yapar, mücadele verir. Çünkü artık cennetten daha da önemli olan eşi ve çocukları vardır. Dolayısıyla onları korumakla sorumludur. Ona babalık duygusunu tattıran ve dünyayı cennete çeviren çocuklarını şeytandan korumaya çalışır. Onlara kendi tecrübelerinden bahsederek şeytana uymamaları gerektiğini, uyarlarsa onları ne gibi sonuçlar beklediği hakkında uyarır ve ilk baba nasihatlerini sıralar. Ancak babaların ilki çocuklarıyla sınanır. Böylece ilk baba olmakla birlikte ilk evlat acısını da yaşamış olur Âdem.

Yûsuf ile Züleyha romanında, Hz. Yakub koruyucu bir baba şeklinde okuyucunun karşısına çıkar. Hz. Yakub, ailesini koruyup kollayan, çocuklarına daima sevgi gösteren merhametli bir babadır. O, bir aile reisi olarak diğer aile bireylerinde güven hissi uyandıran ve sağ olduğu müddetçe kendini ailesine bakmakla sorumlu bilen bir babadır. Yazar bu durumu, “(...) ağlamaktan gözlerine perde inmişti. Ama sağ olduğu müddetçe hâlâ bütün ailesinin yükünü taşıyan bir babaydı” (s. 196) şeklinde açıklar.

Yakub, çocuklarına karşı özellikle de Yûsuf’a karşı daha hassas davranan bir babadır. Öyle ki Yûsuf’un rüyasını duyduktan sonra her ihtimale karşı bunu diğer kardeşlerine anlatmaması gerektiğini belirtir:

(...) rüyan sana devlet demektir. Ama zamanı çok sonraları gelecektir. Şimdi sus cânım oğul! Ve sakın kimseye. Sakın kimseye. Hele sakın ağabeylerine. Hiç ama hiçbir şey söyleme. Onlar da çocuklardır. Nerede ki devlet ve muhabbet var, nerede ki hal var makam var, orada kıskançlık vardır (s. 26)

Burada Yakub’un, çocukları arasında bir sorun çıkmaması ve kıskançlık hissinin diğer evlatları arasında uyanmaması için aldığı önlem, onun hem Yûsuf’u hem de diğer evlatlarını düşündüğünü göstermektedir.

Eserde, anneden fazla babaya yer verildiği de dikkat çeken bir başka konudur. Romanda Yakub’un genellikle bir annenin yaptığı işleri yapması, onun çocuklarına karşı olan düşkünlüğünün göstergesidir. Bu durum romanda, Yûsuf’un kanlı gömleğinin kardeşleri

tarafından Yakub’a verilince onun aklında Yûsuf’u kıra gitmek için nasıl hazırladığını hatırlaması şeklinde ifade edilir: “Yakub, sabah o kadar muhabbetle Yûsuf’un sırtına giydirdiği gömleği ellerinin arasına aldı. (...) şurada Yakub’un sabah tam ortadan ayırıp özenle taradığı Yûsuf’un siyâh, simsiyâh saçlardan dökülmüş bir tek saç teli” (s. 42)

Yûsuf ile Züleyha romanında, Hz. Yakub, yıllar geçince ve yaşlanınca bile hala ailesini düşünen ve aileyi çekip çeviren bir erkek/baba olarak gösterilir. O, kıtlık döneminde Mısır azizinin, ihtiyacı olan insanlara tahıl dağıttığını öğrenir. Buna göre çocuklarını toplar ve ailesinin besinini sağlamak için çareyi onların gidip Mısır azizinden tahıl alıp getirmelerinde bulur, kendisi ise bu arada ailenin başında olur. Yakub, Yûsuf’un hayatta olduğunu anlayınca tek başına değil de ailesini de alıp Mısır’a gider, ki bu durum da yine onun için ailenin önemli olduğu ve onları yalnız bırakmak istemediği anlamına gelir. Yûsuf ise babasının hem kendisi için hem de ailesi için ne kadar değerli olduğunun farkına varır, onu kendi koltuğuna oturtur ve babasının yüceliğini bu hareketiyle göstermek ister.

İsimle Ateş Arasında romanında Numan ailede bir eş ve aynı zamanda bir babadır. Ancak babalık sorumluluğunu yerine getiremez ve ailenin parçalanmasına sebep olur. Eşini bir türlü sevemeyen Numan, esamesini satın aldığı adamın karısına âşık olunca bunun daha da farkına varır. Böylece eşinden boşanarak ailesini terk eder ve onların bundan sonra nasıl bir hayat süreceklerini bile düşünmeyerek, kendi aşkının peşine düşer.

Numan, Nihâde’ye âşık olunca artık kalbinin kıızıyla değil de Nihâde’yle dolduğunu ve kendisinin iyi bir baba olmadığını düşünür:

Baktım ona küçücük kalbinin içinde bir avuç köz, alev ateş, sonra kor. Elimi koydum alnına. Saçlarının altına. Alnı da kalbi kadar yanıyordu. Yüzünde korku. Ben avcumun içini dokundurduğum da Nur’un alnından ırmaklar geçmedi ilk defa. Benim kalbime ceylânlar inmedi. O hâlâ Yûsuf’tu da babası artık Yakup değildi (s. 35).

Buradan da anlaşıldığı üzere Numan, kızını terk edeceği için vicdan azabı çeker ve kendisinin artık iyi bir baba olmadığını ifade eder. Çünkü ona göre iyi bir baba Hz. Yakup gibi çocuğunu seven bir babadır. Ancak Numan’ın kalbinde kızından fazla Nihâde’nin yeri vardır. Tekrar yukardaki metne geri dönüldüğünde Nur’un babasına olan tepkisinin korku olduğu dikkat çekmektedir. Numan, ailesini terk edeceğini eşine bildirirken Nur her şeyi anlar ve korkmaya

başlar ki bu korku onu hasta edene kadar ilerler. Burada bir çocuğun babasına korkuyla bakmasının, o babanın çocuğunda güç ve güven sağlayamadığından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Numan, ilk ailesinde eşi ve çocuğunu terk ederek eşine de çocuğunu yetiştirmede destek olamaz. Böylece onları yalnız bırakarak ailesine sahip çıkmaz. Romanda kendi ailesinde bir sorumluluk alamayan Numan, hiçbir zaman aile reisi şeklinde de görünmez. Bu durum, kurduğu ikinci ailede de aynı şekilde devam eder. Numan, Nihâde'yle kurduğu ailede hiçbir şeyi yalnız başına beceremeyen bir erkektir. Buna göre Nihâde de bunun farkına vararak ailede olduğu gibi ortak çalıştıkları iş yerinde de kendisinin Numan'dan daha fazla sorumluluk alabileceğini düşünerek, kendisi olmasa Numan'ın bir şey beceremeyeceğini belirtir: “ben olmasam sen bu dükkânda hiç demeksin.” (s. 20). Nihâde'yle evlendikten bir süre sonra Numan, Nur'a duyduğu özlemle birlikte tekrar baba olmak ister; ancak Nihâde Numan'ın bu sorumluluk altından da kalkamayacağını düşünerek bunu kabul etmez. Bu duruma karşı Numan ise Nihâde'yi kendisine bağlayan bir bağın olamamasından korkar: “Ya kendisinden anneliği ya da benden babalığı esirgiyordu. İkisi de korkutucuydu. Daha korkutucu olan ise, ikimizden esirgediği şeydi” (s. 136). Böylece Nihâde, Numan'a bu konuda güvenmediği ve aynı zamanda özgür bir kadın olduğu için Numan'dan baba olmayı kendisinden de anneliği esirger.

Romanın sonlarına doğru Nur hastalandığında Numan'a kızının ölüm döşeğinde olduğunun haberini verirler. Numan kızının ölümünden kendini sorumlu tutar ve ailesini terk ettiği için kızının ölümüyle cezalandırıldığını düşünür. Numan her ne kadar da ailesini bırakıp gitmişse de yine de içinde bir babalık duygusu ve kızına duyduğu sevgi vardır; dolayısıyla kızını o durumda gören Numan kendisini suçlar:

Dokundum Nur'un saçlarına. Yastığa dağılmış, ter içinde, zayıflamış bir tutam. Her zaman ondan bana uzanan cennet toprağının masum çocuk kokusu yoktu. Neler gördüğümü baba olmayanlar anlayamazdı. Ölümle dirim arasında yaşadım ceza gününü. Ölümü Nur yaşarken aşkın hükmü ölümünden öte geçmez (s. 245).

O gecenin sabahında Nur vefat eder ve böylelikle Numan'ın babalık vazifesi de sona ermiş olur.

Nar Ağacı romanında Mirza Han, ailenin babası ve aynı zamanda evin ve ailenin reisidir. İran'ın ünlü tacirlerinden olan Mirza Han, geçimini halı ticareti ile sağlayan, zengin bir babadır. Otoriter bir karaktere sahip olan Mirza Han, romanda bu karakterini ailesine de yansıtmıştır. Böylece aile içerisinde de “tok, buyurgan, itiraz kabul etmez” bir baba ve aynı zamanda bir eşir. Bu nedenle de eşi, çocuklarını ve ablasının emaneti olan yeğeni Azam'ı sevmesine rağmen, bu sevgiyi onlara gösteremez. Böylece hiç gülmeyen Mirza Han, roman boyunca yalnızca oğlu Settarhan'ı yeğeni Azam'la evlendirmeye karar verince gülümser: “Mirza Han gülmez bir adamdı. Fakat onun bıyık altından gülümsediğini başı önünde, elleri kucağında sofranın örtüsüne bakarken bile fark etti Settarhan” (s. 223).

Mirza Han aynı zamanda dinî ve kültürel değerlere bağlı olan bir babadır öyle ki, oğlu Settarhan'ın arkadaşı Piruz, Taht-ı Süleyman'a gelmek isteyince Müslüman olmadığından dolayı, , bu durumu hoş karşılamaz:

”Burada mı kalacak?” (...) Mirza Han'ın, Piruz'un Zerdüştiliğinden hoşlanmadığını anlamıştı. (...) Bu kez "Neden geliyor?" diye sordu Mirza Han. (...) Mecusilere karşı öfkeliydi. Tamam, ahlâklı, dürüst insanlar olabilirlerdi. Ama âlemlere rahmet olarak gönderilen Muhammed Mustafa sallallâhu aleyhi ve sellem'in daha doğduğu gece, Kisra'nın ebedî ateşinin İştârbâd şehrinde sönüp gittiğini bilmezden geldikleri müddetçe onlara karşı bu kalpten bir muhabbet geçmezdi (s. 331-332).

Anlaşıldığı üzere Mirza Han, ev içinde disiplin sağlamış bir aile reisidir. Böylece ev içinde belirlediği kurallara aile bireylerinin de uymasını bekler; ancak oğlu Settarhan'ın isteği üzerine bu defa onu kırmaz ve Piruz'un eve gelmesine izin verir. Bu gelişin sonucu beklediği gibi olur ve Piruz, Mirza Han'ın yeğeni Azam'a âşık olur. Bunca yıl elinde büyüyen Azam'ın Piruz ile kaçmasını kaldıramayan Mirza Han, hem de Azam'ı kendi oğlu ile evlendirmeye karar vermişken bu durumu kabullenemez ve oğlu Settarhan'dan ikisinin de öldürölmelerini ister. Çünkü ailesinin onuru ve namusunu koruması gerekmektedir. Ancak oğlu bu emri yerine getiremeyince, yeğeni Azam'ı kırmaz ve onun Piruz ile evlenmesine razı olur; böylece tüm söylentilere de son vererek ailesinin huzurunu tekrar sağlamış olur. Bu durumu yazar romanın son bölümünde Mirza Han'ın büyük oğlu Sehend'in dilinden şu şekilde aktarır:

Başını yere eğdi ailemizin. Ama hiçbir şey Azam'dan kıymetli değildi ve Azam bizim gururumuzdan daha kıymetliydi. Bir süre hor hakir bakışlar altında dolaşmak mecburiyetinde kaldık. Ama evlendirdik kendi elimizle. Herkesin de sesi kesildi. Ha bir de tabii Piruz, Müslüman olmayı kabul etti (s. 530).

Metinden de anlaşıldığı üzere Mirza Han, ailesi hakkında çıkan söylentilere sonunda kulak tıkasa da, kendi dinî inanışından vazgeçemez; böylece ailesinden birinin Müslüman olmayan biriyle evlenmesine razı olmaz. Bu sebeple Piruz'u Müslüman olması için ikna ederler.

Mücellâ romanında, ailede baba karakteri yıllar önce şeker hastalığından vefat etmiştir; bu sebeple romanda onun ailedeki rolü ile ilgili bilgiye rastlanamamaktadır.

Yazarın beş romanında yer alan erkekleri, genel olarak üç kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlar, sevgisini gösteren erkekler, ailede duyarsızca davranan erkekler ve sevgisini gösteremeyen erkeklerdir. *Lâ Sonsuzluk Hecesi* ve *Yûsuf ile Züleyha* romanında yer alan Âdem ve Yakup son derece şefkatli ve duyarlı eş ve babalardır. Onlar, ailelerini bir arada tutmak için çaba sarf eden erkeklerdir. *İsimle Ateş Arasında* romanında ise Numan karakteri duyarsızca davranarak kendi aşkının peşine düşüp eşi ve çocuğunu terk eden bir erkektir. *Nar Ağacı* romanında Mirza Han, her ne kadar ailesi onun için önemli olsa da ailesine karşı sevgisini gösteremeyen bir erkektir. O, bir aile reisi olarak egemenliği eline almış ve ailede diğerleri tarafından kararlar vererek bu kararların uygulanmasını beklemektedir.

4.2.3. Ailede Çocuklar

Daha önce de bahsedildiği gibi pek çok araştırmacı aile tanımlamasını yaparken ailenin anne-baba ve çocuk veya çocuklardan oluştuğunu söyler. Bu çocuklar hem aile hem de toplum için önemli bireyler olmakla birlikte aynı zamanda aile ve toplumun geleceği için önemli rol oynamaktadırlar. Bununla birlikte çocuğun bulunduğu ortam, ailesinden veya toplumdan gördüğü eğitim ve davranışlar, onun ilerde hayata ve çevresine karşı olan tutumunu da etkilemektedir.

Nazan Bekiroğlu bu etkileşimi de göz önünde bulundurarak, aile içinde kendilerinden farklı davranışlar sergileyen çocuklara da yer vermiştir. Bekiroğlu'nun romanlarındaki çocuklar bazen hırçın, bazen masum, bazen uyumlu ve bazen de dikbaşı olan çocuklardır.

Bu çocukların kişiliklerinin oluşmasında ailelerin onlara karşı olan tutumları son derece önemlidir.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında Âdem ve Havva'nın ilk ikiz çocukları olarak Kabil ve Habil'e yer verilmiştir. Bu çocuklar aile için o kadar önemlidir ki doğumlarıyla birlikte Âdem ve Havva'ya tekrar cenneti yaşatırlar. Ancak bir süre sonra işler ters gitmeye başlar. Çocuklar arasında sorunlar çıkar ki bunun sebebi ailenin ilk çocuğunun kıskançlık krizleridir. Habil ailede uyumlu bir fert olarak görülürken Kabil öfkeli bir çocuktur ve ebeveynlerin ona ve kardeşine eşit bir şekilde davranmalarına rağmen o yine de bir bahaneyle kardeşine kin besler. Bu öfke o kadar yoğundur ki Kabil'in kardeşini öldürmesine kadar gider:

Habil'e baktı. Taşı elinde tarttı.

Aradaki mesafeyi ölçtü biçti. Tarttı döktü. Zamanını kollamadı bile, Habil öyle savunmasızdı.

Hırsıla kavradı, eli yanmadı, taş yandı. *Taş korktu* da Kabil korkmadı.

Bütün gücünü hızına sakladı.

Kaldırdı kolunu. Aynı hızla indirdi.

Habil tekse de, her insan demekti

Zor işti eylediği Kabil'in, zorluğunu bilmedi.

Yaptı. Baştan başa öfkeydi.

Yaptı. Artık Kabil, Kabil bile değildi.

HABİL (s. 332)

Yûsuf ile Züleyha romanında, ailede çocuk olarak Yûsuf ve on bir kardeşi hakkında bilgi verilir. Yûsuf, güzelliğiyle herkesi büyüleyen, babasının bir tanesi, ailenin sakın ve uyumlu çocuğudur. Bu çocuk, babası tarafından diğerlerine nazaran daha fazla ilgi görünce kıskanılmaya başlar. Böylece kardeşleri tarafından sevilmez ve bir plan ile aileden uzaklaştırılır. Yûsuf, ailesinden uzak, bir saraya köle olarak girer. Ancak o kadar sevimli ve uyumlu bir çocuktur ki efendisi tarafından da fazlaca ilgi görür ve kimse ona kıyamaz.

Böylece tekrar aile denilebilecek bir ortama girer ve her ne kadar kendi ailesi gibi olmasa da üvey bir ailede büyür.

Bir evlat olarak Yûsuf hiçbir zaman ailesini unutmaz. Yıllar boyunca ailesinin hasretini içinde barındıran Yûsuf, Mısır azizi olduktan sonra babasına mektup yazar, ancak kaderde başka bir şey yazılı olduğu için mektup her defasında silinir. Yıllar sonra Mısır azizinden tahıl almak için onun huzuruna çıkan ağabeylerini gördüğü anda tanır. İlk olarak öz kardeşine kimliğini belli eder sonrasında ise ağabeylerine Yûsuf olduğunu söyler. Yûsuf o kadar merhametlidir ki onları kendisine yapılan kötülüğe rağmen affeder: “o bir nebiydi. Affediciydi. Öyle ki onları, affettiğini onlara bile hissettirmeden affetti” (s. 201). Yûsuf’un sergilediği bu davranış tekrar onun ailesine olan sevgisinden kaynaklıdır. O, yıllar boyunca ailesinden uzak gerçek aile sevgisinden mahrum bir şekilde büyümesinin sebebi olan ağabeylerini bu sevgiden dolayı affeder.

Yûsuf, artık ailesinin yarısına kavuşmuşsa da yine de annesi ve babası aralarında eksiktir. Bu yüzden ağabeylerinden babalarını da getirmelerini ister ve babasının onu tanınması, sağ olduğunu bilmesi için de kendi gömleğini ona götürmek için ağabeylerine verir. Ailesi gelince ise onları Mısır kapısında karşılar. Yûsuf, ailesine olan sevgisini büyük bir karşılamayla göstermeye çalışır. Aynı zamanda onun için önemli bir yere sahip olan babasını da kendi elleriyle götürüp kendi koltuğuna oturtur. Böylece yıllar boyunca ailesinden uzak ve hep bir yanı boş olarak yaşayan Yûsuf, yıllar sonra ailesine kavuşur ve onları mutlu etmek için elinden gelen her şeyi yapar.

İsimle Ateş Arasında romanında Nur, Numan ile ilk eşinin tek çocuğudur. Bu ailede Nur, son derece hassas bir kızıdır. Öyle ki anne babasının ayrılık kararına dayanamaz ve babasının evden ayrılmasından üç sene sonra hastalığından dolayı vefat eder.

Eserde Numan kızından bahsederken onu güzelliği ve masumluğundan dolayı Yûsuf’a benzetir: “Yûsuf kadar güzeldi ve masumdu. Bu yüzden onun yanında en fazla Yakup olurum” (s. 33). Böylece Numan, kendisini Nur’un yanında bir peygamber kadar günahsız hisseder.

Nur'un romanda yer verilen tek diyalogu uyumadan önce babasıyla çocukça konuşmasıdır. Bu konuşmaya başlamadan önce Numan tekrar kızının masumluğunu belirtmek ister:

Üstten ve alttan dişleri dökülmüş süt masumluğunda bir çocuk ağzının bir babayı gül edebilecek güzelliğinde sorardım ona:

Sin üç dişli, şın ona benzer, Nur hangi-sine benzer, Nur?

Uykunun sularına döküldüğü yerde Nur, derin bir soluk, saçlarının çocuk temizliğinde hep o masum ve muzip kir kokusu olurdu.

Hı! Derdi.

Sorardım: Nur uyumusu mu?

Uyumus, derdi.

Kuslar rüyasında uçmuş mu?

Uçmuş, derdi şın'ın bütün dişlerini dökerek (s. 34)

Ailede Nur, babasının aşkının kurbanı olur. O, o kadar hassas bir çocuktur ki babasının evi terk etmesi üzerine ilk olarak korkuyla tepki verip hiçbir şey söyleyemez. Ancak bu ayrılık çok sürünce ve babası üç yıl boyunca kızına uğramayınca Nur'da hem psikolojik hem de fiziksel sorunlar ortaya çıkmaya başlar. Böylece ailede alınan kararlardan etkilenen Nur hayatını kaybeder.

Nar Ağacı romanında, ilk olarak Zehra'nın ailesinden ve ailede olan yerinden bahsedilir. Zehra ve kendisinden üç yaş büyük olan ağabeyi İsmail, daha küçük yaşta anne babalarını kaybederler. Böylece anneanne ve dede yanında hayatlarına devam ederler. Her ne kadar anne babanın eksikliği hissedilse de ailede ikisi de şımartılarak büyütülmüş, bir dedikleri iki olmamıştır. Romanda Zehra, ilk olarak ailede şımarık bir çocuk gibi gösterilir. Öyle ki anneanesi ondan ayva getirmesini isteyince Zehra ayvayı tutamadığı, ona bakamadığı hatta adından bile hoşlanmadığı için yüzünü ekşitir. Dolayısıyla Zehra'nın bu huyunu anneanesi Büyükhanım, şımarıklık olarak değerlendirir. Ancak bu şımarıklık çok sürmez. Bunca yıl ebeveynleri ve ağabeyi tarafından bir dediği iki edilmeyen Zehra, savaşın sebep olduğu şartlar nedeniyle hayatın zorluklarını daha erken yaşta tatmaya başlar.

Romanda seferberlik ilan edilince diğ er aileler gibi Zehra'nın ailesi de Rus işgaline uğramış Trabzon'dan, g  m ek zorunda kalırlar. Muhacirlik s uresince çektiği zorlukların yanı sıra yol boyunca g r d ğ  sahneler de Zehra'yı derinden etkiler. Şöyle ki eşkıyalara g r nm emek için yakılmış bir köyden geçerken cesetleri kendilerine siper ettikleri geceden sonra Zehra, tamamen içine kapanır ve konuşmaz. Bu durum ise Büyükhanım'ı endişelendirir:

O geceden sonra Zehra'ya -zaten suskundu- iyice bir suskunluk musallat oldu. Aksayarak biteviye adım atıyordu ama kuytuya kaçmış gözlerindeki karanlık bakışlar bir noktaya saplanmış,  n n  görmez gibi gidiyordu. Büyükhanım asıl kıyametin bu sessizlikte koptuğunu kestirebilecek kadar tanıyordu torununu. Keşke biraz konuşsa, biraz şik yet etse, biraz ağlasaydı. Bir sitem çıksaydı ağzından ama ne olur böyle taş kesilip içine kapanmasaydı, gözlerinin karanlık kuyusuna böyle kayıp kayıp dili tutulmasaydı (s. 313).

Böylelikle Zehra, yazarın diğ er romanlarında yer verdiği çocuklardan farklı olarak kendi ailesinde yaşanan sorunlardan çok, savaşın ve toplumun yarattığı şartlardan etkilenir.

Romanın ilerleyen bölümlerinde seferberlik bitmiştir ve aile tekrar bir aradadır; ancak İsmail yoktur. Zehra, anne ve babanın kaybından sonra ağabeyini de kaybeder ve bu durum onun iyice kendisini yalnız hissetmesine sebep olur. Bütün olaylardan sonra Zehra'ya yeni bir kısmet bulunur. Ancak yazar Zehra'nın dönemin diğ er kızları gibi, görmediği birisine evet diyemeyeceğine dikkat çeker ki bu durum, Zehra'nın ailede yaşı küçük olmasına rağmen evleneceği kişiyi seçip se memekte  zg r olduğunu gösterir. Bu durumda Zehra'nın istediği tek şey, bunca zorluktan sonra gölgesinde dinlenebileceği bir dağdır. O dağ, Settarhan'dır.

Romanda bir başka evlat ise İsmail'dir. İsmail, Trabzon Sultanîsi'nin son sınıf öğrencisidir. "Orta boylu, incecik, kumral saçlı, gözleri s k netli bir kehribar yeşili; tıpkı Zehra gibi saz benizli. (...) Devlet-i Aliye'nin Rumeli adağı, kurbanlık ko u, Zehra'nın İsmail'i (s. 47). Ailede her ne kadar İsmail ve kardeşi Zehra'ya eşit bir şekilde davranılmışsa bile İsmail, her zaman olgun davranan, konuşmaktan çok adap gereği dinleyen, kardeşinin bir dediğini iki etmeyen birisidir. O, "derin ve uysal bir ırmak gibi kendi içine akmış, orada g llenmiş, tortulanmıştı. Hep düşünceli, hep derin ve mahzundu" (s. 49).

İsmail, ailede eğitime ve sanata merak sarmış birisidir. Bu bilgiyi yazar romanın başlarında şu şekilde okura aktarır: "İsmail çok yakında Darülfünun'un Felsefe şubesine yazılacaktı, İstanbul'u görecek, orada okuyacaktı. Bir de şiir kitabı yazacaktı" (s. 47). Ancak

savaşın sebep olduğu kargaşa, İsmail'i de etkiler. Bu durumda İsmail de yaşı on sekiz olduğu için kendisini yükümlü hisseder ve hem ailesini hem de ülkesini korumak için savaşa gider. Ancak savaş daha bitmemişken hastalanır ve hastaneye kaldırılır. Ailesinden cepheye gitmek için zar zor izin alan İsmail, onları daha fazla meraklandırmamak için durumundan haber vermez. Ancak ailesi, dört yıl boyunca kendisinden haber alamadıktan sonra, son gönderdiği kartpostalından izini sürüp İsmail'in hayatını kaybettiğini öğrenirler.

Romandaki ailelerden bir diğeri, Settarhan'ın ailesidir. Settarhan hem romanda hem de ailede diğer çocuklardan daha fazla öne çıkmış bir karakterdir. Babası büyük oğlundan beklediğini küçük oğlu olan Settarhan'da fazlasıyla bulmuştur. Bu sebeple Settarhan çocukluğundan beri diğer kardeşlerinden ayrı tutulmuş, büyüdüğünde ise babasının işlerini ele alıp ticaretle uğraşmıştır. Yazar romanda Settarhan ile ilgili ilk olarak şu bilgileri verir:

Settarhan Taht-ı Süleyman'da doğmuş büyümüş, Mirza Han'la birlikte sık sık Tebriz'e gelmiş, ticarethanenin nasıl yürüdüğünü çocukluktan itibaren zihnine nakşetmişti. Halının hasıyla basitini bir bakışta ayırabilirdi ve bu yeti onda sadece babadan geçme bir bilgi değil içten gelmeydi (s. 115).

Böylece Settarhan çocukluktan itibaren ailenin yetenekli, çalışkan ve güvenilir çocuğu haline gelir.

Settarhan'ın babası eğitimi konusunda da sorumluluğunu yerine getirerek onu Tebriz'de üniversiteye yazdırır; ancak Settarhan vaktinin çoğunu okulda değil de Kapalıçarşı'daki dükkanda geçirmek istediği için okulu bırakır. Bu durum onun işe olan merakından ve aile içerisinde babasını rol model olarak seçmesinden kaynaklıdır. Settarhan ailede adeta babasının güvendiği bir dağ gibidir. Öyle ki Settarhan, babasının kendini onda gördüğü tek çocuğudur. Bu nedenle babası ve diğer aile bireyleri ondan Mirza Han gibi neslin devamını sağlamasını dinî ve kültürel değerlerini koruması beklemektedirler. Bu durumda Settarhan'ın babası, onu yeğeni Azam ile evlendirmek ister. Azam'a zaten âşık olan Settarhan bu haberi duyunca oldukça mutlu olur; ancak Azam'ın bundan haberi olmadığı ve gönlü başka birisinde olduğu için evden kaçıp sevdiği kişiyle evlenmek ister. Bu durumu öğrenen Settarhan hem babasının onları öldürme isteğini yerine getiremeyeceğinden hem de Azam'a varamayacağından üzülür ve artık evine dönmek istemez; böylece Tebriz'e gider: "Settarhan ne yapacağını ne edeceğini bilemeden sokaklarda dolaşmaya başladı. Bir yerlere

sığması mümkün değildi ve gidecek bir yer de yok gibi görünüyordu” (s. 353). Günlerce eve gitmeyen Settarhan, soluğu Tebriz meyhanelerinde alır. Bir keresinde meyhanede İngiliz devriyesi kimlik sorunca üzüntüsünden şu şekilde cevap verir:

İşte kimliğim. Ben Settarhan, Mirza Han’ın oğlu, beyzadeyim. Azam’ı Piruz’a bıraktım. Öcümü alamadım. Ailem gibi kendi başımı da öne eğdim. Hem elim kalkmadı onlara hem kaldıramadığım elin altında kaldım (s. 361).

Settarhan’ın sözlerinden de anlaşıldığı üzere, ailesinin ondan beklediği davranışı sergilemediği ve aşkına sahip çıkamadığından dolayı kendini sorumlu tutmaktadır. Aynı zamanda ondan beklenen tepki verilmediği için eve gitmekten ve ailesinin yüzüne bakmaktan utanç duymaktadır. Bu sebeple Settarhan, başta Taht-ı Süleyman’ı daha sonra ise ülkeyi terk eder. İlk olarak Batum’a gider. Orada daha önce bir meyhanede tanıştığı arkadaşı Sofya’ya gider. Kendi ailesinden uzaklaşıp Sofya’ya sığınan Settarhan, beş ayını onunla geçirir. Zamanla Sofya’ya karşı bir yakınlık duyan Settarhan, bu duygudan emin olamaz. Çünkü Sofya’ya karşı hissettikleri ne arkadaşlıktır ne de aşk. Settarhan’ın bu duygusu onun hem aile hem de sevgili boşluğunu doldurmak içindir. Bu sebeple Sofya’ya evlenme teklifi eder; ancak Sofya Settarhan’ın duygularından emin olmadığı için teklifi reddeder. Bu sırada Rusya’da ihtilal başlar. Settarhan Batum’dan Trabzon’a kaçar, orada bir çayhanede işe başlar. Bir süre ailesini özleyen Settarhan, geri dönmek istese bile ailesinin yüzüne bakamayacağından ve de ülkede bulunan şartlardan dolayı geri dönemez. Bu sırada Settarhan’ın tanıdıkları onu evlendirmek ister. Settarhan, iki kere gönlü yaralanmış olsa da artık tek başına yabancı bir memlekette hayatın çekilemeyeceğini düşünerek bu teklife hayır demez. Böylelikle Settarhan, romandaki diğer ailenin kızı Zehra ile evlenir. Aradan yıllar geçer ancak Settarhan’ın ailesi ve vatanına olan özlemi bitmez. Bu sebeple yıllar boyunca özlemini ailesine yazdığı mektuplarda dile getirir:

Ben sizleri, vatanımı, atamı, anamı, biraderimi, ablalarımı, Tebriz’i, Taht-ı Süleyman’ı, Sehend Dağı’nı çok özlemişim. Burada rahatım huzurum, ikbalim servetim yerli yerinde. Artık yaşlandım. Sularım duruldu. Kanım sakın akıyor. Ama vatanım aklımdan çıkmıyor (s. 13).

Settarhan mektuplarında ailesine ve vatanına karşı duyduğu özlem duygusunu aktarmaya çalışır. Yıllar boyunca onlara mektuplar yazan Settarhan, bunların bazılarını

göndermiş, bazılarını ise önceki mektuplara cevap alamadığı için göndermemiştir. Bu bilgi, romanın ilk bölümünde yazarın Settarhan'ın hazine sandığını açtığına okura aktarılır:

Dedemin hazine sandığı. Kapağını açıyorum, içindekileri masamın üzerine yayıyorum. Taht-ı Süleyman'a yazılıp da gönderilmemiş mektuplar, gönderilip de cevabı alınmamış olanların kopyaları, Taht-ı Süleyman'dan gelmiş tek cevap, firuze taşlı bir yüzük, birkaç Rus rublesi, bir evlenme cüzdanı ve beş tane eski zaman fotoğrafı (s. 25).

Böylece Settarhan, umduğunu kendi ailesinde bulamamış, gönlü iki kere yaralanmış ve sonuç olarak her şey ve herkesten kaçıp, kendi ailesini kurmuştur. Ancak yine de kendi ailesi ve vatanını unutamamıştır.

Sehend, Mirza Han'ın büyük oğlu Settarhan'ın ağabeyi, ailenin bir diğer çocuğudur. Aile içerisinde büyük erkek çocuk olarak ondan beklenen geleneksel tavırları sergilemeyen bir tiptir. Aynı zamanda ailesinin sağladığı tüm imkanlara rağmen ne eğitime devam etmiş ne de ticareti babasından öğrenip işlerin başına geçmiştir. Böylece Sehend, Settarhan'ın tam tersi aile içerisinde pasif bir role sahiptir:

Üç kızın üzerine Allah kendisine bir oğul nasip ettiğinde Mirza Han, karşısında yükselen dağ gibi güçlü olsun diye adını Sehend koymuştu oğlunun. Oysa Sehend, daha çocukluğundan itibaren cılız bir su gibi akmış, delikanlılığında onun Sehend Dağı'na benzemek şöyle dursun küçük bir tepe bile olamayacağı, rüzgârsız, derin bir koytak gibi kalacağı anlaşılmıştı. Bezginin biriydi. Ne okumuş ne de ticarete kendisini gösterebilmişti, ne tuttuğunu koparabilmiş ne de attığı adım dağları titretmişti (s. 115).

Böylelikle Sehend, büyük erkek çocuk olmasına rağmen ailede beklenen tavırları sergilemeyen, zengin bir aile çocuğu olduğu hâlde ona sunulan imkanlardan yararlanamayan aciz bir tiptir. Ne tam hasta ne de tam sağlıklı olan Sehend, kahrını çekebilecek bir kadınla evlenmiştir:

Kupkuru denecek kadar zayıf, sarıya çalan esmer teni üzerinde gözleri çoktan kuytulara kaçmış, sağlıkla hastalık arasında daha çok hastalığa yakın görünen bir adamdı Sehend ve her an düşecek gibiydi. Ne tam hasta ne de tam sağlıklı olması Mirza Han'ı çileden çıkarırdı. Tam hasta olsaydı ondan ümit tümüyle kesilebilirdi, tam sağlıklı olsa beklentileri karşılaması istenebilirdi. Ama o, ikisinin arasında tekinsiz bir ürperti gibi asılı kalmış, hiçbirine tam ait olamadığı iki dünya arasında parçalanmış, dağılmıştı (s. 153).

Sehend ailesinin beklentilerini karşılamayan bir karakter olmasına rağmen, yine de ailede şefkatli ve iyi birisidir.

Mücellâ romanında, Mücellâ ve Fahir babalarını kaybetmiş bir ailenin çocuklarıdır. Babalarını kaybettikten sonra anneleri onlara daha sert ve katı davrandığından her ikisi de oldukça uysal ve mutedil mizaçlı çocuklardır. Romanda ilk olarak Fahir'den şu şekilde bahsedilmektedir:

Neyyire Hanım'ın ikliminde yetişen her şey gibi Fahir de mutedil mizaçlıydı. Gerçi erkek kısmından celâl beklerdi Neyyire Hanım fakat kaderin oyunu işte. Fahir'in görünürde aslanlar gibi delikanlı olduğuna kimse lâf edemese de davranışları, bakışları, sesi, hatta öfkesi; gürleyen yıldırımlar, sırt verip yaslanılacak yüce dağlardan çok sessiz sedasız akan cılız dereler gibiydi (s. 30).

Anlaşıldığı üzere Fahir, annesinin hâkimiyeti altında yetişmiş bir çocuktur. O, bir erkek olsa da annesinin beklediği davranışları sergilemeyen, hayatıyla ilgili kararları başkası tarafından alınan bir tiptir. Fahir, Keriman ile evlendikten sonra onun da ısrarı üzerine evden ayrılıp İstanbul'a gitmeye karar verir. Böylece annesinden sonra onun hayatıyla ilgili karar veren kişi eşi olmuştur. Fahir yürütemediği babasının terzi dükkânını satmayı düşünür. Böylelikle oradan kazandığı parayı da alarak annesi ve kız kardeşini de yalnız bırakıp İstanbul'a gider. İstanbul'da umduğunu bulamayan Fahir, bu defa Almanya'ya gitmeye karar verir. Bu süreç içerisinde annesine ve kız kardeşine az miktarda para göndermeye çalışır. Fahir'in bu davranışı sadece ailesini yalnız bıraktığından kaynaklanan vicdan azabını gidermek içindir. Ara sıra Trabzon'u ziyaret eden Fahir, en son annesi vefat edince buraya gelir. Fahir, annesi vefat ettikten bir süre sonra Mücellâ ile iletişime geçerek evi müteahhide vermek istediğini öne sürer; ancak Mücellâ buna izin vermez.

Fahir, ailede cesur olmayan, hayatıyla ilgili kararlara müdahale etmekten aciz, başkaları tarafından yönlendirilmeye müsait bir tiptir. O, ilk başta annesinin daha sonra ise eşinin hakimiyeti altındadır. Bu sebeple romanda kendi erkeklik tavrını net bir şekilde ortaya koyamamış, içedönük, bununla birlikte anne ve kız kardeşine önem vermeyen pasif karaktere sahip bir kişilik olarak sunulduğu söylenebilir.

Ailenin bir diğ er çocuğu olan M cell a ise ağabeyi gibi annesine karşı boyun eğen ve mutedil mizaçlı bir çocuktur. Annesi çocukluğundan beri ona baskılar uygulamıştır. Bu sebeple M cell a, onun için daha önce belirlenen sınırlar içerisinde ve dışardaki hayattan habersiz bir şekilde büyümüştür. O, annesinin tüm yasaklarına rağmen onu  zmemiş ve tüm buyurduklarına boyun eğmiştir:

Neyyire Hanım, misal, elinden gelse, M cell a'yı kalınca bir urganla şu karayemiş fidanının gövdesine bağlardı ama zaten M cell a kendisini adamaya yaratılıştan hazırđı. O, gönüllü teslim olanlar taifesinden, annesinin bir dediğini iki etmeyen, o bir isterse iki veren hayırlı evl tlar z mresindendi. O kadar yetindi ki kendine verilenlerle M cell a, kendisinden istenmeyenleri bile kendiliğinden çıkarıp verdi (s. 49).

Anlaşıldığı  zere M cell a, annesini hiç  zmeyen, onun yasaklarına ve katı baskılarına rağmen hiçbir şikayeti olmayan uslu bir kızıdır. M cell a, annesinin baskılarından dolayı eğitimine devam edememiş, el işleri öğrenerek başkalarına çeyiz işlemiştir. Ancak kendisi hiç evlenememiştir. M cell a ile yaklaşık aynı yaşta olan kuzeni evlenince M cell a, artık onun sırası geldiğini düşünerek heyecanlanır. Fakat kuzeni evlenip,  ocuk sahibi olur, hatta kızları bile evlenme çağına gelir ama M cell a evlenemez. Hal böyle iken artık kendisi için hazırladığı çeyizi kuzeninin kızları arasında paylaştırır. Bir süre sonra bir tanıdıkları vasıtasıyla annesini yalnız başına dışarı çıkmak için ikna eden M cell a, ilk defa karayemiş ağacının ötesine geçer, sinemaya gider ve tek başına gerçek hayatı tatmaya başlar. Bir süre sonra daha önce evlenmiş bir adamın ona talip olduğunu öğrendiğinde onu sert bir şekilde reddeder ve yalnız kalır. Bir gün  arşıdayken annesi kalp krizi geçirir ve M cell a, tamamen yalnızlığa mahk m olur.

M cell a, annesinin etkisi altında kalarak ona karşı olan davranışlarından kendisini sorumlu tutmaktadır. Buna göre bakkalın çırağı ona göz kırptığında kendisinin yanlış bir davranışının olup olmadığını sorgular:

Bunu genç kızlığın, sınırları annesi tarafından konulmuş ve karayemişin kökünden öteye geçmeyen mülkiyetine yönelik öyle bir saldırı bildi ki M cell a, o gece hiç olmadığı kadar erkenden yatağına girdiğinde tavuklar bile henüz uykuya varmamıştı. Yorganın altında bacaklarını karnına doğru çekerek bir yumak gibi kıvrıldığında, kendisini sorguladı. Bir türlü bitmedi bu sorgu. O mu yanlış bir adım atmıştı? Kendisini en fazla da kendi nezdinde aklamak için M cell a  yle çok çaba sarf etti ki saatlerce yatağında d nendi durdu (s. 66).

Böylece hayatı boyunca annesinin tesiri altında kalan Mücellâ her şeyden ve herkesten korkan bir kız haline gelir. O, büyüdüğünde ise kendi hayatını yaşayamaz ve daima başkalarının derdine ortak ve onlara yol gösteren olur. Yıllar önce herkes için “kızım” olan Mücellâ, artık “teyze”dir; ancak yine de kendi hayatını yaşayamamış ve daha doğrusu gerçek hayatın ne olduğunu anlayamamış bir kadın olarak hayatını idame ettirmiştir.

Genel olarak romanlardaki ailelerde yer alan çocuklar dikkate alındığında, bu çocukların masum ve aile bireyleriyle uyum sağlamış karakterler olduğu görülmektedir. Bunlar Habil, Yûsuf, Nur, İsmail, Zehra, Settarhan, Sehend ve Mücellâ karakterleridir. Bununla birlikte romanlarda ailede hırçın ve kıskanç çocuklara da yer verildiği de görülmektedir. Bunlar ise Kabil ve Yûsuf’un kardeşleridir. Mücellâ romanında ailenin bir diğer çocuğu olan Fahir ise ailede pasif bir rol oynamaktadır. O, annesi ve eşinin birlikte yapamayacağını gördüğünde kendi hayatını rahatça yaşamak için eşini de alıp başka bir şehre taşınır. Böylece ailede annesi ve kardeşi onun için önemli olmayan duyarsız bir çocuk karakterine sahip olduğu görülmektedir.

4.2.4. Ailede Büyükanne/Büyükbaba

Nazan Bekiroğlu’nun romanlarında yer alan aileler dikkate alındığında, *Nar Ağacı* romanı dışında diğer romanlarda büyükanne ve büyükbaba olarak aile büyüklerine rastlanılmamıştır. Bu sebeple “Ailede Büyükanne/Büyükbaba” başlığı altında sadece *Nar Ağacı* romanında yer alan Zehra’nın ailesi incelenmiştir.

Nar Ağacı romanında, ailede büyükanne ve büyükbaba olarak Hacıbey ve Büyükhanım vardır. Kızlarını doğum sırasında kaybeden anne baba, altı ay sonra damatlarını da kaybedip geriye kalan iki torunlarına kendi çocukları gibi bakmış, onlar anne baba eksikliğini hissetmesinler diye ellerinden geleni yapmışlardır. Romanda büyükbabaya göre büyükannenin duygu ve düşüncelerine daha fazla yer verildiği görülür. Büyükannenin ailede olup bitene hakim ve baskın bir karaktere sahip olması dikkat çekicidir. Öyle ki romanda Büyükhanım’dan “hükümet gibi bir kadın” olarak bahsedilir.

Büyükhanım aile içerisinde şefkatli, fedakâr, kendisinden çok eşi ve torunlarını düşünen, onların mutluluklarıyla sevinen, üzüntüleriyle üzülen bir kadındır: “Varlığını başkalarının varlığına bağlayalı beri Büyükhanım’ın ruhunda kendine ait kederin de neşenin de öyle ahım şahım bir yeri kalmamıştı. Varsa yoksa Zehra, İsmail, Hacıbey’di” (s.48). Böylece hayatını eşi ve torunlarına adanmış Büyükhanım, ailede önemli bir rol üstlenmiştir.

Son derece düzenli ve disiplinli olan Büyükhanım, “her şeyin mükemmeline karşı sevk-i tabii içinde akan ruhu ancak kusursuzluklar içinde dinlenebilirdi” (s.49). Bu sebeple kusursuz olan her şeyi torunları için ister ve onların rahat bir hayat sürmelerini diler. O, her ne kadar torunlarına eşit bir şekilde davransa da Zehra’nın kız çocuk olmasından dolayı ona karşı daha hassas bir tavır takınır. Öyle ki Zehra resim dersine başladığında, onun hocası Celil Hikmet Bey’le çok fazla yalnız kalmaması için sürekli farklı bahanelerle odaya girip etrafı kolaçan eder:

Gerçi dün gibi bugün de sebepli sebepsiz odaya girip çıkmıştı Büyükhanım. Celil Hikmet’in annesi Suat Hanımefendi’nin halini sormak -ne de olsa bu şehirde yabancıları-, şu narları Suat Hanımefendi’ye götürmesini rica etmek -narın tam zamanıydı-, perdeleri iyice açmak -ışığın içeri girmesi lâzım değil miydi- için. Odaya giremediği zamanlarda da varlığını duyurmuştu olur olmaz gürültülerle. İkide bir ya bir vazo devrilmiş ya kapılar açılıp kapanmıştı, “Ben buradayım, sakın kendinizi yalnız sanmayın!” kabilinden (s.77).

Büyükhanım ve Hacıbey, torunları için tüm zorlukları göze alan ve onların istikbalini düşünen ebeveynlerdir. Romanda Rus işgaline uğrayan Trabzon’dan muhacirliğe giden aileler arasında Hacıbey’in ailesi de yer alır. İlk olarak kocasının yanında evde kalıp ölmeye razı olan Büyükhanım, daha sonra Hacıbey’in Zehra için endişelendiğini ve onun başına kötü bir şeyin gelmesinden korktuğunu belirtmesi üzerine çareyi eşini evde bırakıp muhacirliğe gitmekte bulur. Böylelikle torunu Zehra, yardımcıları Yıldırım, Ermenilerin sürgün edilmesi kararından sonra Ermeni komşusu Siranuş Hanım’ın ona emanet ettiği kızı Anuş ve köpekleri Masal ile muhacirliğe çıkarlar. Bu kabileye romanın ilerleyen bölümlerinde tanıştıkları Remziye’nin oğlu Hasan da katılır. Küçük kafilesinin başına geçen Büyükhanım, bu yolculuk boyunca kendisinden başka herkesi düşünmektedir. Onun tek isteği, küçük kafilesini sağ salim İstanbul istikametine götürmektir: “Görel’e girdikleri anda Büyükhanım arabadakilere baktı. Ya Rabbi! Bunları nasıl koruyup kollayacak, menzil-i maksuda

ulaştıracaktı?” (s. 294) Büyükhanım bu yolculukta defalarca çaresiz kaldığını hisseder ancak küçük kafilesi için mücadele etmeye devam eder ve onların güçsüz düşmemesi için güçlü kalmaya zorlar kendini:

Büyükhanım kim bilir kaçınıcı kez batıya doğru ağır ağır yürüyen küçük kafilesine baktı. Kendisini bırakmaya, mücadeleden vazgeçmeye hakkı bile olmadığını anladı. Çaresizdi oysa. Herkes gibi o da ne yapacağını bilmiyordu ve yine herkes gibi o da iki günden bu yana ağzına tek lokma koyamamıştı yine de adım atmaktan vazgeçmedi. İyi biliyordu ki o sendelerse bu kafilenin tamamı düşerdi (s. 307).

Büyükhanım muhacirlik boyunca kafilesini düşünür. O, sanki tüm üyelerden sorumludur; oysa normalde sorumlu olduğu tek kişi torunu Zehra’dır. Ancak Büyükhanım kendisinden başka herkesi düşünen ve önemli sorumluluklar üstlenebilen bir kadındır. Bu sebeple küçük kafilesi için tüm zorluklara rağmen ayakta kalmaya çalışır:

Büyükhanım kendisini bıraksa muhacirlik yolunda düştüğü kuyulardan daha beterine düşecekti bu defa. Ama hayatta kalmak arzusu hiçbir şey dinlemiyordu, hem de kendisi için değil kafilesi için hayatta kalmak. Şuurunda bile olmadan şuurunda olduğu tek şey, içinde işleyen tek saat vardı. Zehra’yı sağ salim Trabzon’a geri götürmek, Hacıbey’e öyle demişti. Sonra Anuş, sonra Hasan hepsi için bir makama verilmiş sözleri vardı. Hatta Yıldırım bile Büyükhanım’dan sorulacaktı sanki (s. 384).

Büyükhanım ve kafilesi İstanbul’a vardıklarında iki yıl boyunca Büyükhanım’ın yeğeninin evinde kalırlar. Bu sırada Hacıbey’le telgraf yoluyla iletişim sağlarlar. İstanbul’a ilk gittiklerinde Büyükhanım oradaki bir hastaneye gidip dört yıl boyunca haber alamadığı torunu İsmail’in izini sürer. Ancak torunun cepheye gittikten bir sene sonra tifüsten hayatını kaybettiğini öğrenir.

İki yılın sonunda seferberlik biter; Büyükhanım ve kafilesi Trabzon’a dönerler. Büyükhanım, buna kendisi inanmasa da kendisinden sorumlu olan Zehra’yla birlikte kafilesinin diğer üyelerini de sağ salim eve getirmiştir: “Dönüp geriye baktı. Kendisine emanet edilenleri, yolda bahtına takılıp kalanları, Zehra’yı, Anuş’u, Hasan’ı, Yıldırım’ı hatta Masal’ı, kazalı belâlı olsa da sağ salim geri getirmeyi başarmıştı. Buna kendisi de inanmadı” (s. 495).

Nar Ağacı romanında, Hacıbey ve Büyükhanım'ın ailedeki rolleri dikkate alındığında, Büyükhanım'ın Hacıbey'e göre daha yapıcı bir role sahip olduğu görülmektedir. Ancak her ne kadar Büyükhanım kadar olmasa da Hacıbey'in de ailede etkili bir karakter olduğu söylenebilir. O, ciddi bir karaktere sahip olmakla birlikte, evdeki kararların alınma sürecinde danışılan ilk kişidir. Eğitimli bir büyükbaba olan Hacıbey, torunları için büyük bir bilgi ve tecrübe kaynağıdır. Bu ailede Hacıbey ve Büyükhanım'ın bir büyükbaba ve büyükanne olarak kendi sorumluluklarına ek annelik ve babalık sorumluluğunu da yerine getirdikleri görülmüştür. Onlar, torunları için ellerinden geldikçe ve şartlar izin verdikçe güvenli bir aile ortamı, eğitim fırsatı ve özgür bir hayat sunmaya çalışmışlardır. Ancak savaşın sebep olduğu bazı nedenlerden dolayı torunları bu fırsatlardan arada mahrum kalmışlardır.

4.3. Aile Bireyleri Arasındaki İlişkiler

4.3.1. Eşler Arasındaki İlişkiler

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarında kadın-erkek ilişkileri önemli bir tema olarak öne çıkmaktadır. Bu romanlarda kadın ve erkekler genellikle duygusal bir birliktelik içerisindeyler. Romanlardaki çiftlerin ilişkileri sadece aşka dayalı ilişkiler değildir, bu birlikteliklerde aynı zamanda eşlerin birbirlerine duydukları saygı da ön plandadır. Romanlarda bu saygı, eşlerin saygı da ön plandadır bey ve hanım olarak hitap etmeleri ya da kadının eşini çocuklarının isminden sonra "...nın babası" olarak hitap etmesi şeklinde gösterilmektedir.

Bekiroğlu'nun romanlarında eşler, daima birbirlerinin arkasında durmakta ve birbirlerini destekler nitelikte hareket etmektedirler. Genellikle ortaya çıkan sorunlarda birbiriyle el ele vererek sürekli bir çözüm arayışında oldukları ve ailenin sorunlardan en az etkilenmesi için çaba sarf ettikleri görülür. Dolayısıyla romanlarda eşler arası sorunların çok az olduğu görülmekle birlikte çiftler arasındaki aşk ve sevgi duyguları yüceltilmektedir.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında Âdem ile Havva'nın ilişkisi tam olarak bir ruhsal ve bedensel bütünleşmenin simgesidir. Daha Havva yaratılmadan önce Âdem'in Havva'nın ismi diline gelince, duyguları: "... kalbine bir sevinç, ayağına bir telaş takıldı." (s. 36) şeklinde

ifade edilir. Âdem Havva'nın ismini duyduktan sonra artık yalnızlığının ve eksik oluşunun farkına varır. Yine de tam olarak ne istediğini bilmesede içinde olan duyguları zümrüt kuşuyla paylaşır:

Elini göğsünün üzerine koydu.

Sanki, dedi, bak tam şuramda, sol yanımda, kalbimin altında bir yer eksik kalıyor. Sonra bu kadarla kalmıyor, o eksiklik bütün ruhuma doluyor. Ne yapsam eksilmiyor ne yapsam dolmuyor (s. 59).

Havva yaratıldıktan sonra ilk buluşma gerçekleşir. Âdem onu görünce nutku tutulur ve o zamana kadar öğrendiği kelimelerin tümünü birden unuttur. İlk buluşmada Havva ona tanıdık gelir ancak yine de Âdem onu çözmeye çalışır, çünkü daha önce hiç böyle bir şeyle karşılaşmamıştır. Havva adeta onun diğer yarısıdır ve onu tamamlamaktadır. Yazar Âdem'in bu hallerini şu cümlelerle okura aktarır: "Âdem, Havva'nın yüzüne bakmaktan bir an için vazgeçip de kendi yüzüne sinen tebessümü görebilseydi. O kadar tamamlanmıştı ki daha başlarken bitmiş gibiydi" (s. 61).

Havva'ya gelince o da Âdem'i keşfetmeye çalışır. Âdem gibi Havva da bir merak içerisindedir. Gördüğü şeye dokunmak, onu hissetmek ister, ancak ilk başta bunu yapmaktan çekinir. Sonra ise her şeyi göze alarak Âdem'e iki adım atar. Âdem'in sen kimsin sorusuna cevap veremez, çünkü daha bir adı yoktur. Bu yüzden Âdem'den ona isim vermesini ister. Böylece Havva, Havva olur:

Âdem'in ismini Yaratıcısı vermişti. Havva'yı Âdem adlandırdı. Havva'nın adı adına, ruhu ruhuna, varlığı varlığına katıldı. Bedeni? Zaten kaburgası kadar Âdem'e yakındı (s. 69).

Âdem ve Havva birbirini tanıdıkça o güne değin var olmayan aşk ortaya çıkar. Âdem ile Havva çift olurlar ve birlikte yeni şeyleri keşfetmeye koyulurlar. Ancak bu yeni şeyler arasında yasak ağacın meyvesi de yer alır. Meyve onlara cazip gelir. Cazip gelmesinin nedeni ise Âdem'e Havva şeklinde ve Havva'ya da Âdem'in şeklinde görülmesidir. Onlar birbirlerine karşı koyamadıklarından yasak meyveyi yiyip dünyaya indirilirler. Dünyaya indirilmeden önce beraber taşıyacakları aşkı da yanlarına alırlar. Böylece aşkın yarısı Âdem'de yarısı da Havva'da kalır. Birbirinden ayrı kalamayan çift, dünyada yıllar boyunca ayrı kalır. Çünkü ilk günahı birlikte işlemişlerdir. Onlar birbirinin suç ortağıdır, bu nedenle

birbirini suçlamamışlardır: “Suçu ne Âdem Havva’ya yükledi ne de Havva Âdem’ini itham etti” (s. 116).

Yıllar boyunca ayrı kalan Âdem ile Havva, sonunda kavuşurlar. Bir süre sonra ise ilk çocukları dünyaya gelir. Hamilelik ve doğum süreci içerisinde Âdem hep Havva ile ilgilenir ve anneliğin nasıl bir şey olduğunu Havva sayesinde öğrenir. Çocukları doğduktan sonra Havva Âdem’e kendi adıyla değil de “Yâ Kabil’in ve Habil’in babası” şeklinde hitap eder.

Eserde Âdem ile Havva’nın bir anne ve baba olarak çocuklarına karşı olan tutumlarına ve bu doğrultuda birlikte alacakları herhangi bir karara yer verilmemiştir, ancak romanın ilerleyen bölümlerinde Havva’nın Âdem’e anlattığı rüyalara dikkat çekilmektedir. Havva rüyalarını Âdem’e anlatarak onu gelecekte olacıklardan bir nevi haberdar eder. Âdem önlem almaya çalışır ancak başaramaz, böylece ilk anne ve baba ilk evlat acısını da yaşamış olur. Bu kaybı ise Havva hayat arkadaşının yüz ifadesinden anlar: “Havva? Olup biteni Âdem’in yüzüne bakınca anladı” (s. 354).

Yûsuf ile Züleyha romanında, Yûsuf ve Züleyha arasındaki ilişki eserin ana konusunu oluşturmaktadır. Bu romanda, *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanında da olduğu gibi eşler birbirini tanımadan önce karşı taraf hakkında bilgi sahibidirler. *Lâ Sonsuzluk Hecesi*’nde Âdem’e eş yaratılmadan önce onunla ilgili bilgi verilir. *Yûsuf ile Züleyha* romanında ise bu durum tekrarlanır; öyle ki Züleyha, evleneceği kişiyi ilk kez rüyasında görür. Burada yazar, her iki romanında da aralarında derin hisler olan çiftlerin duygularını, ilk buluşmada olmasa bile zamanla, aralarındaki tanışıklığın farkına varmış bir şekilde gösterir.

Züleyha, Yûsuf ile tanışmadan önce onu rüyasında görür. Rüyasında bile bu tanışıklığa şaşırarak Züleyha’nın Yûsuf’a karşı olan duyguları, onu tamamlayan bir kişi olduğu şeklinde ifade edilir:

Hissetti: Uzak bir hatıradan kalbine, kalbinden bütün vücuduna ve ruhuna dolan bir tamamlanma. Bütün boşlukları doldurarak yatağına akan bir su. Bir yarımın, bir bütünü oldurmak üzere bulduğu öbür yarımı (s. 61).

Böylelikle Züleyha onu tamamlayan ve boşluklarını dolduran kişiyi rüyasında görür. Ancak ilk olarak evlendiği Potifar’da o boşluğu dolduracak duygu yoktur.

Potifar, Mısır'ın en güzel kadını eş olarak seçtiği için, Mısır'ın en güzel kölesinin de onda olması gerektiğini düşünerek Yûsuf'u saraya getirir. İlk başta Yûsuf'un da daha yaşlı küçük olduğu için Züleyha ile aralarındaki ilişki aşka dayalı bir ilişki değildir. Züleyha, “kendi içinde mevcut çocuğun masumluluğuyla” Yûsuf'a yaklaşır. Ancak aradan yıllar geçince Yûsuf genç bir adam, Züleyha ise olgun bir kadın olur. O, yıllar boyunca içindeki boşluğun tamamlayıcısı, rüyasında gördüğü kişinin Yûsuf olduğunu hatırlar. Züleyha'nın Yûsuf'u fark etmesi romanda, “bir kadınla bir erkeğin birbirine irtibatlanmasında, yalnız başına kalan o basamakta hatırladı” (s. 73) şeklinde ifade edilir.

Yûsuf ile Züleyha'nın ilişkisinde ilk olarak Züleyha aşkının farkına varır. Ancak bu yeterli değildir, Yûsuf'un da onu fark etmesi gerekir. Bu yüzden Züleyha bu ilişkinin başlatıcısı olarak, Yûsuf'un onu görmesi, duygularını anlaması için elinden geleni yapar. Yûsuf ise daha zamanının gelmediğini, zaten Züleyha'nın başka biriyle evli olduğunu da göz önünde bulundurarak bu ilgiye hiç karşılık vermez. Züleyha, Potifar ile olan ilişkisinde onu aldatır. Çünkü karşısında Yûsuf gibi birisi olan Züleyha ona karşı olan duygularıyla başedemez. Bu durumda yenik düşen Züleyha, ondan intikam almak üzere Yûsuf'a zorla onunla birlikte olmak istedi diye ithamda bulunur. Halbuki “Züleyha ne kadar ateşse, Yûsuf o kadar iffetti” (s. 101). Bu durumun gerçek olmadığını anlayan Potifar, eşinin adının kötü çıkmasından ise bir köleyi hapse atmayı tercih eder. Böylelikle daha aralarında hiçbir şey olmayan Yûsuf ile Züleyha uzun yıllar birbirini görmezler. Züleyha, sevdiği kişinin yanında değil de zindanda olmasından acı çeker. Bu acı hem yine yarım kalmasından hem de sevdiği ve onu tamamlayan kişiyi suçsuz yere suçlu göstermesinden dolayıdır.

Yûsuf uzun yıllar zindanda kalır. Bu süreç içerisinde Yûsuf'undan ayrı kalan Züleyha, onun hasretinden eski güzelliğini kaybeder, aynı zamanda artık yaşlanmıştır. Eşi Potifar'ı da kaybettikten sonra kendisiyle yalnız kalıp düşünme fırsatı bulur. Bu sırada Yûsuf'un ona Tanrı'yla ilgili söylediklerini hatırlar ve onun Rabbine iman eder. Züleyha, belki bir gün Yûsuf'la yolları kesişir diye Tanrı'ya güzelliğinin geri verilmesi için dua eder. Ancak güzelliğini sureti olarak istemesinden dolayı duası kabul edilmez. Böylece Züleyha'nın âşık olduğu kişiye varmaması ve de duasının kabul edilmemesi, durumu onun için zorlaştırır. Bu durumda Züleyha'nın arzuları şu şekilde ifade edilir:

Bütün istediği Züleyha'nın, kendisine Yûsuf 'tan haber getirecek birisiyle karşılaşma, onun soluk alıp verdiği havayı içine çekmek, onun adımlarını ya da gözlerini iz düşürdükleri yerden toplamaktı. Züleyha böyle var oluyordu. Yittiğini zannediordu da zahirini görenle Züleyha böyle büyüyordu (s. 145).

Züleyha Yûsuf'un aşkına muhtaç bir vaziyette iken, Yûsuf'a rüya yorumlama ilmi verilir. İlk olarak kendi rüyasını tekrar gördükten sonra onu yorumlaması üzerine, rüyasında bu defa Züleyha'yı fark eden Yûsuf, Züleyha'ya karşı ilgisinin başladığını anlar:

Başlangıcı ve bitişi olmayan ışığın, Rabbin acıma ve bağışlama adının, içini yıkayarak Züleyha'dan kendisine yansıdığını. Kendisini Rabbe götüren yolda bütün evrenin özetinin Züleyha'da çıkartıldığını. Onu ezelden bu yana sevdiğini, ama bu muhabbeti biliş zamanının nihayet geldiğini anladı. Yûsuf Züleyha'yı hatırladı (s. 156).

Firavn, Yûsuf ile Züleyha'yı karşı karşıya getirir. Böylece Züleyha'dan onlara söylemek istediği bir şeyi olup olmadığını sorar. Züleyha Firavn'a bakar. O anda ise Yûsuf ilk defa başını kaldırıp Züleyha'yı, onun kaderinde yazılmış kadını görür ve ona âşık olur. İçinden Züleyha'nın suçunu itiraf ederek temize çıkması, bu yükten kurtulması ve böylece ona karşı adım atabilmek için sınavını geçebilmesi için dua eder. O anda Züleyha Yûsuf'un suçsuz ve masum olduğunu, onu isteyenin kendisi olduğunu itiraf eder. Böylece Yûsuf'un ona karşı aşkı tamamlanır. Firavn, ilk olarak Yûsuf'u Mısır'ın azizi olarak ilan eder, sonra da onları evlendirir. Evlendikleri gecenin sabahında Yûsuf, Züleyha'ya hayatına geldiği için bir gazel okuyarak duygularını ifade eder: “benim ömrüm merhaba, ben, Yûsuf, sınanmış bir kalbin sahibiyim, şöyle buyur, bu kalp senin efendi, boynumdaki künyede hâlâ vafim yazılı: Züleyha'ya köleyim” (s. 181). Böylelikle Yûsuf, hem Züleyha'yı onun bunca sene hapiste olmasına sebep olduğu için affeder, hem de ona âşık olup Mısır azizi olmasına rağmen kendini hala onun kölesiymiş gibi görür. Züleyha, yıllarca içinde beslediği aşka varınca Tanrı'ya şükreder ve artık güzel yüzden fazla kalbinde Tanrı sevgisinin daimi olmasına dua eder. Böylece onun saf duasına karşılık olarak güzelliği ona geri verilir ve Züleyha Yûsuf'un gerçekleşen rüyasını tamamlar. Romanda Züleyha, ilk olarak kimi sevdiğini anlamak yerine sadece sevmiş, daha sonra aşkı bilmiştir. İlkinde Yûsuf'u sevip ikinci defa onda “tecellâ eden nuru sevdiğini fark et”miştir. Yûsuf ise ilk olarak aşkının kaynağını fark edip daha sonra Züleyha'ya âşık olmuştur.

İsimle Ateş Arasında romanında başkahramanın aşk hikâyesi anlatılmaya çalışılır. Numan, daha önce evli ve hatta bu evlilikten bir kızı olan bir adamdır. Kendisi de yeniçeri olan Numan, başka bir yeniçerinin esamesini satın alınca onun tüm varlıklarına ve hayatına sahip olur. Mansur'un dükkânında ilk defa onun eşi ile karşılaşan Numan, Nihâde'nin isteği üzerine onunla ortak çalışmaya başlar; ancak çok sürmeden Nihâde'ye âşık olur. Romanın başlarında aşkının farkına varan Numan, kendi ailesi ve aşkının arasında kaldığını şu şekilde ifade eder: “Dünyanın bütün dengesi ve o dengenin içindeki düzeni bozuldu. Ben altında kaldım. Her şeyin, bir şeyle bir şey arasında durduğu daha baştan uyarılmış bu hikâyede çok şeyle bir şeyin arasında kaldım” (s. 23).

Romanda Numan'ın ismi bile verilmeyen eşi ile arasındaki ilişkiye fazla değinilmese de yine de Numan'ın eşine karşı duyduğu duygulardan yola çıkarak bu çiftin birbirini anlayamayan, dolayısıyla da doğru iletişim kuramayan bir çift oldukları sonucuna varılır. Numan ve eşinin iletişimsizliği ve Numan'ın bu durumdan eşini sorumlu tutması sonucu ailenin geleceğini etkileyen kararlar alınmasına sebep olur. Böylece Numan, âşık olduğu kadın ile evlenmek ister ve bu konuyu eşile paylaşır; ancak bu durumu ifade etmek istediğinde eşinden utanır: “Halimin diliyle, aşkımla, utancım, halimle, vebalimle, hakkımla, ruhsatımla, ne'm varsa onunla anlattım. Ter içinde kalmıştım” (s. 31). Böylelikle Numan, eşine ihanet etmeden başka bir kadına âşık olduğunu ona anlatır. Bu durumda eşinden yeniden evlenmek için izin alan Numan, Nur'un annesinin boşanma teklifiyle karşılaşır ve sonuç olarak ortak bir karar alan bu çift ayrılmaya karar verirler.

Numan, Nihâde'yi daha çok tanıdıktan sonra aslında kendisinin o zamana kadar hiç âşık olmadığını anlar, bunu Numan'ın, “Onunla yorumladım ondan evvel yaşadığım her şeyi. Onsuz bir geçmişim sanki hiç yoktu” (s. 29) cümlesinden anlamak mümkündür. Böylece Numan'ın Nihâde'yle olan ilişkisi ve ona karşı olan duyguları, onun için bir yenilik taşır. Daha önce âşık olmayan Numan, Nihâde'de en çok işiyle ilgili bilgi sahibi ve aynı zamanda çalışan bir kadın olması yönünü sever ve romanda bunu defalarca belirtir:

Koku, sayısız ihtimal arasında gerçekleşmesi için kim bilir kaç şifrenin üst üste gelmesi gereken bir sırdı. Bir yanı baharat bilgisi gerektiriyorsa bir yanı da derin bir çiçek bilgisi gerektiriyordu her şey gibi çiçeklerin sırrını da Nihâde'den öğrendim. Sonra onun bin bir türlü bitki ve koku bilgisi içinde hayatı kolaylaştırışını, her derde derman oluşunu. Hem

tabibim hem efsuncum oluşunu. Ben erik yüklü ağaçta ancak üç meyvenin resmini seçebilirken onun keskin bakışını, her otu her çiçeği tanıyışını. Mahirdi maharetini biliyordu. Bilgisini sevdim (s. 75).

Anlaşıldığı üzere Numan, eşini bilgili bir kadın olmasından ve bunun sonucunda kendisinin de eşi sayesinde yeni şeyler öğrenmesinden dolayı sever. Aynı zamanda Nihâde'nin bunun farkında olarak özgüvenli bir kadın olduğu için ona âşık olmuştur. Bir süre sonra Numan, Nihâde'den kendisine aşkın isimleriyle defterler doldurmasını ve filbahri buhuru yapmasını ister; bunları istemesinin sebebi Nihâde'nin de aşkından emin olmaktır. Numan kendisi de bu sürede Nihâde için dört defter doldurur: “İçimden geçen tarihçenin sevkiyle ve aşkı aşıkâr kılan kelâmın hevesiyle. Geçen zaman zarfında. Nihâde için dört defter doldurdum. Hiçbir tarihçinin yazmaya kalkışamayacağı ayrıntılı bir tarihçeydi bu” (s. 130). Numan bu defterlerde Nihâde'de sevdiği tüm özellikleri sıralar ve ona karşı olan duygularını ifade eder. Bunlarla birlikte Nur'dan uzun bir süre ayrı kalınca Numan, Nihâde'den ona bir çocuk vermesini ister; ancak Nihâde Numan'ın bu isteğini sebebini de belirtmeden reddeder:

Nihâde, dedim. Beni baba kıl yeniden, annesi olacağın çocuğa baba kıl beni. Göster ne olur, O'nun en çok sende tecelli eden Hay adını, yaratıcılığını. Seni benden üstün kılan yanını. Seni tanrı kılan yanını. Esirge dedim Nihâde, sonra, bağışla beni.

(...) Nihâde beni onda, onu bende yaşatacak bir hayata evet demiyordu. Neden diye sordum. Nedeni yoktu. Susuyordu (s. 135).

Numan, zamanla Nihâde'ye olan ilgisinin tek taraflı olduğunun farkına varır. Nihâde Numan'ın verdiği defterleri okumasına izin vermez aynı zamanda onun baba olma isteğini de reddetmiştir. Nihâde bu ilişkide duygularını ifade etmeyen ya da edemeyen karanlık kişiliğe sahip bir kadındır:

En acısı da şu oluyordu ki, ondaki karanlık gibi bende ki bulanığın da adını bir kez koyunca ve dönüp geriye bakınca. Merdiveni olmayan kuyulara aslında çok önceden düşmüş olduğumu görüyordum. Bunu en çok da, okumayı her istediğimde onun benden esirgediği defter aklıma geldikçe görüyordum. Ve bu, artık bulanmaktan çok suyun mahiyetinin bozulması oluyordu (s. 186-187).

Böylece Nihâde'nin karanlığı ve duygularını ifade edemeyişi, Numan'ı tek taraflı bir ilişki yaşadığına inandırır. Numan zamanla aşkının heyecanlı döneminden geçince gerçekleri açık

bir gözle görür. Ona göre, “bütün yaşanmışlığına rağmen yaşanmışlığı inkâr edilmiş bir aşk oldu bu. Aşkın lügatlerinde böyle bir aşkın adı yoktu” (s. 189). Böylelikle Numan Nihâde’ye karşı olan aşkının da zamanla azaldığını hisseder ve aşkın devletler gibi bir ömrü olduğunu ifade eder: “Belli ki aşkların da devletler gibi ömrü vardı. Doğuyor, büyüyor ve ölüyordu. Ama aşklar ölüyordu da âşıklar sağ kalıyordu” (s. 190). Aralarındaki ilişkinin aşka dayalı bir ilişki olmadığını bir türlü kabul edemeyen Numan, son çare olarak Nihâde’den kendisi için doldurduğu defterleri ve yaptığı filbahri buhurunu göstermesini ister; ancak aldığı cevap hayırdır. Çünkü Nihâde’ye göre aralarındaki ilişki ve ona karşı olan duyguları bir deftere dayalı olmamalıdır:

Filbahri buhuru. Bana dair isimler ki defterler dolusu. Adı koyulmuş ne varsa bana göstereyim istedim. Hayır, dedi o zaman. Israrla, inatla, kendisine duyduğu inançla ve en korkutucu olanı, sükûnetle: Bana, defterlerim olmadan da inanmadığın sürece hayır! Ve üzerimize bir defterin gölgesinin düştüğü bundan sonraki her zaman: Hayır! (s. 216)

Artık sabrı tükenen Numan, gidip defterleri kendisi bulup okumak ister; ancak defterler Nihâde’ye verdiği ilk günkü gibi bembeyaz ve boştur. Bu durumda ilişkilerine karşı tamamen ümidini kaybeden Numan, kendisinin Nihâde için doldurduğu defterleri ateşe atıp yakar. Ancak yine de Nihâde’nin en azından buna bir tepki vermesini beklerken Nihâde yine susar: “Nihâde bütün bunlar olurken. Kıpırdamaksızın bana bakıyordu. Ne olurdu bir şey söyleseydi. Ben defterlerimi ateşe verirken yapma dese idi. Demedi” (s. 220). Numan’ın defterleri yaktığını görünce Nihâde hiçbir tepki vermeden ve bir şey söylemeden onu bir daha dönmek üzere terk eder. Böylece Numan’ın kurduğu ikinci aile de dağılır ve yalnız başına kalır. Bu aralarda kızının hasta olduğunun haberini alınca çocuğunu görmek için eve giden Numan, eski eşiyle karşılaşır. Nur’un annesi Numan’ın onları terk edip üç yıl boyunca yalnız bırakmasına rağmen ona hiçbir kin beslememektedir: “O gece defalarca Nur’un annesini gördüm, birkaç kırık kelâm, konuştum onunla. Yüzünde bana dair ne bir kırgınlık ne bir öfke. Hayatı çoktan aşmışların sırrında. Cennet hâlâ onun ayaklarının altındaydı” (s. 246). O gecedan sonra kızını da kaybeden Numan, artık eski karısıyla da bir bağı kalmaz. Böylece yalnız başına kalan Numan, ailesinde ve evliliklerinde yanlış kararlar alarak mutlu bir aile kurmakta hep başarısız olmuştur. Numan ilk evliliğinde eşiyle olan ilişkisinde onu

başarısızlığının sorumlusu olarak görür. İkinci evliliğinde ise seçtiği kişinin evliliğe uygun olup olmadığından emin olmadan evlenir ve tek taraflı bir aşk yaşar.

Nar Ağacı romanında, ilk olarak Hacıbey ve Büyükhanım'ın ilişkisi dikkat çekmektedir. Hacıbey ve Büyükhanım'ın saygı ve sevgiye dayanan bir ilişkisi vardır. Onlar birbirinin arkasında duran, birbirinden kuvvet alan ve önemli durumlarda kafa kafaya verip birlikte ortak bir kararla hareket eden bir çifttir. Aile içerisindeki sorumlulukları paylaşan bu çiftin birbirine isimleriyle değil de “bey” ve “hanım” olarak hitap etmeleri aralarında olan saygıdan kaynaklanır. Ancak Hacıbey heyecanlandığında eşine ismiyle hitap eder.

Romanda Hacıbey kendisi kalıp, Büyükhanım'ın ve diğerlerinin muhacirliğe gitmeleri gerektiğini söylediğinde Büyükhanım ona tepki gösterir. Eşini evde ölüme bırakmak istemeyen Büyükhanım, eşiyile beraber ölmeye bile razı olacak kadar onu çok sevmektedir:

“Biz de kalalım. Sana ne olursa bize de aynı olsun. Ne olacaksa birlikte olsun. Öleceksek de birlikte ölelim. Ölürüm de gitmem.”

Hacıbey, “Ölmeye razıyım ben Sabire” dedi.

Yılların müderrisi ancak çok öfkelenildiğinde, çok heyecanlandığında kırk yıllık karısına adıyla seslenirdi. Şimdi de Büyükhanım'a adıyla, demek ki bütün muhabbeti ve öfkesiyle sesleniyordu (s. 283).

Hacıbey, eşini ve torunu Zehra'yı düşündüğü ve kendisinin de takma bacakla muhacirliğe çıkamayacağını bildiği için ölümü göze alıp evde kalır. Onun isteği, eşinin ve torununun sağ kalmasıdır. Bu sebeple zor olsa da Büyükhanım'ı sonunda ikna eder.

Muhacirlik boyunca aklı Hacıbey'de kalan Büyükhanım, istikamete varır varmaz onunla telgraf yoluyla iletişime geçer ve ancak onun sıhhatte olduğu haberini alınca içi rahatlar. Birbirini çok seven ve torunlarını korumak için ayrı kalmak zorunda kalan bu çift, iki yıl boyunca birbirini göremez. Büyükhanım'ın tek isteği eşini tekrar görmektir. Böylece iki yıl bu hasretle geçer. İki yılın sonunda eve döndüklerinde Büyükhanım ve Hacıbey kavuşurlar. Her ne kadar bu süreç içerisinde Hacıbey yaşlanmış olsa da varlığı Büyükhanım için yeterlidir:

Sadece taşlığın üzerinde Hacıbey'in aksak adımlarının sesini işitebilseydi. Ya rabbi, sadece onun takma bacağıının sesini. İşitti.

Hacıbey yine sundurmanın üzerinde, kırık bir hasır iskemleye oturmuş, bekliyordu. Onları görünce yerinden kalktı, merdivenleri inmeye çalıştı. Bu ihtiyar, bu eksik beden iyice kurumuş, küçülmüş, kısalmış, bir daha eksik kalmıştı sanki. Olsun! Vardı ya. Şu hacim onun, şu şekil oydu ya. Bundan büyük Tanrı armağanı olamazdı. Büyükhaniim elindeki kirli bohçayı bir tarafa fırlattı. Kırık basamakların üzerinde Hacıbey'in önce ellerine sarıldı sonra ayaklarının üzerine, takma bacağıının dibine yığıldı (s. 493).

Romanın bir diğer çifti Mirza Han ve Hengâme'dir. Romanda bu çiftin aralarındaki ilişkiye her ne kadar değinilmese de yine de onların genel karakteri dikkatte alındığında bu ilişkiyi çözmek zor olmasa gerektir. Mirza Han daha önce de bahsedildiği üzere otoriter bir aile reisidir. Ailede eşine danışmadan kararlar alan ve karar aldıktan sonra haber veren bir karakterdir. Hengâme ise bu duruma alışmış ve halinden memnun bir kadındır. O, eşine ve diğer aile bireylerine yemek yaparak sevgisini gösterir:

Hengâme Hanım, karpuz kabuğu, ceviz, gül yaprağı, kavun, çilek, ahududu, erik, dut hatta zeytin; evde, bahçede, tarlada, ağaçta ne varsa hepsinden murabba yapabilirdi ve yazın hazırlanan murabba kış boyunca çayın yanında ikram edilirdi. Ama Mira Han çayı beklemez murabbayı daha sofrada yerd (s. 332).

Mirza Han özellikle eşinin yaptığı reçelleri çok sever. Öyle ki romanda ağzında reçel varken konuştuğunda, cümlelerin çoğu reçelin tadı arasında kaybolur. Böylece bu çiftin birbirine karşı olan duyguları ilk olarak Hengâme'nin yemek ve reçelle sevgisini göstermesi ve Mirza Han'ın da bu sevgiye cevap olarak yemek ve reçelleri ilgiyle yiyerek karşılık vermesi şeklinde görülür.

Eserde Mirza Han'ın yeğeni Azam, Piruz ile kaçtığıında, Mirza Han çok öfkelenir. Bu durum onun eve kapanıp etrafın kınamasından dışarı çıkmamasına kadar ilerler. Bu durumda Hengâme, eşinin arkasında durarak ona hak verir ve eşinin üzgün olmasına dayanamaz. Bu sebeple oğluna bir mektup yazdırır ve onun Mirza Han için bir şeyler yapmasını ister: “Baban kendisini eve kapadı, hiçbir yere çıkmaz oldu. A oğul, hiç babanı düşünmez misin sen? Bizim bile kadın halimizle başımız öne eğilmişken koca Mirza Han ne yapsın?” (s. 357) Hengâme, sitem dolu bu mektupta oğlundan ailelerine sürülen bu lekeyi temizlemesini ister. Böylece eşi eski haline dönecek ve Hengâme tekrar onu yaslanabilecek bir dağ gibi görecektir.

Anlaşıldığı üzere Mirza Han ve Hengâme'nin ilişkisinde Mirza Han, sevgisini rahat rahat gösteremeyen otoriter bir eştir. Hengâme ise farklı şekillerle eşine sevgisini gösteren ve onun üzüntüsüne dahi dayanamayan, üzüldüğünde onu eski haline getirmek için hemen bir çözüm bulan bir eştir.

Mücellâ romanında, Neyyire Hanım'ın eşi Tevfik efendi yıllar önce ölmüştür. Bu sebeple romanda ona yer verilmediği gibi Neyyire Hanım'la olan ilişkisine de yer verilmemiştir.

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki eşler arasındaki ilişkiler dikkate alındığında, bu ilişkilerin genel olarak saygı ve sevgiye dayalı birliktelikler olduğu görülmektedir. Bu sebeple *İsimle Ateş Arasında* romanındaki eşlerarası ilişkiler dışında, yazarın diğer romanlarındaki eşlerin ilişkilerinin uyumlu ilişkiler olduğu anlaşılmaktadır. Yazarın *İsimle Ateş Arasında* romanında iki ailenin yer aldığı belirtildi. Numan'ın ilk eşiyle olan ilişkisi çatışmalı bir ilişki olduğu ve son olarak boşanmayla son bulduğu bir ilişkidir. Numan'ın Nihâde ile olan ilişkisinde ise sevgi gösteren taraf hep Numan olmuştur. Kısaca bu ilişkide tek taraflı bir aşk söz konusu olmuştur ve bunun sonu ise ilk birliktelikte olduğu gibi ayrılık olmuştur.

4.3.2. Ebeveyn-Çocuk İlişkileri

Daha önce çocukların ebeveynlerinden gördükleri eğitim ve davranışların onların ilerde kişiliklerinin şekillenmesinde ne kadar önem taşıdığından bahsedilmişti. Bu bölümde Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki ebeveynlerin çocuklarına karşı nasıl davranışlar sergilediği ve bunun romanlardaki çocuklar üzerinde nasıl etkiler bıraktığı hakkında bilgi verilecektir.

Bekiroğlu'nun romanlarında ebeveyn-çocuk ilişkileri de önemli konulardan biridir. Bu eserlerde ebeveynler bazen muhafazakar bir şekilde davranarak, çocuklarını koruduklarını sanıp tüm hayatını etkileyen kısıtlamalar getirir, bazen ise çocuklarının kararlarına saygı duyarak onları özgür bırakıp kendi kararlarını kendilerinin almalarına izin

verirler. Her iki durumda da çocuklar bir şekilde etkilenir ve bu muamelelerden kaynaklı olan farklı davranışlar sergilerler.

Romanlarda her ne kadar ebeveynlerin çocuklarına karşı olan tutumları onların davranışlarında etkili olsa da bazen çocukların kendi aralarında olan kıskançlık duyguları da aileyi etkileyen davranış biçimlerine dönüşebilmektedir, ki romanlarda bu durumda ebeveynlerin çocuklarını uyarıp onlara öğüt vermekten başka yapabilecek şeyleri yoktur.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında Âdem ile Havva'nın ikizleri doğduğunda onlarda müthiş bir duygu uyanır. Bu duygu annelik ve babalık duygusudur. Bu ilk ebeveyn, daha önce bilmedikleri ve şahit olmadıkları hisleri ilk defa yaşarlar. Onlar için her iki çocuğu da aynıdır ve asla birini diğerine üstün kılmazlar. Ancak çocukların birisi kıskançlık duygusuna kapılınca ve kardeşine kin beslemeye başlayınca ebeveynler onları uyarmaya çalışır. Eserde Âdem, Kabil'in davranışlarından ve sözlerinden kardeşine karşı öfkeli olduğunu fark eder. Ancak buna anlam veremez. Yazar bu durumu şöyle aktarır: “Taş, Âdem’e hiç ummadığı bir yerden geldi. Oysa Âdem, iki oğlunun da üzerine böyle eşit bir muhabbet bıraktıkça bu eşitlik bozulmaz zannederdi” (s. 245). Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi eserde ebeveynler çocuklarına eşit bir şekilde davrandıkları için onların aralarının bozulmayacağını zannederler.

Yazar bir annenin çocuğunu kaybetme acısını romana aktaramadığını belirterek, romanın ilerleyen bölümlerinde sadece Âdem ile çocukları arasında olan ilişkiye yer verir.

Âdem her ne kadar çocuklarına eşit davransa da Kabil bunun farkına varmaz. O babasının ona duyduğu sevgi kadar babasına sevgi duymaz. Bu durum “(...) buğulu bir üzüm salkımını asma yaprağının çukurunda babasına uzatırken iri, mor bir taneyi de kendi ağzına attı” (s. 252) gibi ifadelerden anlaşılır. Oysa Habil için anne ve babası o kadar değerlidir ki adak taşına onları koyar. O anda ise duygularını babasına şöyle ifade eder: “Sevdiğim ne varsa, sevebileceğim ne varsa hepsini koydum. Seni koydum ey baba, içim yandı. Annemi koydum, içim daha çok yandı (...) veremeyeceğim ne varsa teker teker değil hepsini birden koydum” (s. 294).

Âdem, çocuklarının yüz ifadelerinden aralarının kötü olduğunu fark eder. Bu durumun sebebi olan Kabil'e gider ve onu uyarır. Ancak Kabil her defasında babasına saygısızlık ederek yine de ikna olmaz:

Kabil ikna olacak gibi değildi. Baba dedi. Demekten çok diklendi. Sesine bir zorbalık eklenmişti, ve ilk kez baba sözcüğünün ne sonuna ne başına iyeliği eklememişti. (...) Sen, dedi, sen derken yüzüne kan hücum etti, sen her gece, uğrunda bir cennet feda ettiğin, dünyalar güzeli Havva'nın koynunda uyuyorsun. Sonra tutup bana nefsin vaazını veriyorsun. Yapma! Bana söylevler verip durma! Boşuna tüketme nefesini. Parlak sözlerini onlara inanacak uydum akıllara sakla (s. 272).

Kabil'in bu sözlerinden sonra babası onu ikaz eder. Ona kırıldığı için daima oğul sözcüğünden sonra getirdiği sahiplik ekini artık kullanmaz, böylece aralarına mesafe girer. Âdem'in oğluna sorduğu kime benzedin sorusuna ise Kabil, "Gör kendini, fazla uzaklara gitme, o zaman benim kime benzediğimi bileceksin. Hepimizin babası atası sen değil misin? Oğullarda babaların sırrı vardır. İkimiz aynı dağız aslında. Yalnızca, ben çöktüm sen yükseldin. Sen örttün ben gösterdim" (s. 275) şeklinde yanıt verir. Âdem'e göre ise bunlar doğrudur. Oğlundan yayılan kötülüğe, yasak ağacının meyvesini yiyerek kendisi yol açmıştır. Buna sebep olduğu için de kendini suçlamaktadır.

Bir süre sonra Kabil uzun zamandır planladığı şeyi gerçekleştirir ve kardeşini babasının uyarılarına rağmen öldürür. Onu öldürdükten sonra babasının yanına gidip anlatmaya çalışır ancak babası artık onun yüzüne bakmak istemez ve ondan yüz çevirir. Çünkü "oğulcuğum" dediği oğlu, artık kardeşinin katili olmuştur.

Yûsuf ile Züleyha romanında, ebeveyn-çocuk ilişkisi daha çok baba ile çocuklar arasında geçer. Romanda anne karakterine çok az bir şekilde yer verildiği için babanın çocuklarıyla olan ilişkisi daha belirgin hale gelir.

Eserde, ebeveyn-çocuk ilişkisi Hz. Yakub ve çocukları arasında görülür. Yakub, çocuklarıyla çok yakından ilgilenen bir babadır. Çocuklar ise annelerinden çok babalarıyla daha rahat iletişim kurarlar; öyle ki, Yûsuf daha küçükken gördüğü rüyadan sonra ilk babasını çağırır ve onun kucağında sakinleşir. Böylece ebeveyn olarak Yakub çocuğuna güven veren bir baba olarak dikkat çeker. Bu durumda Yûsuf için babasının onda nasıl bir

imaj yarattığı, “Yakub güçlü bir çınar. Kalın ve kocaman koruyucu dalları, serinletici yaprakları var” cümlesinden anlaşılır.

Yûsuf, emin veren kollarında iken babasına rüyasını anlatır. Babası ise ona peygamberlik muştusunun verildiğini anlar, ancak bundan kimseye bahsetmemesi gerektiğini belirtir. Yakub’un bu davranışı çocuklarının arasının bozulmaması içindir. O çocuklarına hep eşit davranmaya çalışır. Ancak Yûsuf’u farklı bir şekilde sever. Romanda bu sevgi, “Yûsuf’u bir babanın evladına duyduğu muhabbetle değil, ilâhi nurun cezbeseine kapılmış bir peygamberin sevdiği gibi” (s. 31) şeklinde ifade edilmiştir. Dolayısıyla Yûsuf ile babasının ilişkisi bir baba-evlat ilişkisinden daha fazlasıdır.

Yakub, her ne kadar içinde Yûsuf’a farklı bir sevgi beslese de diğer oğulları da onun için önemlidir. Böylece, “Yûsuf’u korumak kadar on oğlumu da korumak niyetindeydim” cümlesinden de anlaşıldığı üzere baba şefkatini onlar için de gösterir. Yakub onları şeytanın vesveselerine uymamaları gerektiği konusunda uyarır. Ayrıca bir öngörü ile çocuklarının ilerde ne yapacağını tahmin ettiği için suçlamasının onlara değil de içlerine giren şeytana olduğunu açıklar: “Şeytanın nefsinizi ele geçirdiği zaman, ki öyle erkensiniz, öyle tecrübesiz öyle mukavemetsizsiniz, şeytan sizi ele geçirdiği zamana dair itham ettiğim siz, siz değilsiniz” (s. 32). Ancak Yakub’un oğulları, bu nasihati anlamazlar ve babalarının Yûsuf’a olan ilgisinden rahatsız olmaya başlarlar.

Yakub’un oğulları, Yûsuf’u gezdirmek için babalarından izin alırlar. Ancak onların almaya çalıştıkları izin zorla alınan bir izindir. Romanda oğulların baba şefkati ve merhametine karşı küstahça davrandıkları ifade edilir: “İzin ama senin bize vereceğin değil, bizim alacağımız izin. Çünkü sen birsin, biz onuz. Sen babaysan biz oğuluz. Çünkü hepimizin bedeninde ve yüreğinde senin olduğun güçlü varlık uyanıyor şimdiden. Çünkü biz hepimiz şimdiden bir erkeğiz” (s. 36). Yusuf’un kardeşleri böylece babalarından zorla izin alırlar. Yakub, eğer izin vermezse onlara güvenmediklerini düşünecekleri için, onları da kırmamak adına izin verir. Ancak sonuçta korktuğu başına gelir ve onlar dönerken tek tek çocuklarını saydığına Yûsuf eksiktir. Çocuklar babalarına yalan söyleyerek onu kurdun yediğini ve geriye bir tek gömleğinin kaldığını belirtirler. Yakub bu acıya dayanamaz ve görme duyusunu kaybedene kadar ağlar. Burada kırsal bir alanda yaşayan ve ataerkil bir aile yapısını

oluşturan babanın çocuğunu kaybettiğini düşünerek duygusunu akıttığı göz yaşlarıyla göstermesi dikkat çeken bir konudur. Çünkü ataerkil yapıda erkek, evin reisi olduğu için hep güçlü ve buna benzer duygularını göstermeyen bir tiptir. Ancak evlat acısı o kadar derindir ki Yakub da buna aldırış etmeden yıllarca ağlar ama bu “görülen rüyanın çıkacağına inanarak” bir ağlamadır.

Yûsuf’un anne babasından ayrılması üzerinden yıllar geçer. O, Mısır azizi olduktan sonra babasına mektup yazmak ister ancak daha zamanı gelmediği için, mektup her defasında silinir. Kıtık dönemi gelince Yûsuf ondan tahıl almaya gelen kardeşlerini hemen tanır. Onlara babaları hakkında soru sorar, artık gözü görmediğini anlayınca hemen gömleğini onlara verip babalarının gözlerine sürmelerini ister. Yûsuf, babasının onu ne kadar sevdiğini bildiği için onun kokusunun babasının gözünü açmaya yeter olduğunu düşünür ve böyle de olur. Yıllarca vicdan azabı çeken Yehuda, Yûsuf’un kanlı gömleğini babasına verdiği için bu gömleği de kendisi ona götürüp bir nevi af dilemek ister. Yûsuf’un kokusunu duyan Yakub, adeta güçlenir; bu durum, “Yakub yine eski dağdı” cümlesiyle ifade edilir. Böylece Yakub, hiç zaman kaybetmeden oğluna kavuşmak ister. Yûsuf, anne ve babasını sarayın kapısında karşılar ve babasına olan saygısını onu kendi koltuğuna oturtarak gösterir.

İsimle Ateş Arasında romanında Nur, ailenin tek çocuğudur. Eserde Nur’un annesiyle olan ilişkisine yer verilmemiştir ancak babasıyla olan ilişkisi dikkat çekmektedir. Nur, babası için âdeta bir ışık kaynağıdır. “O, annesinin bedeninde korunağı olan karanlıktan çıkıp da ışığa kavuşunca” (s. 33) Numan ona Nur ismini verir.

Numan, Nur’u bir yanıyla kendisi olduğu için bir de annesinin karnındayken cennette olduğu ve cennet koktuğu için sever. Kızının masumluğundan dolayı üzerine titreyen Numan, çocuğuna bir şey olacak diye sürekli bir korku taşır. Ancak ilk başta ona en büyük zararın kendisi tarafından geleceğinin farkında değildir. Numan kızına karşı olan korku duygusunu şu şekilde ifade eder:

Cennetten gelen bu yüze tutkum, korkuyla beslenirdi. Nur için her şeyden korkardım. Bir gün. Bir ormanda kendi kaderiyle karşı karşıya geldiği anda duyduğu dehşete benzer bir dehşet duyacağı korkusuyla titredim onun üzerine. Cennetin imlâsı belki de bu yüzden cinnete benzerdi (s. 33)

Nur, Numan için Yûsuf kadar güzel ve masumdur. Bu sebeple Numan onun yanında kendisini bir peygamber olan Yakup kadar günahsız hisseder. Böylece Nur'un kendisini günahlardan arındırdığını düşünür.

Numan ile eşi boşanma kararını alınca, Numan'ın baştan beri korktuğu şey gerçekleşir. Nur, anne babasının kararını duyunca “yüzünde bütün çocukların korkularıyla aynı adı taşıyan korku” ile karşılık verir. Ancak onun tepkisi anne ve özellikle de babasını aldıkları kararlarından vazgeçiremez. Numan, kızının geleceğini etkileyen kararıyla onda derin ve kalıcı izler bırakır.

Kızını ve eşini terk eden Numan, kısa bir süre sonra özler ancak bu özlemi gidermek için hiçbir adım atmaz. Numan, Nihâde'ye aşkını ispat etmek için defterler doldurunca kızı Nur için bir şey yapmaz: “Ve Nur'u, özlemekten başka bir sözcükle özlediğimi, çok özlediğimi. Hiç yazamadım” (s. 133). Numan'ın Nihâde ile evli olduğu süreç içerisinde kızına özlem duyar; bu hissi gidermek için de kızının yanına gitmek yerine eşinin onu tekrar baba kılmasını ister.

Nihâde'nin Numan'ı terk etmesinden sonra Numan, bir gece rüyasında kızını görür. Bu rüyada ikisi de mutludur. Numan, rüyada yaşananlara dair bilgiye sahip olarak geri dönmek ister; ancak dönemez. Rüyasının tabirini risalelerde bulamayan Numan, gördüğü simsiyah dumanın ve ağzından dökülen azı dişinin ne anlama geldiğinin farkındadır. Bu rüyada bir baba olarak çocuğuna bir şey olacağı bilgisi içine doğar ve düşündüğü gerçekleşir. Nur, anne babasının ayrılmasından etkilenir ve hasta olur. Babası, Nur'u o halde görünce bundan kendini sorumlu tutar:

Onu, yedi yaşında ormanda kaybolan ve bir daha asla bulunamayan bir çocuğun kaderiyle karşı karşıya kaldığı ve biliş sınırında bir anda büyüyerek gerçeği kavradığı anın cinnetine kendi ellerimle terk etmişim. Bunun dayanması yoktu (s. 245).

Böylece Numan ve eşinin boşanma kararı ve Numan'ın üç yıl boyunca kızını görmemesi onun romanın başında belirttiği korkusunun gerçekleşmesine sebep olur. Nur ailesinde yaşananlardan o kadar etkilenir ki kalbi dayanamaz ve hayatını kaybeder. Kızının ölüm anlarını Numan, şöyle anlatır:

Hekimin söylediğine bakılırsa bir sabah vardı, küçük kalbi fırtınalara dayanmayan bir çocukla ölümün arasında.

Sabah oldu, vakitler, ezanlar, niyetler gelip geçti üzerimden. Sabahın hükmü herkese geçmese ne olurdu? Sabah olmasa ne olurdu?

Sabah oldu Nur yoktu.

Sabah oldu Nur yoktu.

Sabah oldu Nur yoktu (s. 246).

Nar Ağacı romanında ebeveyn ve çocuk ilişkileri romanda bulunan iki ailede de dikkat çekmektedir. Her iki ailede de bu ilişki, çocukların geleceğini etkileyecek biçimde kurgulanmıştır.

Romanda yazarın anneannesi olarak tanıttığı Zehra'nın ailesinde ebeveyn olarak anne-baba yerine büyükanne ve büyükbaba yer almaktadır. Zehra ve ağabeyi İsmail, anne ve babalarını kaybettiklerinden beri Hacıbey ve Büyükhanım'ın yanında büyümüş, hayatlarına devam etmişlerdir. Büyükhanım ve Hacıbey ise kızı ve damadını kaybettikten sonra hayattan tam kopacakken torunlarını yetiştirme telâşıyla hayata bağlanmışlardır. Zehra ve İsmail onlar için âdeta yaşama sebebi haline gelmişler. Bu sebeple Hacıbey ve Büyükhanım torunlarının bir eksiklik hissetmemesi için ellerinden geleni yapmışlar ancak Zehra ve İsmail'in bir tarafı hep eksik kalmıştır.

Büyükhanım ve Hacıbey, torunlarını şımartarak büyütmüşlerdir. Ailede onların her isteği yerine getirilmiştir. Öyle ki Zehra ve İsmail, eve köpek getirdiklerinde Büyükhanım ilk başta kabul etmese de eşinin onayını da alınca buna izin verir:

“Ben namazlı niyazlı kadını. Bu kelbi evimde istemem. Melâike girmez sonra evime.” (...) Yine de gülümsedi İsmail. Zehra göz kırptı. Tamamdı.

“Tamam. Eve girmesin. Arka bahçe ona yeter.”

“Ya sabır” çekti Büyükhanım. Hiç olmazsa eve girmesini engellemiş, sözünü geçirmişti! Hacıbey'in bıyık altından güldüğünü görmese bu kadarına da razı gelmezdi (s. 56).

Bu durumda Büyükhanım'ın onların isteğini reddetmesinin sebebi ilk olarak kendi inancı, daha sonra ise torunlarını fazla şımartmamaya çalışmak, onların her isteğini hemen kabul

etmemektir. Torunlarının isteğini bir şartla kabul eden Büyükhanım, Zehra başını omuzuna yasladığında, onu şımartmamak adına torununa sarılmamak için kendini zor tutar. Ancak Zehra hem şımarık hem de özgürlüğüne düşkün bir kızdır. Bu sebeple bir tanıdıklarının evinde kalmak istediğinde izin almadan kalacağını haber verir. Bu durum az da olsa Büyükhanım'ı rahatsız eder:

“Ben bu gece burada kalacağım.”

“Kal” dedi Büyükhanım.

Kalabilirdi elbet, burası yabancı evi değildi, gözü arkada kalmazdı. Ama ne olur şu kız bir kerecik de “Kalacağım” değil “Kalabilir miyim?” deseydi (s. 85).

Zehra'da olduğu gibi özgürlük duygusu ailenin diğer çocuğu İsmail'de de görülmektedir. İsmail, daha önce alınan bir karar üzerine Hacıbey ve Büyükhanım'a cepheye gitmek istediğini söyler. Hacıbey ve Büyükhanım, torunlarının başına bir şey gelir diye bu karara karşı çıkarlar. Onlar daha önce evlatlarını kaybettikleri için her ne kadar buna karşı çıksalar da İsmail kararını çoktan vermiştir. O, bu kararı daha çok haber vermek için ebeveynleriyle paylaşır; ancak yine de saygılı bir evlat gibi davranıp onlardan izin alır: “On sekiz yaşımı doldurdum, gönüllü yazılabilirim. Ben de gideceğim.’ Biraz durdu, ‘İzin verirseniz. Tabur iki gün sonra hareket ediyor.’” (s. 196) Böylece Hacıbey ve Büyükhanım razı olmasa bile İsmail ailede özgürce karar alabilen bir evlattır. Bu durum ise ebeveynlerinden kaynaklanır. Çünkü Hacıbey ve Büyükhanım torunlarını mümkün olduğunca özgür bırakan ebeveynlerdir.

İsmail cepheye gittikten sonra ilk başlarda ailesine mektuplar yazar ancak mektuplar bir süre sonra kesilir. Böylece ebeveynleri dört yıl boyunca İsmail'den haber alamazlar. Bu sırada seferberlik ilan edilir. Bu defa Hacıbey ve Büyükhanım'ın tek endişesi geriye kalan torunları Zehra'dır. İkisi de Zehra'ya kötü bir şey olacağından korkarlar. Bu sebeple Hacıbey Büyükhanım'dan Zehra'yı da alıp muhacirliğe gitmesini ister. Muhacirlik boyunca Büyükhanım'ın aklı fikri Zehra'da kalır. Yolculuk boyunca torununu koruyup kollayan, hastalandığında onu iyileştirmek için elinden geleni yapan Büyükhanım, torunuyla ilgilenmekten kendisini bile unutacak hale gelir:

Büyükhanım iç gömleğiyle kalan Zehra'ya baktı içi kaynayarak. “Senin etin temiz” derdi her zaman torununa, “Yaran hemen iyileşiyor.” Oysa o etin temizliği çoktan iflâs etmiş, Zehra'nın ayağı gibi kolunda, bacağında, sırtında açılan yaralar da bir türlü kapanmamıştı. Büyükhanım, Zehra'yı gördüğü kadar kendi yüzünü, kendi bedenini de görebilseydi kendi yaralarının da kapanmadığını fark edecekti (s. 315).

Muhacirliğin tüm zorluklarını aştıktan sonra Büyükhanım ve küçük kafilesi İstanbul'a gider. Orada rahat bir nefes alan Büyükhanım, bu defa aklı dört yıl haber alamadığı torununda kalır. Böylece son gönderdiği son kartpostalından yattığı hastaneyi bulup haber almak ister. Ancak Büyükhanım alacağı cevaptan korktuğu için kararsız kalır: “Gitmek mi kalmak mı daha zor?” diye geçirdi içinden Büyükhanım. Gitse bir türlü gitmese bir türlü” (s. 387). Anlaşıldığı üzere Büyükhanım bir yandan torunundan bir haber almak istemekte; ancak başka bir kaybı kaldıramayacağı için torununun ölüm haberini de almak istememektedir. Sonunda hastaneye giden Büyükhanım'ın korktuğu başına gelir, torununun öldüğünü duyunca orada yığılıp kalır.

İsmail, yaşadığı müddetçe ebeveynlerine karşı hem saygılı hem de sevgi dolu davranmıştır. O, ebeveynleri karışmadan özgürce karar alabilen bir evlat olmasına rağmen, her zaman onlara danışmayı ihmal etmemiştir. Ancak cepheye gitme konusunda son derece kararlı olan İsmail, her ne kadar ebeveynleri razı olmasa da, geri kalan hayatını etkileyen kararının peşinden gidecektir.

Büyükhanım, seferberlik bitince eve döndüğünde Zehra'ya görücü geleceğini öğrenir. O, torununun bir yuva kurmasından oldukça mutlu olur. Ancak torununa söylemeden bu konuyu Hacıbey'le de paylaşır. Hacıbey ise bu haberi aldığına mutlu olur. Ona göre, “Zehra eğer ‘Evet’ derse, onun da rızası vardı[r]” (s. 53). Böylelikle Zehra'ya kendi eşini kendi seçme hakkı tanınır. Bu durumda dedesi ve anneannesine oldukça düşkün olan Zehra, bunca yıl hayatlarını iki torununa adanmış ebeveynlerini -eşinin başka bir şehre gitme isteğini de reddederek- terk etmez ve hayatının sonuna kadar onları yalnız bırakmaz.

Romanın diğer ailesi olan Settarhan'ın ailesinde Settarhan'ın annesinden çok babasıyla olan ilişkisi dikkat çekmektedir. Daha önce de belirtildiği üzere Mirza Han son derece otoriter bir babadır. O, büyük oğlunda bulamadığını küçük oğlunda yakalar. Bu sebeple tüm işlerini küçük oğluna yaptırmakla birlikte mağazalarının yönetimini de

Settarhan’a devreder. Ona göre, “mağazalarını herkes çekip çeviremezdi bunu ancak Settarhan yapabilirdi.” (s. 116)

Mirza Han adeta Settarhan’da kendi gençliğini görür. Bu sebeple de ona diğer çocuklarından farklı davranır. O, oğlunu yeni bir iş için başka bir şehre uğurlarken, onu atı üzerinde görünce gururlanır; ancak ona bir şey olmasından korktuğundan gururunu bastırır:

Settarhan’a baktı Mirza Han; Serbülend’in üzerinde, yedeğindeki iki atla birlikte alnını rüzgâra vermiş, başlığını hafifçe geri yatırmış, gençliğinin zirvesindeydi. İçi gururla doldu Mirza Han’ın. Bu dirençli, adam, bu ateş parçası, bu yaman delikanlı onun kanından, canından, soyundan, suyundandı. “Oğulların sırrı babalarında saklı”; yani kendi eseri, bir zamanlar olduğu kendisiydi. Bastırdı kalbinde doğan gururu, Allah onu evlatlarıyla imtihan edenlerden etmesindi. Hem evlâdıyla gururlanmak makbul bir şey değildi (s. 160).

Mirza Han, oğlunu böyle görünce elini okşamak ister ancak kolay kolay sevgisini gösteremediğinden bu fikrinden vazgeçer:

Yine de kervan yola dizilmeden Serbülend’e yaklaştı, koşumlarından tuttu. Başını oğluna doğru kaldırdı, hayır duasını esirgemedi. Onun, dizginleri tutan sol elini, o esmer, ince, kemikli eli okşamak istedi ama kendisine yakıştıramadı (s. 160).

Ailede Settarhan’la ilgili kararları babası Mirza Han vermektedir. Böylece onun kiminle evleneceğine de Mirza Han karar verir. O, oğlu ile yalnız kaldığında onunla samimi bir iletişim kurmak için oğlunu “Settar” diye çağırır. “Ne zaman oğluna ‘Settar’ dese ardından bir samimiyet, bir güzellik gelirdi. Böylesi nadir zamanlarda iki samimi erkek olmasalar da aralarındaki mesafe bir nebze azalır, uzaklar Mirza Han’ın izin verdiği kadar daralırdı” (s. 223).

Mirza Han, Settarhan’ın Azam’la evleneceğini belirttiğinde Settarhan bu karara çok sevinir. Ancak Azam başka birisine âşık olduğundan bu sevinç fazla sürmez. Mirza Han, yeğeni Azam’ın başka birisiyle kaçtığını öğrenince oğluna onları öldürmesini emreder. Ancak Settarhan, bir karıncayı bile incitemediğinden bunu yapamayacağını babasına belirtir. Mirza Han ise bu durumda bu işin ondan başka kimsenin yapamayacağını söyleyerek aileye sürülen lekeyi temizlemesini ister. Settarhan, babasının sözünü geri çeviremeyeceği için aynı zamanda böyle bir şey yapamayacağından çözümünü ülkeyi terk etmekte bulur. Settarhan, babasının baskılarından ve de onun sürekli oğlunun haberi olmadan hayatıyla aldığı

kararlardan sıkılmıştır. Böylece başka bir ülkede evlenerek yeni bir hayat kurar. Babasının otoriter kişiliğine rağmen onu özleyen ve mektup yazan Settarhan, hiçbir zaman bu mektupların cevabını alamaz.

Mücellâ romanında ailede ebeveyn-çocuk ilişkiler son derece önemli bir husustur. Mücellâ'nın ailesinde baba yıllar önce öldüğünden ötürü ebeveyn- çocuk ilişkisi anne üzerinden sağlanmaktadır. Neyyire Hanım hayatta çocuklarını tek başına büyütmeye zorluğunu düşünerek onlara karşı sert bir davranış ve farklı kısıtlamalar uygulamıştır. Çocuklar ise bu davranışa seslerini çıkarmayıp annelerine tâbi olmuşlardır.

Neyyire Hanım, oğlu Fahir'in hayatına karışan bir annedir. Ancak oğlu evlendiğinde eşi buna izin vermez. Fahir ise eşi ve annesinin arasında kaldığından evden ayrılmayı düşünür. Bu karar ailede annenin baskısından kaynaklıdır ve Fahir'in geleceğini etkileyen kararlar almasına sebep olmuştur. İlk altı ay oğlundan haber alamayan Neyyire Hanım, bunun sebebinin kendisi olduğunun farkına bile varmaz. Aynı zamanda oğlunun bu davranışından üzüldüğüne küsmez. Halbuki Fahir, annesinin baskılarından dolayı kaçmıştır ve onu yalnız bıraktığı için vicdan azabını dindirmek için ona para göndermektedir: "Annesi ile karısı arasında açılan uçurumda boğulmaktan son anda kurtulan Fahir, bu kaçışın vicdan azabını, iki kuruş bile olsa eve gönderdiği para ile giderebileceğini arkadan gelen altı ay içinde öğrendi" (s. 35).

Fahir gittikten sonra Neyyire Hanım baskılarını Mücellâ'ya uygular. Kızını sıkı sıkı tembihleyen anne, kızının beşinci sınıftan sonra okula gitmesine gerek duymayarak onun eğitimine oracıkta nokta koyar. Mücellâ ile yaşıt olan kızlar Akşam Sanat okullarına giderken, annesi öyle ortamların kızı için uygun olmadığını ve oradaki kızların akıllarının başka şeylerde olduğunu düşünerek, kızına el işlerini kendisi öğretmeye karar verir. Bununla birlikte kızının başına kötü bir şey gelme olasılığına karşın onunla ilişkisinde belli sınırlar çizen Neyyire Hanım, ona göz dağı vermeye çalışır: "“Bak bu karayemiş ağacının ötesinde, sokakta kötü adamlar vardır. Küçük kızları kaçırmaz, türlü türlü fenalık yaparlar”" (s. 48). Mücellâ, annesinin bahsettiği fenalıkların tam olarak ne olduğunu bilmese de onun bu sözleri Mücellâ'yı belirlenen sınırdan dışına çıkmanın kötü sonuçlar getirebileceğinin farkına vardırı. Böylece Neyyire Hanım, kızını koruma amacıyla böyle davransa da bunun ileride onun

kişiliğini ve onunla birlikte tüm hayatına etki edeceğinin ayrımında değildir. Annesinin katı ahlak kurallarıyla birlikte Mücellâ, her şey ve herkesten korkan, cesur davranışlar sergilemeyen ve özgüvensiz biri haline gelir ki bunun tek sebebi annesidir. Romanın başlarında Mücellâ'nın özgüvensiz biri olduğu ağabeyinden gelen mektubu okurken ki ses tonuna da yansır:

(...) Neyyire Hanım'ın karşısında okumaya çalışırken, Mücellâ daha dün bitirme sınavlarında dökmediği kadar ter döktü. Sesi titredi, harfler gözünün önünde birbirine karıştı, o kadar heyecanlandı, o kadar heceledi, kekeledi ki: “Bırak” dedi Neyyire Hanım her zamanki gibi. “Bırak! Beşi bitirdin ama bir türlü okumayı sökemedin!” (s. 23)

Anlaşıldığı üzere Neyyire Hanım, kızını teşvik etmek yerine onu hep küçümsemiş ve bu durum Mücellâ'nın kendine güvenmeyen bir kişiliğe sahip olmasına sebep olmuştur. Neyyire Hanım zamanla kızının yaşının ilerlediğini fark edince bir tanıdıkları vasıtasıyla kızını biraz özgür bırakır. Onun yasakları bir anda anlamını yitirir ancak bu Mücellâ'nın hayatını değiştirmez:

Bunca yıl neredeyse fark etmeden adım adım hayattan çekilen Mücellâ son bir dönme çabasıyla şimdiye kadar boş kalan yerlerini doldurmaya, eksik kalanları tamamlamaya, gençliğini yakalamaya kalkışmış olsa bile, bu kapının bir yandan da yaşlılığa açılmış olması, ona artık kendi hayatını eline almışlara mahsus bir özgüvenle karayemişin ötesine geçme cesaretini de verdi (s. 201).

Bunun üzerine Neyyire Hanım da artık kısıtlamaya gerek kalmadığını anlamıştır. Kızı hakkında dedikodu çıkacak yaşı nerdeyse geçtiğinin farkına varan Neyyire Hanım, bunun kendinin ihtiyarlaştığından değil de kızının yaşlanmasından kaynaklı olduğunu kısa bir zaman içerisinde anlar. Annesi vefat ettikten sonra ise artık yalnız kalmış Mücellâ, kendisi için değil de bunca yıl annesi için yaşadığı ve onun baskılarından dolayı tüm hayatının etkilendiğinin farkına varır.

Anlaşıldığı üzere Bekiroğlu'nun romanlarında yer alan ailelerde, ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkisi onların hayatını etkilemektedir. Özellikle bu tür ilişkileri *İsimle Ateş Arasında*, *Nar Ağacı* ve *Mücellâ* romanlarında yer alan ailelerde görmek mümkündür. İlk olarak *İsimle Ateş Arasında* romanında Nur'un babasıyla olan ilişkisi dikkat çekmektedir. Romanda Numan'ın evi terk etmesi üzerine kızı bu durumdan etkilenir ve hasta olup ölür.

Nar Ağacı romanında, Settarhan babasının emirleri ve Azam'ı öldürme isteğini yerine getiremeyince aileyi terk etmeye mecbur kalır. *Mücellâ* romanında ise Mücellâ annesinin baskılarında dolaylı hayatı etkilenir. Bunun üzerine sonsuza kadar yalnız kalır ve bir aile kuramaz.

4.3.3. Kardeşler Arası İlişkiler

Bir ailede kardeşler arası ilişkiler, ailenin ileride nasıl bir konumda olacağını etkilediği için önemli bir husustur. Nazan Bekiroğlu'nun bazı romanlarında bu konu dikkate alınmıştır. Bu romanlarda kimi kardeşler birbirini destekleyerek ailenin, ideal aile tipi yolunda ilerlemesine yardımcı olur, kimi kapıldığı kıskançlık krizlerine yenik düşerek bu yolu zorlaştırıp, kardeşine kin ve öfke besler. Kimi ise tamamen kendi hayatına yoğunlaştığı için bir kardeşinin olduğunun farkına bile varmaz.

Lâ Sonsuzluk Hecesi romanında yazar bilinen bir kardeş ilişkisini işler. Bu romanda Kabil, eş karın kardeşi olan Sidre'ye âşık olur. Ancak Sidre'nin Habil ile evlenmesi kararlaştınca Kabil bunu bahane edip kardeşi olan Habil'e öfkelenir. Dolayısıyla ondan çabucak kurtulmak ister. Yazar, Kabil'in Habil'e karşı olan düşüncelerini, "Bu dünya hem kardeşini hem kendisini içine almaya yetmeyecekti. Birisi gitmeliydi. Giden Habil olsundu, Kabil'e dünya yeterdi" (s. 297) şeklinde verir.

Habil kardeşinin içinde neler geçtiğini bilmek istemez, ancak gözlerindeki alevi görünce ne olup bittiğini anlar. Kardeşi istemese de Kabil içindeki öfkeyi kusar ve onu öldürmek için sebeplerini şu şekilde sıralar:

Bu dünya ikimize birden dar. Başka türlü sönmeyecek bu ateş, bu su durulmayacak. Senin varlığından kaynaklanan dayanılmaz acım ancak senin yokluğunla sağılır. Her şeye razıyım. Her şeye katlanırım. Gereklik yetmez, gelecek zamanın kesinliğinde göstermeli şimdi, ben seni öldüreceğim. Çünkü sonsuza dek borçlusun bana, ödeyeceksin (s. 299).

Habil, bu sözlere karşı hiç öfkelenmeden kardeşinin öfkesini yatıştırmaya çalışır. Ona karşı bir kötülük etmediğini, ettiyse de bunu bilerek yapmadığını öne sürüp gönlünü almaya uğraşır. Kardeşine onların kardeş olduklarını hatırlatır:

Dedi ki, ben sana kardeşim, demiştim. Seninle bu sözcükte kavilleşmişim. Dünya yerinden oynasa, gökler yarılrsa, kızılca kıyamet kopsa hep kardeşin kalırım zannetmişim. Çünkü vicdanında yer talep etmişim. Bütün derdimi seninle dertleşmişim. Beni sana emanet etmişim. Şartı, kuralı, zamanı, vadesi, gerekçesi yoktu bu emanetin. Bir hükme bağlı değildi. O kadar ki ben sana ihanet etsem, sen emanete ihanet etmezsin zannetmişim. Sana öyle güvenmişim. Emanete ihanet mi edeceksin? (s. 301)

Ancak tüm bunlara rağmen Kabil hiç oralı olmaz, kardeşinin sevgisini görmez. Ona karşı duyduğu tek duygu öfkedir ve bu duyguya yenik düşer, ona karşı savunmasız olan Habil'i öldürür ve ilk kardeş katili olarak tarihe geçer.

Kabil, kardeşini öldürdükten sonra hayallere dalar. Hayalinde çocukluk günlerini görür, Kabil ile Habil değil, o zamanlarda sadece kardeşlerdir ikisi. Aralarında hiçbir düşmanlığın olmadığı günleri hatırlar. Kendine gelince artık iş işten geçmiş ve kardeşinin cesedi tam karşısındadır. Kabil, kardeşini nasıl gömeceğini öğreten kargaya bakar: “Gömecek bir kardeşi yoktu onun, o bile kardeşini öldürmemişti” (s. 343).

Kabil'in kardeşini toprağa gömdükten sonraki halleri ise romanda şu şekilde aktarılır:

Bu yüzü dünya gözüyle bir daha göremeyeceğini anladığı o anda, hayatın ve ölümün vâhidesiyle iç içe geçmiş bir Habil güzelliğine karşı yakıcı bir hasret hissetti. Ölümü ânında, diriminde olmadığı kadar güzelleşmiş bir şeyi kaybettiğini, ama kaybettiği şeyin özleminin onu hiç terk etmeyeceğini de bildi.

Ondan kurtulmak için onu yok ettiği anda bitimsiz bir hasretin de içine devrildi (s. 345)

Yûsuf ile Züleyha romanında, Yûsuf'un bir öz kardeşi ve on kadar da babaları bir anneleri ayrı kardeşleri vardır. Yûsuf kendince ağabeyleriyle aralarının iyi olduğunu düşünür, ancak durum böyle değildir. Yusuf'un ağabeyleri babalarının ona daha fazla ilgi gösterdiğini düşünerek Yûsuf'u kıskanırlar ve derhal bir çare bulup ondan kurtulmak isterler. Bu duygu Yûsuf'un babasına anlattığı rüyayı duyunca daha da baskın hale gelir. Ağabeylerin rüyayı duyduktan sonraki halleri ise romanda şöyle ifade edilir:

En büyüğünden en küçüğüne kadar hepsinin taşıdığı neticede bir çocuk kalbi, hepsi de Yakub'un muhabbetine Yûsuf kadar muhtaç ve hepsinin muhabbet makamından istediği tek şey adalet! (...) Hepsinin kalbinde bir ürperti. Bir sarsıntı on yüreğin her birinde (s. 34).

Yûsuf'un ağabeyleri onun rüyasıyla ilgili yalan söylediğini, böylece babasının ilgisini daha fazla kazanacağını düşünürler. Dolayısıyla onlara göre Yûsuf, fark edilmek için böyle bir yalan söyler. Buna göre her biri farklı bir şekilde duygusunu gösterir: “kimi çok öfkeli, gözü dönmüş kimi, kimi daha temkinli, mutedil kimi” (s. 35). Böylece hep beraber Yûsuf ile ilgili ortak karara varınca planlarını uygulamaya başlarlar. Yûsuf'u kıra götüren ağabeyleri ondan nasıl kurtulacaklarını düşünürken Yûsuf, böyle bir histen habersiz eğlenip oyun oynar. Daha önce de belirtildiği gibi Yûsuf, kardeşlerine karşı şefkatlidir ve onları sever bundan dolayı onların Yûsuf'a zarar vereceklerini aklından bile geçirmez. Kırdan oynarken ağabeyleriyle sürekli iletişim kurarak onlarla hoş vakit geçirdiğini göstermek ister ancak ağabeyleri Yûsuf'un her soru sorduğunda ona ters cevap verirler ve böylece Yûsuf yavaş yavaş onların aklından ne geçtiğini anlamış olur.

Yûsuf'un ağabeyleri onu kıskandıkları için kuyuya atarlar ve babalarına kurdun onu yediğini söylerler. Bir gün sonra onu merak edip yoklamaya gelirler. Orada kervancıların Yûsuf'u kuyudan çıkardıklarını görünce, kardeşlerinin kendilerinin kölesi olduğunu ifade ederler. Burada tekrar Yûsuf'a karşı olan öfkelerinin bitmemiş olduğu konusu dikkat çeker. Böylece hem ondan kurtulmak ve intikam almak hem de bir şey kazanmak adına kardeşlerini köle olarak kervancılara satarlar.

Aradan yıllar geçer ve kardeşler büyür. Yıllar sonra Yûsuf ve ağabeyleri karşılaşır. Bu karşılaşmada ağabeyleri onu tanıyamazlar; ancak Yûsuf, ilk gördüğü anda onları tanır ve onlara Yûsuf ve kardeşlerine neler yaptıklarını sorar. Bu soruyu duyan ağabeyleri onun Yûsuf olduğunu anlarlar. Pişman oldukları her hallerinden belli olan kardeşlere karşı Yûsuf, bağışlayıcı bir kardeş gibi davranır:

Yûsuf ağabeylerinin kalbinde uyanan acının sesini duydu. Şeytan artık aralarında yoktu. Kalbinde kardeş sevgisinin ışığı bütün acıların hatırasına üstündü. O bir nebiydi. Affediciydi. Öyle ki onları, affettiğini onlara bile hissettirmeden affetti (s. 201).

Nar Ağacı romanında, iki ailede de bulunan kardeşler arası ilişkiler olumlu yöndedir. Bu romanda kardeşler birbiriyle iyi bir iletişim sağlamakla birlikte birbirini severler.

Zehra ile İsmail birbirini çok seven kardeşlerdir. Aralarında üç yaş olmasına rağmen, Zehra İsmail'e “ağabey” diye seslenmez. İsmail ise bu durumdan rahatsız olmaz ve her

zaman kardeşinin İsmail'i olarak kalmayı tercih eder. İsmail kardeşini o kadar sever ki onun bir isteğini iki etmez. Böylece Zehra'ya hiç hayır demez. Ayrıca onun sevdiği sanatla uğraştığını görünce ona bir hoca tutulmasını sağlayarak kardeşini teşvik eder. Zehra ise İsmail'i ideal bir insan olarak görür. Böylece ileride evleneceği erkeğin onun gibi olmasını ister: “O anda kararını verdi Zehra. Eğer bir erkek İsmail’e benziyorsa o iyi bir erkek demektir. İsmail gibi bir erkek de insanın ya ağabeyi ya da sevdalısı olabilirdi” (s. 77).

Eserde Zehra için hüznü anlardan biri ağabeyinin cepheye gittiği andır. O, İsmail'i bu karardan döndüremeyeceğini anladığında İsmail'e kağıt üzerine yazdığı “eşhedü” cümlesinin yarısını verir. Diğerini ise kendisinde saklar. Zehra'nın isteği, İsmail'in sağ salim eve dönüp ikiye ayrılmış bu cümleyi birleştirmesidir. Böylece Zehra, İsmail ile aralarında bir bağ oluşturur. Ancak bu bağ kısa bir zamanda tamamen kopar. İsmail'in ölüm haberini alan Zehra ise bu kaybı kolay kolay kabullenemez.

Romanın bir diğer ailesi olan Settarhan'ın ailesinde ağabeyi Sehend ve ablalarıyla olan ilişkisine her ne kadar değinilmese de romanda verilen bilgilerden de hareketle onların birbiriyle olan ilişkilerinin iyi olduğu söylenebilir. Ayrıca daha önce de belirtildiği üzere Settarhan ile Sehend'in ilişkisi de son derece iyidir. Romanda Settarhan, ailede küçük erkek çocuk olmasına rağmen Sehend'e göre daha fazla ilgi görür. Ancak bu durum Sehend'i rahatsız etmez. Settarhan ise ağabeyinin bu kadar suskun ve kederli olmasına üzülür ancak yapacağı bir şey yoktur: “Dünyanın esrarına erememiş olsa da bütünüyle iyilik ve güzelliği aslında. Gözlerindeki kırık mana Settarhan'ı her zamanki gibi yaraladı, içinden derin bir keder geçti (s. 154).

Eserde bulunan her iki ailede de kardeşlerin daha arka planda olduğu görülmekle birlikte, önceki iki romandan farklı olarak bu kardeşlerin ilişkilerinin onların hayatını etkilemediği ve olumu yönde geliştiği görülmektedir.

Mücellâ romanında, Fahir ile Mücellâ'nın ilişkisine pek fazla değinilmese de çocukluktan itibaren ikisinin de birbiriyle pek fazla ilişki kurmadıkları anlaşılır.

Romanda Fahir eşiyle evden ayrılacağını belirttikten sonra, annesiyle eşinin tartışmalarını engelleyemez. Bu durumda Mücellâ, annesine bağırp çağırın eşine tek bir söz

söylemeyen ağabeyine kızar: “Annesini üzen yengesine karşı bir nefret, ağabeyine karşı da bir tiksinti geçmişti içinden bu duyguların adını koyamasa da” (s. 33).

Yıllar boyunca bir kardeşinin olduğuna kayıtsız kalan Fahir, onun ne durumda olduğunu bile merak etmez. Anneleri vefat ettikten sonra Trabzon’a gelen Fahir, Mücellâ’nın “Ah anacığım! Ah seni görseydi. Ah Tevfik’inin geldiğini bilseydi.” sözüne karşılık “Sus” diyerek onu bağrına basar. Ancak Mücellâ’nın ağabeyine karşı duyduğu his yine bir tiksintiden ibarettir: “Hemen o vakit mezarlığın yolunu tuttuklarında Mücellâ’nın içinden bir kadın kadar aciz kardeşçliğine dair bir ikrah geçtiyse de üstelemedi. Fahir’e şu saatten sonra sussan ne fayda konuşsan ne fark ederdi?” (s. 260)

Fahir, bir süre sonra tekrar Almanya’ya döndüğünde kardeşini arayıp evi müteahhide vermeyi teklif eder. Fahir’in bu isteği, kendi ailesini düşünmesinden ileri gelir. Oysa kardeşinin evi müteahhide verdikten sonra nasıl bir hayat süreceğini hiç düşünmez. Bu sebeple ailede Mücellâ ağabeyinin düşüncesizce davranmasından rahatsız olmakla birlikte ona karşı bir sevgi beslememektedir. Fahir ise anlaşıldığı üzere kardeşini çok da umursamayan, onun hatta varlığını bile hissetmeyen ve sadece kendi eşi, çocukları ve torunlarını himayesi altına alan bir ağabeydir.

Kardeşler arası ilişkiler Bekiroğlu’nun romanlarındaki ailelerini etkileyen bir başka bireyler arası ilişki olarak dikkat çekmektedir. Romanlardaki kardeşler arası ilişkiler kimi zaman olumludur, kimi zaman olumsuzdur. Yazarın *Lâ Sonsuzluk Hecesi* ve *Yûsuf ile Züleyha* romanında bu ilişkilerin kıskançlık üzerine kurulduğu görülmektedir. Her iki romanda da kardeşlerin birisi kıskanılmaktadır. Bu sebeple diğer kardeş/ kardeşler tarafından hayatının değişeceği yönde etkilenir. Yazarın *Nar Ağacı* romanında, kardeşler arasındaki ilişkinin uyumlu bir şekilde olduğu görülmektedir. Bu romanda yer alan her iki ailede de kardeşler birbirini desteklemektedir; bu sebeple ailenin ideal bir aile tipi yolunda ilerlemesine yardımcı olmaktadır. *Mücellâ* romanında ise durum farklıdır. Bu romanda yer alan ailede Fahir kendi hayatına yoğunlaştığında kardeşini unuttur ve bu sebeple onun hayatında ne olumlu ne de olumsuz bir etki bırakır.

5. SONUÇ

İnsanoğlunun hayatının başlangıcından itibaren karşılaştığı ilk sosyal kurum olarak aile, pek çok sanat eserinde olduğu gibi, edebiyat için de kaynaklık eden bir konu haline gelmiştir. Aileler ve onu teşkil eden bireyler genellikle bulundukları topluma dair izler taşımaktalar. Aynı zamanda aralarında kurdukları iletişim ve ilişkiyle beraber farklı aile yapılarının ortaya çıkmasına sebep olurlar. Bu durum edebiyat eserlerinde de görülmektedir. Böylece edebiyat, toplum ve birey arasındaki ilişkiyi, bireyin ilk olarak karşılaştığı toplum olan ailenin içinde olan konumunu ve diğer bireylerle olan ilişkisini göstermesi bakımından önemli bir misyon edinir.

Türk edebiyatının önemli kadın yazarları arasında yer alan Nazan Bekiroğlu, eserlerinde kullandığı farklı anlatım teknikleriyle beraber çeşitli konuları ele almıştır. Bu çalışmanın amacı, Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aileleri incelemektir. Bu amaç doğrultusunda aile, hem edebiyatın hem de sosyolojinin konusu olarak, sosyologlar arası genel sınıflandırmayı da göz önünde bulundurarak anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Bekiroğlu'nun romanlarındaki aileler, “Aile Tipleri”, “Aile Bireyleri”, “Aile Bireyleri Arasındaki ilişkiler” alt başlıkları altında incelenmiştir.

Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aileler, genellikle birbiriyle olan ilişkilerinden etkilenererek hem aile yapısına hem de aile bireylerinin birbiriyle olan davranışlarının değişmesine sebep olmaktadır. Bu romanlarda bireyler arasındaki ilişkilerin genellikle içinde bulundukları aile yapılarını olumsuz yönde etkiledikleri dikkat çekicidir. Bu durumun ortaya çıkması, Bekiroğlu'nun romanlarının dramatik yapısını kurarken aile yapısı içindeki ilişkiler açısından da faydalandığı şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmanın ilk bölümünü oluşturan kuramsal çerçeve kısmında, farklı araştırmacılar tarafından aileye yönelik tanımlamalara yer verilmiştir. Bu tanımlamalardan da yola çıkarak genel bir sınıflandırılma çerçevesinde farklı aile tiplerinin var olduğu görülmüştür. Çalışmanın ikinci bölümünde Nazan Bekiroğlu'nun genel bir biyografisinin yanı sıra kendi ailesiyle olan ilişkisine de yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, yazarın romanlarındaki

aileler, aile tipleri, bireyler ve aralarındaki ilişkiler, daha önce kuramsal çerçeve bölümünde belirtilen sınıflandırmaya göre incelenmiştir.

Yapılan araştırmanın sonucunda, Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aile bireyleri, içine doğdukları hali hazırdaki ailenin yanı sıra olay örgüsü içerisinde kendilerinin kurdukları aile çatısı biçiminde iki tipte karşımıza çıkmaktadırlar. Bu aileler, *Lâ Sonsuzluk Hecesi* romanında Hz. Âdem'in, *İsimle Ateş Arasında* romanında Numan'ın, *Nar Ağacı* romanında Settarhan ve Zehra'nın ve *Mücella* romanında Mücella'nın ailesi olarak, hane sayısına göre küçük aile tipine rastlamakla birlikte *Yûsuf ile Züleyha* romanında, Yûsuf'un ailesinin büyük ailenin özelliklerini taşıdığından dolayı hane sayısına göre bu ailenin büyük aile tipi kategorisinde olduğu kanaatine varıldı. Çalışmada otorite durumuna göre değerlendirilen ailelerde yazarın genellikle eşitlikçi aile tipine yer verdiği görülmüştür. Ataerkil aile tipleri de bulunan bu romanlarda, aynı zamanda anaerkil aile tipine de rastlanılmıştır. Bu durumun, yazarın geleneksel söylem biçimi üzerine kurduğu romanlarının karakteristik özelliğinden kaynaklandığı söylenebilir. Nazan Bekiroğlu'nun romanlarındaki aileleri incelerken, bu ailelerin genellikle kentsel alanlarda yaşadıkları, aynı zamanda kentsel aile tipinin özelliklerini taşıdığı görülmekle birlikte ailelerin kentsel aile tipini oluşturdukları sonucuna varılmıştır. *Lâ Sonsuzluk Hecesi* ve *Yûsuf ile Züleyha* romanında az da olsa özellikleri ve yaşadıkları alanı da göz önünde bulundurarak kırsal aile tipine rastlanılmıştır. Bu romanlarda yaşadıkları alanlara göre sınıflandırılan aile tiplerine bakıldığında, gece konu ailesinin hiç kullanılmadığı fark edilmiştir. Bekiroğlu'nun beş romanı incelenirken yazarın alternatif yaşam biçimlerinden doğan ailelere de yer verdiği görülmüştür. Bu aileler romanlarda tek ebeveynli aile ve üvey aile şeklinde geçmektedir. Böylece romanlarda birlikte yaşamaktan ortaya çıkan aile tiplerine rastlanılmamıştır. İkinci Dünya savaşında sıklıkla görülen ve babaların savaşa gitmesiyle babasız kalan ailelerin varlığı romanlarda görülmemekle birlikte 'boşanma' ya da 'ölüm' gibi nedenlerle öne çıkan babasız aile daha sık kullanılmaktadır. Alternatif yaşam biçiminden doğan aile tipleri arasında, yazarın kendi ailesi gibi olan tek ebeveynli aile tipine üç romanında yer verdiği dikkat çekmektedir. yazarın kendisinin de babasını küçük yaşta kaybettiği ve ebeveynliğinin annesi tarafından üstlenildiği bilgisinden hareketle onun ve tek ebeveynli roman karakterleri arasında bir ilgi kurulabilir. Nazan

Bekiroğlu'nun da bu tip bir ailede yetiştiği göz önünde bulundurulursa, bu durumun romanlarına etki ettiği görülmektedir.

Bekiroğlu'nun romanlarındaki aile bireyleri de dikkat çeken bir başka konu olarak değerlendirilebilir. Bu romanlardaki anneler ve kadınlar genellikle maddi bağımsızlığı olan özgür ve güçlü kadınlardır. Anne olarak romanlarda yer alan kadınlar daha çok çocuklarıyla aralarında kurdukları ilişki ile öne çıkmaktadırlar. Bu anneler kimi zaman çocuklarını koruyup kollar, kimi zaman ise aşırı korumaktan çocuklarının gelecekteki hayatlarını etkilerler. Burada örnek olarak *Mücella* romanındaki Mücella'nın annesi Neyyire Hanım gösterilebilir. Romanlardaki babalardan Âdem, Yakub ve Hacıbey gibi ailesini koruyan ve bireyler arasındaki ilişkiye dikkat ederek bu yapının bozulmaması için elinden geleni yapanların yanı sıra *İsimle Ateş Arasında* romanındaki Numan karakteri gibi aile yapısının bozulmasına sebep olacak kararlar alan babalar da vardır. Romanlarda bir aile yapısında yer alan çocuklar ise, aile bireyleriyle aralarında olan ilişki üzerinden değerlendirilir. Bu çocuklar *İsimle Ateş Arasında* romanındaki Nur, *Nar Ağacı* romanındaki Zehra, İsmail, Settarhan, Sehend ve *Mücella* romanındaki Mücella karakteri gibi tamamen aileye uyum sağlayan çocuklardır. Bunun aksine *Lâ Sonsuzluk Hecesi* ve *Yûsuf ile Züleyha* romanlarında, kardeşlerine karşı besledikleri kin ve kıskançlık duyguları sonucunda ailenin yapısının bozulmasına sebep olan hırçın ve öfkeli çocuklara da rastlanmıştır.

Sonuç olarak yazarın romanları tarihsel bağlamda karşılaştırıldığında, ilk eserlerinde İslamî kaynaklardan beslenirken daha sonraki romanlarında otobiyografik unsurlara yer verdiği görülmektedir. Bu durum yazarın romanlarında yer alan aile yapılarına da yansımakla birlikte, yazarın yayımladığı ilk romanından son romanına kadar yazarlık sürecinin de bir değişime uğradığının göstergesidir.

KAYNAKÇA

- Akarkan, S. (2016). "Nazan Bekiroğlu'nun Son Romanı Mücella". *STAD Sanal Türkoloji Araştırmaları Dergisi*. Eylül 2016: 8-16.
- Alver, K. (2006). *Edebiyat Sosyolojisi*, Ankara: Hece Yayınları.
- Aslan, B. (2006). "Bir İmparatorluk Diline Yaslanmak Güzel Şey (Nazan Bekiroğlu İle Söyleşi)". *Türk Edebiyatı*. 398: 4-9.
- Aydın, M. Â. (1989). "Aile". *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.2,. İstanbul: TDV Yayınları.
- Aydın, M. vd. (2013). *Sistemik Aile Sosyolojisi*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Ayvazoğlu, B. (1999). "Nazan Bekiroğlu". *Aksiyon*. 38: 68.
- Bahar, H. İ. (2009). *Sosyoloji*. Ankara: Usak Yayınları.
- Barbarosoğlu, F.K. (1991). "Hikâyecinin Dünyası ve Tarihin Aynası". *Dergâh*. 21: 10-11.
- Bekiroğlu, N. (2011). *Yol Hâli*, (2. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2015). *Mücella*, (1. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2018). *İsimle Ateş Arasında*, (34. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2020). *Nar Ağacı*, (31. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2020). *Lâ Sonsuzluk Hecesi*, (43. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bekiroğlu, N. (2021). *Yûsuf ile Züleyha*, (73. Baskı), İstanbul: Timaş Yayınları.
- Bostan, R. (2020). *Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarının Kaynakları*. Yüksek Lisans Tezi. Giresun : Giresun Üniversitesi.

Bülbül, E. (2018). *Nazan Bekiroğlu'nun Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları*. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi.

Canatan, K. Yıldırım, E. (2011). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılımkitap.

Cohen, T.F. (2005). *The Meaning of Marriage and the Family, The Marriage and Family Experience, Intimate Relationships in a Changing Society*, Thomson, USA.

Çakır, Ü. (2018). *Nazan Bekiroğlu'nun 'İsimle Ateş Arasında' Adlı Romanının Söz Varlığı*, Yüksek Lisans Tezi. Giresun: Giresun Üniversitesi.

Çakır, B.N. (2018). *Nazan Bekiroğlu'nun Roman ve Hikâyelerinde Jung Tipolojisi*, Yüksek Lisans Tezi. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Çapan, P. (2010). "Nazan Bekiroğlu'nun Lâ-Sonsuzluk Hecesi Romanında Âşık ve Maşuk Üzerine". *Turkish Studies*. 5/3: 97-134.

Çetintaş, N. (2019). *Nazan Bekiroğlu'nun Mücellâ Adlı Romanındaki Kelime Grupları*, Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Kütahya Dumlupınar Üniversitesi

Demir, Z. (2013). *Nazan Bekiroğlu'nun Hayatı, Hikaye ve Romanlarının Çözümlemesi*. Yüksek Lisans Tezi. Edirne: Trakya Üniversitesi.

Distelbrink, V.D. (2005). *Gezin Anno Nu*, Nederlandse Gezinsraad (NGR), Den Haag.1.

Doğan, S. (2015). *Nazan Bekiroğlu'nun Hikaye ve Romanları Üzerine Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

Doğan, M. (2019), *Nazan Bekiroğlu'nun Romanlarında Yapı ve Tema*, Yüksek Lisans Tezi. Kırşehir: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.

Dönüş, Z. (2019). *Anlatıda Kutsal'ın Kurgulanışı-Nazan Bekiroğlu Örneği-*, Doktora Tezi. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi.

Durkheim, E. (2004). *Sosyolojik Yöntemin kuralları*. Cenk Saraçoğlu (çev). İstanbul: Bordo Siyah Klasik yayınları.

Dursun, E. (2002). “Bu dünyadaki aşk aslından bir surettir”, Vakit, 11 (İsimle Ateş Arasında) <http://www.nazanbekiroglu.com/2002/12/11/bu-dunyadaki-ask-aslindan-bir-surettir/> (Erişim tarihi: 13.04.2021).

Ergun, D. (1973). *100 Soruda Sosyoloji El kitabı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Eşsizoglu, A. vd. (2017). *Aile Yapısı ve İlişkileri*. Çınar Yenilmez (edt) 1. Ünite, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Giddens, A. (2010). *Sosyoloji Kısa Fakat Eleştirel Bir Giriş*. Ülgen Yıldız Battal (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi. (Orijinali 1986’de yayımlanmıştır).

Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. Zeynep Mercan (Çev.). İstanbul: Kırmızı Yayınları. (Orijinali 2008’de yayımlanmıştır).

Gökçe, B. (1976). *Aile ve Aile Tipleri Üzerine Bir İnceleme*. Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, C: 8, Sayı: 1-2, Ankara; Hacettepe Üniversitesi Basımevi.

Gökmen, Ü. (2011). *Nazan Bekiroğlu'nun Hikaye ve Romanlarında Kadın Kahramanlar*, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Fatih Üniversitesi

Gündüz, O. (2005). "Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı". *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*. (2. Baskı, Ed. Ramazan Korkmaz). Ankara: Grafiker Yay. 471-472.

Işık, İ. (2001). *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*. Ankara: Elvan Yay. 180.

Kabaklı, A. (1997). *Türk Edebiyatı* (Cilt 5). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.

Karakuş, G. (2018). *Nazan Bekiroğlu'nun Roman ve Hikâyelerinde Postmodernizm-Büyülü Gerçekçilik, Tasavvuf ve Psikanalitik*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu: Ordu Üniversitesi.

Kasapoğlu, A vd. (2011). *Aile Sosyolojisi*, Aytül Kasapoğlu, Nadide Karkıner (Edt.) Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Keleş, F. (2009). *Nazan Bekiroğlu'nun Roman ve Öykülerinin Şahıs Kadrosu ve Tema Bakımından İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi.

Koçal, A. (2011). *İnci Aral ve Fatma Karabıyık Barbarosğlu'nun Romanlarında Aile Kurumu*, Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Korkmaz, F. (2014). "Nazan Bekiroğlu'nun Nar Ağacı Romanında Evde Olmak /Olmamak". *Turkish Studies*. 9/3: 927-936.

Köse, B vd. (2012). *Değişen Toplumda Değişen Aile*, Nurşen Adak (Edt.) Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kuzucular, Ş. (2015). *Nazan Bekiroğlu Hayatı Eserleri Edebi Yönü*, <https://edebiyatvesanatakademisi.com/uye/sahamettin-kuzucular-3> (Erişim tarihi: 13.04.2021).

Marshall, G. (2005). *Sosyoloji Sözlüğü*, Osman Akınhay – Derya Kömürcü (Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mercan, Z., Tezel Şahin, F. (2017) Babalık Rolü ve Farklı Kültürlerde Babalık Rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, Cilt t: 2 (Sayı: 2), s. 4.

Murdock, G. (1949). *Social Structure*, Macmillan, New York.

Odabaş, Z. Y. (2012). *Aile Sosyolojisi*, 7. Ünite, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Ortaylı, İ. (2012). *Osmanlı Toplumunda Aile*. İstanbul: Timaş Yayınları.

Ozankaya, Ö. (1991). *Toplumbilim*, İstanbul: Cem Yayınevi.

Örüng, S. Feyzioğlu, S. (2011). *Tek Ebeveynli Aile*. Ankara: T.C Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

Özcan, N. (1998). "Öykünün Bir Hâl Olduğunu Düşünüyorum (Nazan Bekiroğlu ile Söyleşi)". *Kafdağı*. 46: 11-16.

Özen, T. (2016). "Nun Kürsüsünden Masallar Anlatan Nazan Bekiroğlu'nun Hat ve Rasat Adlı Hikâyesi Üzerine". *Yaşayan Hikâyemiz: Günümüz Türk Hikâyesi Üzerine İncelemeler*. (Ed. Necati Tonga, 2. Baskı). İstanbul: Kesit Yay. 241-254.

Özkalp, E. (2011). *Sosyolojiye Giriş*, Bursa: Ekin Yayınevi.

Parsons, T. (2017). *Sosyoloji Kitabı*, Alexandra Beeden, Miezana Van Zyl (Edt.) Tufan Göbekçin (Çev.). İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti. (Orijinali 2015’de yayımlanmıştır).

Sağlık, Ş. “Edebiyatın Yerel Boyutu Olarak Edebiyat Sosyolojisi”, *Hece*, S. 162/163/164, s. 282-288. 2010.

Sarı, S. (2019). *Nazan Bekiroğlu'nun Nar Ağacı Romanında Özneyi Oluşturan Kelime Grupları*, Yüksek Lisans Tezi. Ordu: Ordu Üniversitesi.

Sarıbaş, N. “Nazan Bekiroğlu”, *Kafkaokur*, S. 24. 2018.

Schaefer, R.T (2013). *Sosyoloji*, Palme Yayıncılık.

Şahin, S. “Nazan Bekiroğlu İle Mülakat”, *Genç Adım*, S. 12. 2000.

Şeref, İ. (2013). *Nazan Bekiroğlu'nun Kurmaca Eserlerinde Metinlerarası İlişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.

Timur, S. (1972). *Türkiye’de Aile Yapısı*. Ankara: H.Ü. Yayınevi.

Tokay, M. (2007). "Nun Masalları Okuru Benim İçin Özeldir". *Zaman*, 5 Aralık 2007, 19.

Tonga, N. (2019). *Nazan Bekiroğlu, Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, Amet Yesevi Üniversitesi <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/bekiroglu-nazan> (Erişim tarihi: 13.04.2021).

Tosun, N. (2015). *Günümüz Öyküsü*. İstanbul: Dedalus Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (1998). *Türkçe Sözlük* (8. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uzun, N. (2016). *Nazan Bekiroğlu'nun 'Nar ağacı' Adlı Romanında İşlevlerine ve Yapılarına Göre Devrik Yapılar*, Yüksek Lisans Tezi. Uşak: Uşak Üniversitesi.

Uzun, M. (2016). *Nazan Bekiroğlu'nun 'Nar Ağacı' Adlı Romanında Bağdaşıklık ve Bağdaşıklık Ekseninde Bir Söz Varlığı Çözümlemesi*, Doktora Tezi. Karadeniz: Karadeniz Teknik Üniversitesi.

Ülken, H.Y. (1969). *Sosyoloji Sözlüğü*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yalçın, M. (Ed., 2010). *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*. 3. Baskı, C.1. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Yardım, M.N. (2000). “Nazan Bekiroğlu ile Söyleşi” , *Türkiye Gazetesi*. 28 Eylül 2000. 12.

Yazıcıoğlu, Y., Kayhan, Ü. (2011). *Aile Yapısı ve İlişkileri*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yazıcıoğlu, Y., Erdoğan, S. (2014). *Toplumsal Yaşamda Ailei*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Yıldız, S. (2011). *Nazan Bekiroğlu'nun Kurmaca Eserlerinde Geleneğin İzleri*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.

Zencirkıran, M. (2016). *Sosyoloji*, Bursa: Dora Yayınları.

(<http://www.nazanbekiroglu.org/soylesiler/turk-edebiyati-genel.html>, Erişim tarihi: 13.04.2021).

[http://www.nazanbekiroglu.com/category/soylesiler/Timas Sanal Sohbet \(genel\)](http://www.nazanbekiroglu.com/category/soylesiler/Timas_Sanal_Sohbet_(genel))

(<http://www.nazanbekiroglu.com/>).

ÖZGEÇMİŞ

Saba Farshad

2015-2019 yılları arasında Urmîye Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünden lisans öğrencisi olarak mezun oldum.

2019 yılında Anadolu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Tezli Yüksek Lisansa başladım.